

ПОЛТАВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ ЕКОНОМІКИ І ТОРГІВЛІ

Навчально-науковий інститут денної освіти

Кафедра української, іноземних мов та перекладу

Допускається до захисту

Завідувач кафедри

_____ проф. Бобух Н. М.

(підпис)

«_____» _____ 2025 р

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА МАГІСТРА

на тему

«Перекладацькі трансформації на основі перекладу англomовного серіалу

«Futurama» українською мовою»

зі спеціальності 035 Філологія, освітньо-професійна програма «Германські мови та літератури (переклад включно), перша – англійська» другого (магістерського) рівня вищої освіти

Виконавець роботи студент Прокудін В'ячеслав Геннадійович

_____ (підпис, дата)

Науковий керівник асистент кафедри Лісна Анна Анатоліївна

_____ (підпис, дата)

Рецензент к.філ.н., доцент Рябокiнь Наталія Олександрівна

_____ (підпис, дата)

Полтава 2025

ПОЛТАВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ ЕКОНОМІКИ І ТОРГІВЛІ

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри _____ проф. Бобух Н. М.

« ____ » _____ 2025 р

ЗАВДАННЯ ТА КАЛЕНДАРНИЙ ГРАФІК ВИКОНАННЯ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ

**на тему: «Перекладацькі трансформації на основі перекладу англomовного серіалу
«Futurama» українською мовою»**

здобувачем другого (магістерського) рівня вищої освіти за спеціальністю 035 Філологія (спеціалізація 035.041 Германські мови та літератури (переклад включно), перша – англійська), освітньо-професійна програма «Германські мови та літератури (переклад включно), перша – англійська»

Прокудін В'ячеслав Геннадійович

Затверджена наказом ректора № № 96-Н від 30 квітня 2025 року

Зміст роботи	Термін виконання	Термін фактичного виконання
1. Вибір теми кваліфікаційної роботи.	до 25 квітня 2025 р.	до 25 квітня 2025 р.
2. Затвердження завдання та календарного графіку підготовки кваліфікаційної роботи; складання плану роботи.	до 09 вересня 2025 р.	до 09 вересня 2025 р.
3. Опрацювання літературних джерел, обробка інформації, необхідної для виконання кваліфікаційної роботи.	до 30 вересня 2025 р.	до 30 вересня 2025 р.
4. Написання першого розділу.	до 6 жовтня 2025 р.	до 6 жовтня 2025 р.
5. Написання другого розділу.	до 3 листопада 2025 р.	до 3 листопада 2025 р.
6. Написання третього розділу.	до 27 листопада 2025 р.	до 27 листопада 2025 р.
7. Попередній захист кваліфікаційної роботи на кафедрі.	до 5 грудня 2025 р.	до 5 грудня 2025 р.
8. Доопрацювання кваліфікаційної роботи з урахуванням зауважень і пропозицій.	до 15 грудня 2025 р.	до 15 грудня 2025 р.
9. Подання кваліфікаційної роботи на кафедру.	до 25 грудня 2025 р.	до 25 грудня 2025 р.
10. Подання кваліфікаційної роботи на зовнішнє рецензування.	до 25 грудня 2025 р.	до 25 грудня 2025 р.

Дата видачі завдання « ____ » _____ 2025 р.

Студент _____ Прокудін В.Г.
(підпис)

Науковий керівник _____ асистент кафедри Лісна Анна Анатоліївна
(підпис)

Результати захисту кваліфікаційної роботи

Кваліфікаційна робота оцінена на

(балів, оцінка за національною шкалою, оцінка за ЄКТС)

Протокол засідання ЕК № _____ від «_____» _____ 2026 р.

Секретар ЕК _____ Барбі Д. А.

Затверджую

Зав. кафедри _____
(підпис)

д. філол. н., проф. Бобух Н. М.
(науковий ступінь, вчене звання, ПІБ)

«_____» _____ 2025 р.

Погоджено

Науковий керівник _____
(підпис)

асистент кафедри Лісна А. А.
(науковий ступінь, вчене звання, ПІБ)

«_____» _____ 2025 р.

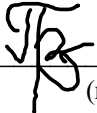
ПЛАН

кваліфікаційної роботи магістра
*спеціальності 035 «Філологія» освітня програма «Германські мови та
літератури (переклад включно)», перша – англійська»*

ВСТУП

1. Теоретичні та аналітичні засади дослідження перекладацьких трансформацій в англomовному серіалі Futurama
 - 1.1. Об'єкт, предмет та матеріал дослідження
 - 1.2. Лінгвокультурні особливості англomовного серіалу Futurama
 - 1.3. Гумор, мовна гра та культурні коди як перекладацька проблема в аудіовізуальних творах
 - 1.4. Огляд наукових досліджень з проблем перекладу гумору та аудіовізуального контенту
 - 1.5. Методи та інструментарій дослідження перекладацьких трансформацій
 2. Теоретичні підходи до перекладацьких трансформацій у сучасному перекладознавстві
 - 2.1. Поняття перекладацької трансформації та її функції
 - 2.2. Основні класифікації перекладацьких трансформацій
 - 2.3. Лінгвістичні рівні реалізації перекладацьких трансформацій
 - 2.4. Типи та механізми перекладацьких трансформацій
 - 2.5. Особливості застосування перекладацьких трансформацій в аудіовізуальному перекладі
 3. Практична реалізація перекладацьких трансформацій у перекладі серіалу Futurama
 - 3.1. Матеріал та процедура аналізу перекладених фрагментів
 - 3.2. Застосування лексико-семантичних трансформацій у перекладі
 - 3.3. Реалізація граматичних трансформацій у мовленні персонажів
 - 3.4. Використання компенсаційних стратегій для передачі гумору та культурних відсилок
 - 3.5. Стилiстичні та прагматичні трансформації в адаптації мовлення персонажів
 - 3.6. Узагальнення результатів практичного аналізу та порівняльна характеристика українських дубляжів
- ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

Студент

 _____
(підпис)

Прокудін В.Г.

«_____» _____ 2025 р.

Бланк оцінювання дипломної роботи
ПОЛТАВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ ЕКОНОМІКИ І ТОРГІВЛІ

Оцінювання

кваліфікаційної роботи магістра, виконаної студентом Прокудіним В'ячеславом Геннадійовичем зі спеціальності 035 «Філологія» освітня програма «Германські мови та літератури (переклад включно)», перша – англійська» ступеня магістр на тему: «Перекладацькі трансформації на основі перекладу англomовного серіалу «Futurama» українською мовою»

Критерії оцінювання	Бали
Зміст (до 60 балів)	
Оформлення та організація виконання (до 10 балів)	
Захист (до 30 балів)	
Усього балів	
Оцінка за національною шкалою	
Оцінка за шкалою ЄКТС	

Підпис членів екзаменаційної комісії:

(підпис)

(ініціали, прізвище)

(підпис)

(ініціали, прізвище)

(підпис)

(ініціали, прізвище)

(підпис)

(ініціали, прізвище)

Протокол засідання ЕК № _____ від «_____» _____ 20__ р.

Секретар ЕК _____

(підпис)

(ініціали, прізвище)

**Відгук наукового керівника
на кваліфікаційну магістерську роботу на тему
«Перекладацькі трансформації на основі перекладу англomовного серіалу
«Futurama» українською мовою», представлену до захисту студентом
спеціальності В11 Філологія В11.041 Германські мови та літератури
(переклад включно), перша – англійська
Прокудіним В'ячеславом Геннадійовичем**

Кваліфікаційна магістерська робота присвячена дослідженню перекладацьких трансформацій в аудіовізуальному перекладі на матеріалі англomовного серіалу «Futurama» та його українського перекладу. Обрана тема є актуальною, оскільки аудіовізуальний переклад посідає важливе місце в сучасному перекладознавстві, а зростання популярності серіалів та анімаційних проєктів зумовлює потребу в якісній, адекватній та культурно адаптованій передачі змісту іншомовних творів українською мовою.

У роботі чітко сформульовано мету, завдання, об'єкт і предмет дослідження, що забезпечило логічність і послідовність викладу матеріалу. Структура магістерської роботи є виваженою та відповідає поставленим завданням: теоретичні засади перекладацьких трансформацій органічно поєднані з практичним аналізом перекладу діалогів серіалу «Futurama».

Автор продемонстрував належний рівень володіння теоретичними положеннями сучасного перекладознавства, зокрема в галузі аудіовізуального перекладу. У роботі ґрунтовно розглянуто класифікації перекладацьких трансформацій, особливості перекладу гумору, гри слів, культурних реалій, алюзій та інтертекстуальних елементів, що є характерними для аналізованого серіалу.

Особливої уваги заслуговує практична частина дослідження, у якій здійснено детальний аналіз перекладацьких рішень, застосованих під час українського перекладу серіалу «Futurama». Наведені приклади трансформацій свідчать про вміння автора критично оцінювати переклад, визначати його сильні та проблемні аспекти, а також обґрунтовувати доцільність використаних перекладацьких

прийомів. Це підтверджує сформованість професійних компетентностей майбутнього перекладача.

Магістерська робота виконана самостійно з дотриманням принципів академічної доброчесності, написана грамотною літературною мовою, характеризується логічною структурою та аргументованими висновками. Оформлення роботи відповідає чинним методичним вимогам.

Зауваження мають несуттєвий характер і стосуються можливості подальшого розширення аналізованого матеріалу та залучення інших жанрів аудіовізуального перекладу для порівняльного аналізу.

Загалом кваліфікаційна магістерська робота є завершеним самостійним науковим дослідженням, має теоретичну та практичну цінність, відповідає вимогам, що висуваються до магістерських робіт, і рекомендується до захисту.

Науковий керівник

асистент Лісна А.А.

АНОТАЦІЯ

кваліфікаційної роботи студента спеціальності 035 Філологія освітньої програми «Германські мови та літератури (переклад включно), перша – англійська» за другим (магістерським) рівнем вищої освіти Прокудін В'ячеслав Геннадійович на тему «Перекладацькі трансформації на основі перекладу англомовного серіалу «Futurama» українською мовою»

Магістерську роботу присвячено дослідженню перекладацьких трансформацій, що застосовуються під час перекладу англомовного анімаційного серіалу Futurama українською мовою. У роботі проаналізовано лінгвостилістичні особливості серіалу, зокрема його інтертекстуальність, мовну гру, культурні алюзії та жанрову специфіку науково-фантастичної комедії, які ускладнюють процес відтворення змісту та комічного ефекту в іншомовному середовищі.

Метою дослідження є виявлення, класифікація й аналіз перекладацьких трансформацій, що використовуються у дубляжі серіалу Futurama, а також оцінка їх ефективності у забезпеченні функціонально-комунікативної еквівалентності між оригіналом та українським перекладом.

У роботі охарактеризовано теоретичні підходи до лексико-семантичних, граматичних, компенсаційних, стилістичних і прагматичних трансформацій; визначено їхні функції в аудіовізуальному перекладі. Практична частина дослідження базується на зіставленні оригінальних реплік та їхніх українських відповідників у дубляжах M1 та QTV, що дозволило виявити закономірності застосування трансформацій та їхню роль у збереженні гумору, характерологічних рис персонажів і культурних кодів.

Основні результати дослідження засвідчили, що переклад Futurama потребує цілісного стратегічного підходу, у межах якого трансформації різних рівнів взаємодоповнюють одна одну. Лексико-семантичні та граматичні трансформації забезпечують структурну та смислову відповідність, компенсаційні – збереження гумору й гри слів, стилістичні – відтворення індивідуальних мовленнєвих моделей персонажів. Дослідження показало, що українські дубляжі демонструють різні

стилістичні тенденції: M1 відзначається стриманішою адаптацією, тоді як QTV застосовує ширший спектр компенсаторних і стилістичних рішень.

Практичне значення роботи полягає у можливості використання її результатів у викладанні дисциплін із теорії та практики перекладу, у студіях аудіовізуальної локалізації, а також у подальших наукових дослідженнях, присвячених перекладу гумору, мовної гри та мультимедійних текстів.

Ключові слова: перекладацькі трансформації, аудіовізуальний переклад, локалізація, гумор, мовна гра, компенсація, стилістична адаптація, Futurama, дубляж.

SUMMARY

of the qualifying thesis of the student majoring in 035 Philology, educational program “Germanic languages and literatures (translation included), the first – English”, the second (master’s) level of higher education on the topic: «Translation Transformations on the Basis of the Ukrainian Translation of the English-Language Series Futurama»

The present master’s thesis is devoted to the study of translation transformations applied in the Ukrainian localization of the English-language animated series Futurama. The research focuses on the linguistic and stylistic features of the series, including its extensive intertextuality, wordplay, cultural references, and the genre-specific characteristics of science-fiction comedy, all of which complicate the process of rendering meaning and humorous effect in another language.

The aim of the study is to identify, classify, and analyse the translation transformations used in the Ukrainian dubbing of Futurama, as well as to evaluate their effectiveness in ensuring functional and communicative equivalence between the original and the translated versions.

The thesis outlines the main theoretical approaches to lexical-semantic, grammatical, compensatory, stylistic, and pragmatic transformations and defines their respective functions within audiovisual translation. The practical part of the research is based on the comparative analysis of original English-language lines and their Ukrainian counterparts in the official M1 and QTV dubbings, which made it possible to establish the patterns of applied transformations and their role in preserving humour, character voice, and culturally significant meanings.

The findings demonstrate that the translation of Futurama requires a comprehensive, strategically integrated approach in which transformations at different linguistic levels complement each other. Lexical-semantic and grammatical transformations ensure structural and semantic equivalence; compensatory techniques support the transfer of humour, wordplay, and cultural allusions; stylistic and pragmatic transformations maintain the individual speech patterns and communicative identities of the characters. The analysis also shows that the two Ukrainian dubbings display distinct

stylistic tendencies: M1 exhibits a more restrained and structurally faithful approach, whereas QTV employs more adaptive, expressive, and compensatory strategies.

The practical significance of the thesis lies in its potential use in teaching translation studies, audiovisual translation, and lexical semantics, as well as in the work of dubbing studios, localization teams, and researchers examining humour, wordplay, and multimodal texts.

Keywords: translation transformations, audiovisual translation, localization, humour, wordplay, compensation, stylistic adaptation, Futurama, dubbing.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	15
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ТА АНАЛІТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПЕРЕКЛАДАЦЬКИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ У ПЕРЕКЛАДІ АНГЛОМОВНОГО СЕРІАЛУ FUTURAMA.....	19
1.1 Об’єкт, предмет та матеріал дослідження.....	19
1.2 Лінгвокультурні особливості англomовного серіалу Futurama	20
1.3 Гумор, мовна гра та культурні коди як перекладацька проблема в аудіовізуальних творах.....	22
1.4 Огляд наявних досліджень та аналітичних матеріалів щодо перекладу гумору й аудіовізуального контенту	25
1.5 Методи та інструментарій дослідження перекладацьких трансформацій.....	27
Висновки до Розділу 1	29
РОЗДІЛ 2 ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ДО ПЕРЕКЛАДАЦЬКИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ У СУЧАСНОМУ ПЕРЕКЛАДОЗНАВСТВІ	31
2.1 Поняття перекладацької трансформації та її функції	31
2.2 Ключові класифікації перекладацьких трансформацій	32
2.3 Лінгвістичні рівні реалізації перекладацьких трансформацій.....	35
2.4 Типи та механізми перекладацьких трансформацій	37
2.4.1 Лексико-семантичні трансформації	38
2.4.2 Граматичні трансформації (внутрішні та зовнішні зміни).....	40
2.4.3 Компенсаційні стратегії.....	43
2.4.4 Стилистичні трансформації	45
2.5 Особливості застосування перекладацьких трансформацій в аудіовізуальному перекладі	50

Висновки до Розділу 2	52
РОЗДІЛ 3 ОСОБЛИВОСТІ ТА ПРАКТИЧНА РЕАЛІЗАЦІЯ ПЕРЕКЛАДАЦЬКИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ У ПЕРЕКЛАДІ СЕРІАЛУ «FUTURAMA»	54
3.1 Матеріал та процедура аналізу перекладених фрагментів.....	54
3.2 Застосування лексико-семантичних трансформацій	55
3.2.1 Модуляція	56
3.2.2 Конкретизація.....	57
3.2.3 Генералізація	59
3.2.4 Логічний розвиток та семантичні зсуви	60
3.2.5 Антонімічний переклад.....	62
3.2.6 Лексичне додавання та елімінація.....	64
3.3 Реалізація граматичних трансформацій (внутрішніх та зовнішніх) у перекладі реплік персонажів.....	65
3.3.1 Внутрішні граматичні трансформації: зміна частини мови	66
3.3.2 Внутрішні граматичні трансформації: перестановка	68
3.3.3 Внутрішні граматичні трансформації: граматична заміна	70
3.3.4 Внутрішні граматичні трансформації: членування та об'єднання речень	72
3.3.5 Зовнішні граматичні трансформації	74
3.4 Використання компенсаційних стратегій для передачі гумору, гри слів та культурних відсилок.....	76
3.4.1 Компенсація в межах тієї ж репліки	77
3.4.2 Компенсація в сусідній репліці.....	80
3.4.3 Стилистичне підсилення як засіб компенсації.....	82
3.4.4 Зміна типу гумору як форма компенсації.....	84
3.4.5 Компенсація культурних реалій та алюзій	86
3.4.6 Компенсація через розширення фрази.....	88
3.4.7 Компенсація «характером» у мовленні персонажів	90

3.5 Стилiстичнi та прагматичнi трансформацiї в адаптацiї мовлення персонажiв	93
3.5.1 Стилiстичнi трансформацiї в реплiках персонажiв	93
3.5.2 Прагматичнi трансформацiї та передача комунiкативного наміру.....	95
3.5.3 Локалізація як засіб стилістико-прагматичної адаптації.....	98
3.5.4 Взаємодія стилістичних і прагматичних трансформацій.....	100
3.6 Узагальнення результатів практичного аналізу	103
3.6.1 Домінантні тенденції у використанні перекладацьких трансформацій	103
3.6.2 Порівняльна характеристика українських дубляжів (М1 та QTV)	105
3.6.3 Ефективність трансформацій у збереженні гумору й стилю.....	107
3.6.4 Трансформації як компонент перекладацької стратегії серіалу	110
Висновки до Розділу 3	112
ВИСНОВКИ	114
ПЕРЕЛІК ІНФОРМАЦІЙНИХ ДЖЕРЕЛ.....	117

ВСТУП

Сучасний аудіовізуальний контент – серіали, мультфільми, фільми, стримінгові проєкти – посідає важливе місце в культурному житті суспільства та є одним із ключових засобів міжкультурної комунікації. Англomовні серіали становлять значну частку глобального медіапростору, тому їхній переклад українською мовою має не лише інформаційну, а й культурну, соціальну та комунікативну значущість.

У перекладі серіалів особливої уваги потребує передача гумору, мовної гри, культурних алюзій та індивідуального мовлення персонажів. Саме ці елементи створюють унікальний стиль твору та визначають його художній ефект для глядача. Для їхнього відтворення перекладачі змушені активно застосовувати різні типи перекладацьких трансформацій, адаптацій і компенсаторних прийомів, що часто виходять за межі буквальної відповідності та потребують творчого опрацювання змісту.

Анімаційний серіал Futurama є яскравим прикладом складного для перекладу аудіовізуального тексту. Він поєднує наукову фантастику, політичну сатиру, пародію, інтертекстуальність і багаторівневий гумор, що базується на грі слів, культурних відсилках та мовленнєвих особливостях персонажів. Успішний переклад цього серіалу українською мовою неможливий без системного застосування перекладацьких трансформацій, спрямованих на збереження комічного ефекту, стилістичних характеристик та прагматичного змісту оригіналу. Незважаючи на наявність численних досліджень у сфері перекладу гумору та аудіовізуального контенту, переклад Futurama українською мовою досі не став предметом комплексного лінгвістичного аналізу, що й зумовлює актуальність даної роботи.

Актуальність дослідження полягає в необхідності системного аналізу перекладацьких трансформацій, застосованих під час перекладу англomовного серіалу Futurama українською мовою, із урахуванням специфіки гумору, мовної

гри, культурних реалій та обмежень аудіовізуального перекладу, а також у визначенні найбільш ефективних прийомів відтворення прагматичного потенціалу оригіналу в українському мовному та культурному контекстах.

Проблематика перекладацьких трансформацій представлена в працях як зарубіжних, так і вітчизняних дослідників. Класифікації перекладацьких прийомів і трансформацій висвітлено у роботах Ж.-П. Віне та Ж. Дарбельне, Дж. Катфорда, П. Ньюмарка, Л. Моліни та А. Уртодо Альбір, Е. Честерманна. Особливості перекладу гумору та гри слів розглядають у своїх дослідженнях М. Бейкер, Д. Дельабастіта. Теоретичні основи аудіовізуального перекладу, зокрема дубляжу та субтитрування, представлено в роботах Х. Діас-Сінтаса, Г. Торі, Ф. Чайссана, Х. Готтліба та інших науковців. Проте переклад українською мовою серіалу Futurama не був предметом окремого цілісного аналізу, що створює дослідницьку нішу для даної роботи.

Мета роботи полягає в теоретичному обґрунтуванні та комплексному аналізі перекладацьких трансформацій, застосованих під час перекладу англomовного серіалу Futurama українською мовою, з особливим акцентом на передачі гумору, мовної гри та культурних реалій.

Для досягнення поставленої мети необхідно розв'язати такі **завдання**:

- 1) окреслити об'єкт, предмет, матеріал і методологічні засади дослідження перекладацьких трансформацій у перекладі серіалу Futurama;
- 2) уточнити зміст поняття «перекладацька трансформація» та її функції в процесі міжмовної комунікації;
- 3) розглянути основні теоретичні підходи та класифікації перекладацьких трансформацій у сучасному перекладознавстві;
- 4) описати лінгвістичні параметри (лексико-семантичні, граматичні, стилістичні, прагматичні) застосування перекладацьких трансформацій в аудіовізуальному перекладі;
- 5) проаналізувати особливості гумору, мовної гри та культурних кодів у серіалі Futurama як перекладацької проблеми;

6) здійснити практичний аналіз застосування лексико-семантичних, граматичних (внутрішніх та зовнішніх), компенсаційних і стилістичних трансформацій у перекладі реплік персонажів серіалу Futurama українською мовою;

7) узагальнити результати аналізу та визначити найефективніші стратегії й прийоми, що забезпечують збереження комічного ефекту й прагматичної функції оригіналу.

Об'єктом дослідження є англomовний анімаційний серіал Futurama та його українськомовний переклад.

Предметом дослідження виступають перекладацькі трансформації, застосовані під час відтворення реплік персонажів серіалу Futurama українською мовою, особливо при передачі гумору, мовної гри та культурно маркованих елементів.

Матеріалом дослідження слугують англomовні репліки персонажів обраних епізодів серіалу Futurama та їхні українськомовні відповідники в офіційному дубляжі, на основі яких сформовано корпус прикладів для аналізу перекладацьких трансформацій.

Методи дослідження. У роботі використано описово-аналітичний метод для систематизації теоретичних положень; зіставний метод для порівняння оригінальних та перекладених реплік; метод контекстуального аналізу для встановлення прагматичних і стилістичних чинників перекладацьких рішень; елементи кількісного аналізу для узагальнення частотності трансформацій; метод вибірки для формування корпусу прикладів.

Наукова новизна роботи полягає у здійсненні комплексного аналізу перекладацьких трансформацій у перекладі англomовного серіалу Futurama українською мовою з урахуванням особливостей аудіовізуального перекладу та специфіки гумору й мовної гри. У роботі уточнено та систематизовано застосування різних типів трансформацій – лексико-семантичних, граматичних, компенсаційних, стилістичних – на матеріалі цілісного серіального продукту.

Теоретична значущість дослідження полягає в поглибленні уявлень про перекладацькі трансформації в аудіовізуальному перекладі, а також у розвитку теоретичних засад перекладу гумору, мовної гри та культурних алюзій. Отримані результати можуть слугувати основою для подальших наукових розвідок у сфері перекладу анімаційних і комедійних серіалів.

Практичне значення роботи полягає в можливості використання її результатів у викладанні курсів із теорії й практики перекладу, аудіовізуального перекладу, стилістики англійської мови, аналізу дискурсу, а також у підготовці фахових спецкурсів, присвячених перекладу гумору та мовної гри. Узагальнені рекомендації можуть бути застосовані в практичній діяльності перекладачів, які працюють із локалізацією аудіовізуального контенту.

Структура роботи. Магістерська кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів із висновками до кожного з них, загальних висновків та списку використаних джерел. У першому розділі подано аналітичні засади дослідження перекладацьких трансформацій у перекладі серіалу Futurama. У другому розділі розглянуто теоретичні підходи до перекладацьких трансформацій у сучасному перекладознавстві. Третій розділ присвячено практичній реалізації перекладацьких трансформацій у перекладі серіалу Futurama українською мовою та узагальненню результатів проведеного аналізу.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ТА АНАЛІТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПЕРЕКЛАДАЦЬКИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ У ПЕРЕКЛАДІ АНГЛОМОВНОГО СЕРІАЛУ FUTURAMA

1.1 Об'єкт, предмет та матеріал дослідження

Об'єктом даного дослідження є англomовний анімаційний серіал Futurama та його українськомовний переклад, здійснений у форматі офіційного дубляжу. Серіал поєднує науково-фантастичну проблематику, сатиричне осмислення соціальних і культурних реалій, інтертекстуальні відсилання та інтенсивну мовну гру, що зумовлює його високу перекладознавчу цінність. У межах аудіовізуального дискурсу Futurama виступає прикладом складного мультимодального тексту, у якому вербальний компонент перебуває в постійній взаємодії з візуальним рядом, темпоритмом та інтонаційною організацією сцен. Така специфіка узгоджується з підходами до аналізу аудіовізуальних і мультимодальних текстів, запропонованими Діас-Сінтасом, Ремелем, а також дослідниками екранного перекладу [33; 35; 69; 75].

Предметом дослідження є перекладацькі трансформації, застосовані під час передачі англomовних реплік персонажів Futurama українською мовою. Основну увагу зосереджено на лексико-семантичних, граматичних (внутрішніх і зовнішніх), стилістичних та компенсаційних трансформаціях, які використовуються для збереження гумору, мовної гри, культурних алюзій і прагматичного змісту оригінальних висловлень. Розуміння трансформацій у роботі ґрунтується на класичних концепціях Ж.-П. Віне й Ж. Дарбельне [95], Дж. Катфорда [21], а також на функціональних моделях П. Ньюмарка [63], Л. Моліни та А. Уртодо Альбір [60] і Е. Честерманна [26]. Водночас у дослідженні враховуються сучасні підходи, які розглядають трансформації не як ізольовані операції, а як елементи цілісної перекладацької стратегії в межах аудіовізуального перекладу [24; 62; 79].

Матеріалом дослідження слугують англомовні репліки персонажів обраних епізодів серіалу Futurama, зафіксовані в оригінальних сценаріях серій, а також їхні українськомовні відповідники з офіційних дубляжів телеканалів M1 і QTV [38]. Для аналізу сформовано репрезентативний корпус прикладів, що охоплює різні типи гумору, мовної гри, культурних і наукових алюзій, а також структурних і прагматичних трансформацій. Використання корпусного підходу дає змогу не обмежуватися поодинокими прикладами, а виявляти повторювані перекладацькі рішення й домінантні тенденції в межах серіалу, що відповідає методологічним засадам сучасних перекладознавчих досліджень [18; 52; 65].

Під час добору матеріалу враховано жанрову специфіку серіалу та мовленнєві особливості центральних персонажів, оскільки саме їхні репліки часто виступають носіями комічного ефекту й мовної гри. Такий підхід узгоджується з дослідженнями характерологічного гумору та комічного дискурсу, викладеними у працях С. Аттардо та Д. Делабастіти [9; 31; 32; 80], і дозволяє простежити, як перекладацькі трансформації функціонують не лише на рівні окремих висловлень, а й у межах сталих мовленнєвих стратегій, що формують індивідуальний стиль персонажа.

Окрему увагу приділено аналізу комічних ситуацій і прагматичного контексту, в якому реалізуються репліки, оскільки вибір трансформації часто визначається не формальною структурою висловлення, а його функцією в сцені. Включення прагматично зумовлених прикладів дозволяє комплексно описати взаємодію лексичних, стилістичних і контекстуальних чинників у перекладі гумору та узгоджується з позицією М. Бейкер щодо необхідності дискурсивного й прагматичного аналізу перекладених текстів [12; 14; 67].

1.2 Лінгвокультурні особливості англомовного серіалу Futurama

Анімаційний серіал Futurama посідає особливе місце в англомовному культурному просторі завдяки поєднанню наукової фантастики, соціальної сатири, політичного коментаря та гумору, заснованого на мовній грі. Його лінгвокультурна

специфіка формується як під впливом авторського стилю Метта Грейнінга та сценарної команди, так і завдяки активному залученню культурних кодів, пов'язаних з американським суспільством, масовою культурою та науково-технологічним дискурсом кінця XX – початку XXI століття. У цьому сенсі Futurama відповідає характеристикам складного мультимодального гумористичного тексту, в якому комічний ефект виникає на перетині вербальних, візуальних і культурних сигналів [9; 31; 32; 35].

Однією з ключових лінгвокультурних ознак серіалу є його насичена інтертекстуальність. Futurama системно використовує алюзії на класичну та масову літературу, кіно, телебачення, історичні події, міфи, філософські концепції й наукові теорії. Ці інтертекстуальні елементи часто подаються в пародійному або іронічному ключі, створюючи багаторівневу структуру смислів, орієнтовану на глядача з високим рівнем культурної компетентності. Подібний тип гумору ґрунтується на спільних культурних скриптах і фреймах, що є характерним для сучасної англomовної сатиричної традиції [12; 27; 80]. Для перекладача це означає необхідність не лише відтворення змісту, а й адаптації культурного коду, що підтверджується дослідженнями інтертекстуальності в перекладі [51; 71].

Не менш важливою складовою лінгвокультурної специфіки Futurama є мовна гра, реалізована через різноманітні типи каламбурів: словотворчі експерименти, фонетичні деформації, омонімічні та омографічні зіткнення, а також навмисне поєднання наукової, технічної та побутової лексики. Значна частина гумору серіалу базується на псевдонаукових термінах, вигаданих неологізмах і стилізації академічного дискурсу, що одночасно пародіює наукову мову й підкреслює її абсурдний потенціал у комедійному контексті. Подібний тип гумору детально описаний у працях, присвячених перекладу гри слів і наукового гумору, де наголошується на неминучості трансформацій і компенсації [31; 32; 36; 52].

Важливою лінгвокультурною рисою серіалу є також його зануреність в американську соціокультурну реальність. Репліки персонажів часто містять відсилання до політичної системи США, медіаландшафту, споживацької культури, корпоративної етики та повсякденних соціальних практик. Ці елементи формують

сатиричне тло серіалу, але водночас створюють бар'єри для іншомовної аудиторії. У перекладознавстві такі випадки розглядаються як культурно марковані одиниці, що потребують локалізації або функціональної адаптації з метою збереження комічного ефекту [23; 51; 69; 71].

Окрему роль у формуванні лінгвокультурної специфіки Futurama відіграє індивідуалізоване мовлення персонажів. Кожен центральний герой має стабільний мовленнєвий профіль, який включає певний набір стилістичних, лексичних і прагматичних маркерів: жаргон і зухвала експресія Бендера, наївна простота Фрая, раціонально-командний стиль Ліли, псевдонауковий пафос професора Фарнsworthа та трагікомічна мелодраматичність Зойдберга. Саме ці мовні моделі виступають носіями характерологічного гумору, що відповідає концепції «character-based humor», описаної в дослідженнях комічного дискурсу [8; 18; 27; 80]. Передача таких моделей у перекладі вимагає системного використання стилістичних і прагматичних трансформацій, про що свідчать праці з аудіовізуального перекладу персонажного мовлення [35; 56; 91].

Загалом лінгвокультурні особливості Futurama характеризуються високим ступенем багатшаровості, динамічності та культурної насиченості. Серіал поєднує різні типи гумору – від словесної гри до жанрової пародії й соціальної сатири – що створює складний перекладацький простір. Саме ця специфіка зумовлює необхідність застосування широкого спектра перекладацьких трансформацій, які дозволяють зберігати гумористичний ефект, стилістичну цілісність і культурну релевантність оригіналу в умовах іншої мовно-культурної системи [23; 35; 56; 79; 89].

1.3 Гумор, мовна гра та культурні коди як перекладацька проблема в аудіовізуальних творах

Гумор є однією з найбільш проблемних для перекладу складових аудіовізуального контенту, оскільки його сприйняття залежить не лише від мовної форми, а й від культурних знань, соціального досвіду та когнітивних очікувань

реципієнта. У серіалах комічний ефект реалізується через поєднання мовної гри, інтонаційних засобів, стилістичних контрастів, алюзій, ситуаційних гегів і характерологічних моделей мовлення персонажів. Для перекладача це створює багаторівневу проблему, адже гумор не може бути зведений до буквального значення висловлення і потребує функціонального переосмислення. Такий підхід відповідає сучасним теоріям гумору й перекладу, представленим у працях С. Аттардо та Д. Делабастіти, де наголошується на пріоритеті комунікативного ефекту над формальною еквівалентністю [9; 31; 32].

Мовна гра є одним із ключових механізмів створення комічного ефекту в аудіовізуальних творах. Вона може ґрунтуватися на омонімії, полісемії, паронімії, словотворчих інноваціях, фонетичних деформаціях, порушенні синтаксичних очікувань або на іронічному зіставленні різних стилістичних реєстрів. У контексті аудіовізуального перекладу ці явища ускладнюються додатковими технічними обмеженнями: хронометражем реплік, вимогами синхронізації, темпоритмом мовлення та відповідністю артикуляції персонажів у дубляжі. Делабастіта підкреслює, що переклад мовної гри є процесом реконструкції комічної функції, а не копіювання формальної структури, оскільки міжмовна симетрія у таких випадках практично недосяжна [31; 32; 36].

Суттєвим чинником комічного ефекту є також культурні коди – стабільні системи відсилань до історичних подій, соціально-політичних явищ, масової культури, науки, медіа та колективних стереотипів. Для носіїв мови оригіналу такі коди є інтуїтивно зрозумілими, тоді як для іншомовної аудиторії вони можуть втрачати як інформативну, так і гумористичну функцію. У таких випадках перекладач опиняється перед вибором між збереженням культурної специфіки та її адаптацією. У перекладознавстві це питання розглядається в межах концепцій локалізації, культурної адаптації та функціонального аналога, зокрема в працях М. Бейкер, Р. Леппіхалме та Дж. Педерсена [12; 51; 71; 72].

Водночас у сучасних дослідженнях наголошується, що культурні коди гумору функціонують не ізольовано, а в межах дискурсивної ситуації та конкретної комунікативної події. Саме прагматичний контекст визначає, чи буде той самий

жарт інтерпретований як іронічний, саркастичний або нейтральний. У цьому сенсі гумор постає як дискурсивне явище, тісно пов'язане з інтенціями мовця, ролями персонажів і очікуваннями адресата, що особливо важливо для аналізу серіального гумору [19].

Окремий вимір перекладацької проблеми становить когнітивний аспект гумору. Комічний ефект часто виникає внаслідок порушення очікувань, зіткнення несумісних сценаріїв або раптової зміни інтерпретаційної рамки. Такі механізми детально описані в когнітивних теоріях гумору, де наголошується, що сміх є реакцією на несподівану реконфігурацію смислу [9; 27; 80]. У перекладі це означає необхідність відтворити не лише значення висловлення, а й сам механізм комічного «зламу», що часто вимагає прагматичних або стилістичних трансформацій.

Специфіка аудіовізуального перекладу додає ще один рівень складності, оскільки перекладач працює з мультимодальним текстом, у якому вербальна складова тісно взаємодіє з візуальними образами, звуковими ефектами, музикою, монтажем і акторською грою. Гумор і мовна гра часто підтримуються невербальними елементами – мімікою, жестами, паузами або візуальними гетями, що обмежує свободу перекладацького втручання. У таких умовах перекладач змушений балансувати між текстовою адаптацією та збереженням синхронності й сценічної логіки, що узгоджується з принципами аудіовізуального перекладу, сформульованими Х. Діас-Сінтасом і Г. Готлібом [35; 69].

Таким чином, гумор, мовна гра та культурні коди в аудіовізуальних творах становлять комплексну перекладацьку проблему, що охоплює лінгвістичний, культурний, когнітивний і прагматично-дискурсивний рівні. Її розв'язання потребує застосування широкого спектра перекладацьких трансформацій – від лексико-семантичних і граматичних до прагматичних, компенсаційних і локалізаційних. Саме ефективність цих рішень визначає, чи буде збережено стиль, ідентичність персонажів і комунікативний ефект оригіналу, що робить аналіз гумору й мовної гри ключовим елементом дослідження перекладу серіалу Futurama.

1.4 Огляд наявних досліджень та аналітичних матеріалів щодо перекладу гумору й аудіовізуального контенту

Проблематика перекладу гумору, мовної гри та культурно маркованих елементів є однією з найбільш розроблюваних, але водночас найскладніших галузей перекладознавства. У межах загальної теорії перекладу гумору ключовими залишаються праці М. Бейкер, С. Аттардо та Д. Делабастіти, які аналізують механізми комічного ефекту, когнітивні моделі гумору, типологію мовної гри та принципи її міжмовної передачі [9; 12; 31; 32]. У цих роботах гумор розглядається як багаторівневе явище, де лінгвістичні, когнітивні та культурні чинники є нерозривно пов'язаними, що унеможлиблює буквальний переклад і вимагає функціонального переосмислення.

Важливим доповненням до цих підходів є дослідження, у яких гумор трактують не лише як сукупність мовних прийомів, а як комунікативну й дискурсивну стратегію, спрямовану на виклик певної реакції адресата. У таких роботах підкреслюється, що переклад гумору має орієнтуватися насамперед на відтворення прагматичного ефекту, а не на формальну відповідність мовних засобів. Саме цей підхід пояснює доцільність трансформацій, компенсації та зміни типу гумору в перекладі аудіовізуальних текстів, де сміховий ефект формується на рівні сцени або дискурсу, а не окремого слова [2; 26].

Окрему групу становлять дослідження, присвячені перекладу мовної гри та каламбурів. Делабастіта, Честерман та Забальбескоа наголошують, що переклад гри слів майже завжди пов'язаний з утратою формальної симетрії, а тому перекладач змушений застосовувати компенсацію, зміщення або заміну механізму гумору [26; 31; 32; 98]. У цих працях переклад гумору трактується як реконструкція комічної функції, а не відтворення конкретної мовної структури, що є методологічно важливим для аналізу серіалів із високою щільністю словесних жартів.

Значний масив наукових джерел присвячено перекладу аудіовізуального контенту як специфічній формі міжмовної та міжкультурної комунікації. Праці Х.

Діас-Сінтаса, Г. Готтліба, Г. Торі та Ф. Чайссана розглядають дубляж, субтитрування й локалізацію як різні, але взаємопов'язані моделі перекладацької діяльності з чіткими технічними, ритмічними й прагматичними обмеженнями [23; 33; 35; 39; 69; 89]. У цих дослідженнях наголошується, що гумор в аудіовізуальних текстах формується не лише вербально, а й через взаємодію слова, зображення, інтонації та монтажу, що суттєво ускладнює перекладацьке рішення.

Важливим напрямом сучасних досліджень є проблема культурної адаптації та локалізації. Роботи Р. Леппіхалме та Дж. Педерсена аналізують переклад культурних алюзій, власних назв, брендів і соціокультурних реалій, підкреслюючи необхідність вибору між збереженням джерельного культурного коду та його функціональною заміною [51; 71; 72; 76]. У контексті гумористичних серіалів локалізація розглядається не як допоміжна техніка, а як ключовий інструмент збереження комічного ефекту для цільової аудиторії.

Окремі дослідження звертаються до когнітивних і прагматичних аспектів гумору в перекладі. Агтардо, Торі та інші дослідники наголошують, що гумор часто базується на порушенні очікувань, зміні інтерпретаційної рамки або зіткненні несумісних сценаріїв, і саме ці механізми мають бути відтворені в перекладі [9; 27; 80]. Такий підхід є особливо релевантним для аналізу серіалів, де гумор розгортається не в межах окремої репліки, а на рівні сцени, діалогу або характерологічної моделі персонажа.

В українському перекладознавстві питання перекладу гумору й аудіовізуального контенту досліджуються менш системно, зосереджуючись переважно на загальних теоретичних засадах або окремих перекладацьких прийомах. Наявні праці здебільшого аналізують мовну гру, стилістичні зсуви або культурні реалії без комплексного зіставлення різних типів трансформацій у межах одного серіалу чи франшизи. Аналізи перекладу анімаційних серіалів із високою концентрацією інтертекстуальності та науково-сатиричного гумору є поодинокими, а дослідження українського перекладу Futurama фактично обмежуються окремими статтями або фрагментарними спостереженнями [3].

Таким чином, огляд наявних наукових джерел засвідчує ґрунтовну теоретичну базу з питань перекладу гумору, мовної гри та аудіовізуального контенту, однак водночас виявляє чітку дослідницьку лакуну. Недостатньо вивченим залишається системний аналіз перекладацьких трансформацій у перекладі Futurama українською мовою з урахуванням лексико-семантичного, граматичного, стилістичного, прагматичного та характерологічного рівнів. Саме заповнення цієї лакуни й зумовлює актуальність і наукову новизну даного дослідження.

1.5 Методи та інструментарій дослідження перекладацьких трансформацій

Методологічна база дослідження ґрунтується на поєднанні загальнонаукових і спеціальних лінгвістичних методів, що забезпечують комплексний аналіз перекладацьких трансформацій в українському перекладі англomовного серіалу Futurama. Вибір методів зумовлений мультимодальною природою об'єкта дослідження, багаторівневістю гумористичного дискурсу та необхідністю врахування не лише мовної форми, а й прагматичного, культурного й характерологічного вимірів аудіовізуального тексту [23; 35; 37; 79].

Базовим методом дослідження є описово-аналітичний метод, який застосовано для систематизації теоретичних підходів до перекладацьких трансформацій, узагальнення їхніх класифікацій та уточнення понятійного апарату. У межах цього методу опрацьовано класичні моделі трансформацій Ж.-П. Віне та Ж. Дарбельне [95], Дж. Катфорда [21], а також функціональні підходи П. Ньюмарка [63], Л. Моліни та А. Уртодо Альбір [60] і Е. Честерманна [26]. Такий підхід дозволяє розглядати трансформації не як ізольовані операції, а як елементи цілісної перекладацької системи, що функціонує в межах конкретного аудіовізуального жанру [37].

Ключовим емпіричним інструментом є зіставний (контрастивний) аналіз, що передбачає порівняння англomовних реплік персонажів Futurama з їхніми

українськомовними відповідниками. Цей метод уможлиблює виявлення лексико-семантичних, граматичних, стилістичних, прагматичних і компенсаційних трансформацій, а також встановлення їхньої функціональної доцільності. Контрастивний підхід є центральним у працях Д. Делабастіти та С. Аттардо, які аналізують переклад гумору й мовної гри як процес міжмовної реконструкції комічного ефекту [9; 31; 32; 97], а також у сучасних методологічних моделях аналізу аудіовізуального перекладу [37].

Для аналізу комунікативного ефекту та умов функціонування жарту застосовано метод контекстуального та прагматичного аналізу, що дозволяє враховувати ширший дискурсивний контекст репліки: ситуацію мовлення, характер персонажа, інтонаційний малюнок, візуальний ряд і ритм сцени. Такий підхід відповідає концепціям дискурсивного й прагматичного аналізу перекладу, представленим у працях М. Бейкер, Г. Торі та П. Забальбескоа [12; 27; 80; 98], а також дослідженням, що наголошують на необхідності аналізу аудіовізуального тексту як єдиного мультимодального цілого [37].

З метою узагальнення результатів та виявлення стійких закономірностей використано елементи кількісного аналізу, зокрема підрахунок частоти застосування окремих типів перекладацьких трансформацій. Кількісні показники не є самоціллю, а виконують допоміжну функцію – вони дозволяють виявити провідні перекладацькі стратегії, співвідношення різних типів трансформацій та їхню роль у збереженні гумору й стилю серіалу [60; 62; 79].

Формування емпіричного матеріалу здійснювалося за допомогою методу цілеспрямованої вибірки, що передбачає відбір реплік за наявністю мовної гри, гумористичного ефекту, культурних алюзій, прагматичних зсувів або характерологічно маркованого мовлення. Для точного встановлення тексту оригінальних англомовних реплік та їхнього зіставлення з українськими відповідниками використовувалися відкриті сценарні архіви серіалу, зокрема Futurama Scripts Archive, які містять тексти оригінальних скриптів епізодів [38]. Такий підхід відповідає методологічним рекомендаціям у дослідженнях

аудіовізуального перекладу, де наголошується на необхідності аналізу репрезентативних, а не випадкових фрагментів тексту [23; 33; 35; 37; 89].

Додатково в роботі застосовано елементи дискурсивного аналізу, що дозволяють простежити, як перекладацькі трансформації функціонують на рівні сцени, діалогу та серіальної нарації загалом. Це особливо важливо для серіалу *Futurama*, де гумор часто вибудовується не в межах окремої репліки, а через повторювані мовні формули, характерологічні патерни та міжепізодні алюзії [3; 37; 80; 94].

Таким чином, використаний методологічний інструментарій забезпечує багаторівневий аналіз перекладацьких трансформацій – від формально-лінгвістичного до прагматичного й дискурсивного. Узгоджене застосування описового, зіставного, контекстуального, кількісного та дискурсивного методів дозволяє всебічно дослідити перекладацькі стратегії українського дубляжу *Futurama* та оцінити їхню ефективність у збереженні гумору, стилю й культурної релевантності оригіналу [37; 60; 79].

Висновки до Розділу 1

У першому розділі було визначено теоретико-аналітичні засади дослідження перекладацьких трансформацій у перекладі англomовного серіалу *Futurama*. Розгляд об'єкта, предмета та матеріалу дослідження дозволив окреслити специфіку серіалу як джерела мовної гри, гумору, інтертекстуальних посилань і культурно зумовлених елементів, що формують широкий спектр перекладацьких викликів. Аналіз лінгвокультурних особливостей серіалу показав, що його гумор базується на багаторівневих значеннєвих механізмах, серед яких поєднання наукового та побутового дискурсів, пародіювання жанрових моделей, індивідуалізація мовлення персонажів та використання інтертекстуальності як ключової художньої стратегії.

Поглиблений огляд наукових джерел засвідчив, що проблему перекладу гумору, гри слів та культурно маркованих елементів активно досліджують як зарубіжні, так і українські науковці. Водночас системний аналіз використання

перекладацьких трансформацій саме в перекладі Futurama українською мовою залишається недостатньо опрацьованим, що зумовлює наукову актуальність обраної теми. Розгляд методів та інструментарію підтвердив доцільність комплексного підходу, який поєднує описово-аналітичні, зіставні, контекстуальні та кількісні методи, а також використання репрезентативного корпусу прикладів.

Таким чином, перший розділ сформував теоретичне та аналітичне підґрунтя для подальшого дослідження, визначив ключові поняття, окреслив характер проблем у перекладі аудіовізуальних творів гумористичного жанру та підготував основу для практичного аналізу, що здійснюється у третьому розділі.

РОЗДІЛ 2

ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ДО ПЕРЕКЛАДАЦЬКИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ У СУЧАСНОМУ ПЕРЕКЛАДОЗНАВСТВІ

2.1 Поняття перекладацької трансформації та її функції

Поняття перекладацької трансформації є одним із ключових у сучасному перекладознавстві, оскільки воно описує ті зміни, яких зазнає висловлення під час переходу від мови оригіналу до мови перекладу. У найширшому розумінні перекладацькі трансформації трактуються як цілеспрямовані операції, що передбачають модифікацію формально-структурних або семантичних характеристик вихідного тексту для досягнення еквівалентності на рівні змісту, функції та прагматики [95]. Необхідність таких трансформацій обумовлена відмінностями між мовними системами, культурними контекстами та нормами сприйняття тексту різними аудиторіями.

У межах класичних моделей перекладу, розроблених Ж.-П. Віне та Ж. Дарбельне, перекладацькі трансформації визначаються як набір технічних прийомів, що дозволяють подолати лінгвістичні розбіжності між мовами [95]. Дж. Катфорд розглядає трансформації як результат міжмовних і внутрішньомовних зсувів, що виникають на різних мовних рівнях – від морфологічного до текстового [21]. П. Ньюмарк наголошує на важливості розмежування змістової та комунікативної еквівалентності й трактує трансформації як інструмент досягнення функціональної адекватності [63].

У сучасних функціональних підходах, представлених у працях Л. Моліни та А. Уртодо Альбір [60], а також Е. Честерманна [26], перекладацькі трансформації описуються як стратегічні засоби адаптації, спрямовані на забезпечення не лише змістової, а й прагматичної, стилістичної та культурної відповідності оригіналу.

Функції перекладацьких трансформацій охоплюють кілька ключових аспектів міжмовної комунікації. Зокрема, застосування трансформацій забезпечує:

- змістову еквівалентність, тобто коректну передачу фактуальної інформації відповідно до норм мови перекладу [63];
- прагматичну відповідність, що дозволяє відтворити комунікативний намір автора та емоційне забарвлення висловлення;
- стилістичну адаптацію, необхідну для передачі індивідуального стилю мовлення та жанрових характеристик оригіналу;
- культурну адаптацію, яка забезпечує зрозумілість культурно специфічних елементів для носія мови перекладу [12];
- компенсацію втрат, що дозволяє відновити змістові або експресивні компоненти, не доступні для буквального відтворення [9].

В аудіовізуальному перекладі значення трансформацій посилюється завдяки технічним і темпоральним обмеженням – синхронізації артикуляції, часовій довжині репліки, взаємодії зі зображенням і ритмікою кадру [33]. Тому перекладацькі трансформації стають не лише мовним інструментом, а й необхідним засобом забезпечення мультимодальної відповідності перекладеного тексту.

Таким чином, перекладацькі трансформації є важливим механізмом міжмовної комунікації, що дає змогу зберігати змістову, прагматичну та функціональну рівноцінність повідомлення й адаптувати оригінальний текст до мовних і культурних умов цільової аудиторії.

2.2 Ключові класифікації перекладацьких трансформацій

Питання класифікації перекладацьких трансформацій є одним із найважливіших у теорії перекладу, оскільки від системного опису перекладацьких операцій залежить точність аналізу перекладацьких рішень та можливість їх порівняння в різних типах дискурсів. Упродовж останніх десятиліть було запропоновано низку класифікацій, що спираються на лінгвістичні, прагматичні та функціональні критерії, кожна з яких підкреслює специфіку перекладацького процесу й окремі його параметри.

Однією з найвідоміших і найвпливовіших є класифікація Ж.-П. Віне та Ж. Дарбельне, які виділяють шість основних прийомів:

- калькування,
- буквальний переклад,
- транспозицію,
- модуляцію,
- еквівалент,
- адаптацію [95].

Модель Віне–Дарбельне ґрунтується на ідеї переходу від більш буквальних способів перекладу до більш вільних, що дозволяє перекладачеві компенсувати міжмовні розбіжності й досягати комунікативної відповідності. Особливе значення ця модель має для аналізу гумору та мовної гри, де модуляція й адаптація є базовими операціями.

Інший важливий підхід представлено у працях Дж. Катфорда, який запропонував класифікацію «зсувів» – рівневих і категоріальних [21]. Рівневі зсуви пов'язані з переходом між різними рівнями мовної системи (лексичним, граматичним, синтаксичним), тоді як категоріальні включають структурні зміни, класові зміни, одиничні зсуви та внутрішньосистемні зміни. Такий опис дозволяє розглядати переклад як процес неминучих відхилень від формальної відповідності, обумовлених специфікою мовної структури.

Значний внесок у розроблення класифікацій трансформацій зробив П. Ньюмарк, який виокремив філологічні та комунікативні методи перекладу, а також низку конкретних прийомів, серед яких:

- функціональний еквівалент,
- культурна адаптація,
- дескриптивний переклад,
- парафраза,
- модуляція,
- транскрипція тощо [63].

Ньюмарк наголошує на необхідності збереження комунікативної сили висловлення, що є особливо релевантним для аудіовізуального перекладу.

У межах сучасної функціоналістської парадигми Л. Моліна та А. Уртодо Альбір запропонували одну з найбільш деталізованих і широко застосовуваних класифікацій перекладацьких технік, яка охоплює різноманітні операції, спрямовані на забезпечення функціональної відповідності тексту перекладу. До них належать, зокрема:

- ампліфікація,
- адаптація,
- компресія,
- калька,
- опис,
- експліцитація,
- імпліцитація,
- лінгвістичне посилення,
- редукція,
- субституція,
- транспозиція,
- модуляція та ін. [60].

Цей підхід є особливо корисним для аналізу перекладу гумористичного контенту, оскільки деталізує механізми зміни структури й семантики висловлення.

Суттєве доповнення до сучасних класифікацій запропонував Е. Честерман, який систематизував трансформації за трьома групами: синтаксичні, семантичні та прагматичні [26]. Цей підхід дозволяє враховувати не лише мовні, а й комунікативні чинники перекладу, зокрема реципієнт-орієнтованість і культурну адаптацію. Прагматичні трансформації, за Честерманом, включають зміни, спрямовані на збереження прагматичного ефекту тексту, що є ключовим у перекладі гумору та культурно маркованих елементів.

Для аудіовізуального перекладу важливе значення має також класифікація Х. Діас-Сінтаса та А. Ремієля, які виділяють операції, пов'язані з технічними

обмеженнями медіатексту: редукцію, сегментацію, темпоральну адаптацію, ритмічне вирівнювання та синхронізаційні трансформації [35]. Ці прийоми безпосередньо стосуються перекладу дубляжу, де часові й артикуляційні параметри можуть бути не менш важливими, ніж передача змісту.

Порівняльний аналіз зазначених класифікацій демонструє, що сучасне перекладознавство поєднує лінгвістичні та функціонально-прагматичні підходи. Усі вони підкреслюють, що трансформації є не випадковими змінами, а системними, цілеспрямованими операціями, що забезпечують відповідність оригіналу в умовах міжмовних і міжкультурних розбіжностей.

У контексті перекладу анімаційного серіалу Futurama класифікації Віне–Дарбельне, Катфорда, Ньюмарка, Моліни та Уртодо Альбір і Честерманна є важливими аналітичними інструментами, оскільки гумор, мовна гра, інтертекстуальність та псевдонаукова лексика вимагають широкого спектра перекладацьких операцій. Саме різноманіття класифікацій дозволяє комплексно описати лексико-семантичні, граматичні та прагматичні трансформації, необхідні для досягнення еквівалентності у перекладі.

2.3 Лінгвістичні рівні реалізації перекладацьких трансформацій

Реалізація перекладацьких трансформацій охоплює всі рівні мовної системи, оскільки перехід від мови оригіналу до мови перекладу завжди пов'язаний зі змінами формальної структури, семантики, стилістики та прагматики висловлення. Як наголошують Дж. Катфорд та П. Ньюмарк, різнорівневі зсуви є неминучими через структурну асиметрію між мовами, а тому відіграють ключову роль у забезпеченні адекватності перекладу [21; 63]. У цьому контексті важливо розглянути, як трансформації проявляються на фонетичному, морфологічному, лексичному, синтаксичному, текстовому та прагматичному рівнях.

На фонетичному рівні трансформації особливо відчутні в аудіовізуальному перекладі, де перекладач має враховувати темпоритм, інтонаційні характеристики та синхронність артикуляції персонажів. У дубляжі такі вимоги є критичними, адже

від якості фонетичної адаптації залежить природність реплік і збереження комічного ефекту. Х. Діас-Сінтас зазначає, що фонетична відповідність є одним із чинників цілісності мультимодального повідомлення в аудіовізуальному перекладі [35].

Графічні трансформації, пов'язані з передачею імен, неологізмів та вигаданих термінів, є типовими для Futurama, де значна частина гумору створюється через штучні назви й техноніми. У таких випадках перекладач обирає між транскрипцією, транслітерацією та адаптацією. Підходи до таких трансформацій описані у працях з перекладацьких технік та прагматичної еквівалентності [60; 24].

Морфологічні трансформації виникають унаслідок відмінностей між морфологічними системами мов. За Катфордом, морфологічні зсуви типові для категорій числа, роду, виду, часу або частини мови [21]. У Futurama вони ускладнюються наявністю псевдонаукових словотворчих моделей, що потребують творчого переосмислення, аби зберегти гумористичний ефект. Це узгоджується з підходами П. Ньюмарка щодо взаємодії морфології та стилістики [63].

Найбільша кількість перекладацьких трансформацій реалізується на лексичному рівні. Л. Моліна та А. Уртодо Альбір визначають лексичні трансформації як операції, що змінюють спосіб репрезентації змісту лексичної одиниці з метою компенсації семантичних і культурних невідповідностей [60]. У перекладі Futurama цей рівень є ключовим через каламбури, неологізми, алюзії та соціолектні маркери.

Синтаксичні трансформації пов'язані зі зміною структури речення та порядку слів. За П. Ньюмарком, вони є необхідними для стилістичного вирівнювання та адаптації до норм мови перекладу [63]. В аудіовізуальному перекладі такі трансформації додатково зумовлені вимогами синхронізації та монтажу.

Текстові трансформації охоплюють зміни на рівні дискурсу. А. Честерман розглядає їх як засіб забезпечення когезії та логічної цілісності тексту перекладу [26]. У Futurama вони є важливими через швидку зміну сцен і контекстуальну залежність гумору.

На прагматичному рівні трансформації спрямовані на збереження комунікативного наміру та комічного ефекту. Честерман підкреслює, що прагматичні трансформації забезпечують подібну реакцію реципієнта навіть за умови істотних формальних змін тексту [26]. Для Futurama це особливо актуально через культурні алюзії, сатиру та індивідуальні мовні ідіолекти персонажів.

Отже, багаторівнева реалізація перекладацьких трансформацій є необхідною умовою адекватного перекладу серіалу Futurama, що дозволяє зберегти гумор, стилістику та авторську інтенцію в українському дубляжі.

2.4 Типи та механізми перекладацьких трансформацій

Перекладацькі трансформації становлять один із ключових механізмів забезпечення адекватності перекладу, оскільки дозволяють компенсувати системні розбіжності між мовами та культурами. У сучасному перекладознавстві вони розглядаються як набір цілеспрямованих операцій, що модифікують структуру, зміст, функції або прагматику висловлення з метою досягнення комунікативної рівноцінності між оригіналом та перекладом [13; 63; 26]. Варто зазначити, що трансформації не є випадковими змінами – навпаки, вони становлять упорядковану систему рішень, що залежать від характеру мовного матеріалу, жанру тексту, умов його існування та особливостей цільової аудиторії.

По-перше, лінгвістична природа трансформацій охоплює різні рівні мовної системи, і саме тому більшість науковців виділяють кілька основних груп перекладацьких операцій: лексико-семантичні, граматичні, компенсаційні та стилістичні [60; 63; 26]. Кожна група має власні механізми та функції, проте в реальному перекладацькому процесі вони рідко функціонують ізольовано. Перекладач комбінує їх залежно від того, які міжмовні параметри потребують адаптації – формальні, змістові або прагматичні.

По-друге, різні типи трансформацій по-різному проявляються в аудіовізуальному матеріалі. Лексико-семантичні зміни найчастіше застосовуються для компенсації каламбурів і культурних алюзій, граматичні – для узгодження

синтаксичної структури реплік у межах хронометражу, компенсаційні – для відтворення смислових та емоційних компонентів, що не можуть бути передані буквально, тоді як стилістичні трансформації забезпечують відповідність мовлення персонажів жанру й комунікативному регістру [23; 21].

Отже, класифікація трансформацій, що наводиться у подальших підрозділах, має не лише системний, але й практичний характер. Вона створює методологічне підґрунтя для аналізу перекладацьких трансформацій у перекладі анімаційного серіалу Futurama.

2.4.1 Лексико-семантичні трансформації

Лексико-семантичні трансформації належать до найбільш розроблених і водночас найскладніших груп перекладацьких операцій, оскільки саме на лексичному рівні концентруються основні семантичні, стилістичні та культурні розбіжності між мовами. У перекладознавстві цей тип трансформацій розглядається як система цілеспрямованих змін значення або способу репрезентації лексичних одиниць з метою забезпечення змістової, функціональної та прагматичної відповідності тексту перекладу оригіналу [63]. Л. Моліна та А. Уртодо Альбір визначають лексико-семантичні трансформації як перекладацькі техніки, що змінюють семантичний обсяг, стилістичне забарвлення або контекстуальні асоціації лексичної одиниці для компенсації міжмовних відмінностей [60].

Необхідність застосування лексико-семантичних трансформацій часто зумовлена відсутністю прямих відповідників у цільовій мові, наявністю лексичних лакун або розбіжностями у смислових полях. Як наголошує П. Ньюмарк, буквальный переклад у таких випадках призводить до втрати смислу або стилістичного ефекту, що робить трансформації ключовим інструментом міжмовного відтворення [63].

До основних різновидів лексико-семантичних трансформацій належать модуляція, конкретизація й генералізація, семантичний розвиток, функціональний еквівалент, описовий переклад, лексична компенсація та повна семантична заміна.

Модуляція передбачає зміну точки зору, категорії мислення або логічних відношень між елементами висловлення з метою природнішої передачі смислу в цільовій мові [95]. За Ж.-П. Віне та Ж. Дарбельне, модуляція є однією з базових трансформацій у випадках, коли буквальный переклад призводить до неприродності або семантичної неточності [95]. В аудіовізуальному перекладі вона особливо актуальна при передачі емоційно забарвлених висловлень, ідіом та культурно маркованої лексики, забезпечуючи природність мовлення персонажів.

Конкретизація та генералізація ґрунтуються на зміні ступеня семантичної деталізації: перша полягає в заміні слова ширшого значення точнішим, друга – у використанні узагальненішого відповідника [63]. Як зазначають В. Карабан і Л. Коломієць, ці трансформації є наслідком семантичної асиметрії мов, у яких обсяг значення лексичних одиниць не збігається [4; 5]. В аудіовізуальному перекладі вони сприяють уточненню або спрощенню змісту в умовах швидкого діалогового темпу.

Семантичний розвиток охоплює зміни, пов'язані з метафоризацією, деметафоризацією або зміною семантичного вектора висловлення [78]. У художніх і гумористичних текстах цей прийом дозволяє відтворити стилістичну та емоційну глибину оригіналу, яка не завжди зберігається за буквального перекладу.

Функціональний еквівалент полягає в заміні лексичної одиниці такою, що формально не відповідає оригіналу, проте виконує ту саму комунікативну функцію [64]. Концепція функціональної еквівалентності, розроблена Ю. Найдю, є особливо важливою для перекладу гумору, ідіоматичних висловлень і культурно маркованих елементів, де вирішальним є не формальний збіг, а реакція реципієнта.

Описовий переклад застосовується у випадках відсутності прямого відповідника в цільовій мові та передбачає створення пояснювального формулювання, що компенсує семантичні або культурні втрати [12]. В аудіовізуальному перекладі цей прийом використовується обмежено через вимоги

синхронізації, проте інколи залишається єдиним способом адекватної передачі складних понять.

Лексична компенсація полягає у відновленні семантичного або стилістичного ефекту в іншому місці тексту перекладу, якщо його неможливо зберегти безпосередньо в тій самій позиції. П. Ньюмарк розглядає компенсацію як один із ключових механізмів передачі гри слів і культурно маркованої лексики [63]. В аудіовізуальному перекладі цей прийом є особливо поширеним через обмеження хронометражу та вимоги ліпсінгу.

Повна семантична заміна використовується тоді, коли в мові перекладу відсутній відповідник, здатний забезпечити необхідний семантичний або прагматичний ефект. У таких випадках перекладач створює нову одиницю, яка компенсує функціональну роль оригіналу, що особливо характерно для іронічних і гумористичних контекстів [28].

Отже, лексико-семантичні трансформації є визначальними для збереження смислової, стилістичної та культурної цілісності перекладу. В аудіовізуальних творах із високою концентрацією мовної гри та інтертекстуальності, зокрема в серіалі Futurama, саме ці трансформації становлять основу відтворення комічного ефекту й функціональної еквівалентності в українському дубляжі.

2.4.2 Граматичні трансформації (внутрішні та зовнішні зміни)

Граматичні трансформації належать до основних груп перекладацьких операцій, оскільки граматичні системи різних мов істотно відрізняються за структурою, категоріями, синтаксичною організацією та нормами сполучуваності. У перекладознавстві граматичні трансформації визначаються як зміни, що відбуваються під час переходу від граматичної структури висловлення мови оригіналу до граматичної структури мови перекладу з метою забезпечення граматичної, семантичної та стилістичної природності тексту [39]. Дж. Катфорд одним із перших системно описав граматичні зсуви, виокремивши рівневі та

категоріальні зміни, зумовлені відмінностями у граматичних категоріях і синтаксичних моделях мов [40].

У межах даного підпункту граматичні трансформації поділяються на внутрішні та зовнішні. Внутрішні трансформації стосуються змін усередині граматичної конструкції (час, аспект, число, рід, спосіб, вид), тоді як зовнішні передбачають перебудову самої структури висловлення – зміну синтаксичних зв'язків, типу предикативності або комунікативного членування.

Внутрішні граматичні трансформації охоплюють зміни, що не порушують загальної синтаксичної моделі речення, але модифікують граматичні характеристики його компонентів. Найпоширенішим різновидом є зміна виду та аспекту дієслова, зумовлена асиметрією англійської й української дієслівних систем. Якщо англійська мова оперує часово-аспектуальними формами, то українська базується на протиставленні dokonаного й nedokonanого виду. Як зазначає П. Ньюмарк, такі зміни є неминучими для збереження логічної та темпоральної організації тексту [41].

До внутрішніх трансформацій також належать зміни синтаксичного статусу дієслівних форм, зокрема перетворення інфінітива чи герундія на особову дієслівну форму або іменникову конструкцію. Відсутність прямого аналога герундія в українській мові змушує перекладача перебудовувати предикативну структуру речення. Крім того, внутрішні граматичні трансформації охоплюють зміни категорій числа, роду й особи, зумовлені відмінностями в граматичній класифікації іменників та займенників. Українські дослідники наголошують, що такі зміни забезпечують природність перекладу та уникнення формальної неприйнятності [42].

Зовнішні граматичні трансформації пов'язані з масштабнішими змінами структури речення. Вони включають перебудову синтаксичних конструкцій, зміну типу зв'язку між компонентами або трансформацію комунікативного членування. Однією з найчастотніших зовнішніх трансформацій є перестановка (транспозиція), що передбачає зміну порядку слів відповідно до норм синтаксису цільової мови. За Ж.-П. Віне та Ж. Дарбельне, транспозиція є природним механізмом адаптації,

оскільки порядок слів у мовах пов'язаний із їхньою структурною типологією [43]. Фіксований порядок слів в англійській мові та відносна свобода синтаксису в українській зумовлюють регулярне застосування цього прийому.

Важливим різновидом зовнішніх трансформацій є розчленування речення, коли складна або перевантажена інформацією конструкція поділяється на кілька простіших. За А. Честерманом, така трансформація сприяє збереженню логічності, ритмічності та зрозумілості тексту перекладу [44]. В аудіовізуальному перекладі розчленування додатково виконує функцію узгодження довжини реплік із темпом мовлення та хронометражем сцени. Протилежним процесом є об'єднання речень, яке дозволяє уникнути фрагментарності та створити більш зв'язний і плавний виклад відповідно до норм українського синтаксису.

До зовнішніх граматичних трансформацій належить також заміна синтаксичної конструкції, зокрема перехід від активного стану до пасивного або навпаки, трансформація інфінітивних і номінативних структур у підрядні чи особові речення. Такі зміни зумовлені відсутністю симетричних конструкцій між мовами та необхідністю дотримання граматичних норм цільової мови.

В аудіовізуальному перекладі граматичні трансформації ускладнюються технічними вимогами – хронометражем, синхронністю артикуляції та взаємодією з візуальним рядом. У таких умовах перекладач змушений скорочувати або спрощувати граматичні конструкції, іноді радикально перебудовуючи структуру речення. Як підкреслює Х. Діас-Сінтас, граматичні трансформації в медіатекстах виконують не лише мовну, а й технічну функцію, забезпечуючи відповідність діалогу ритму й візуальному супроводу сцени [45].

Певні граматичні зміни зумовлені також прагматичними чинниками. У перекладі соціолектів, емоційно забарвлених реплік або комічних висловлень граматична трансформація може бути необхідною для збереження інтонаційного малюнка, мовленнєвої характеристики персонажа або прагматичного ефекту. У таких випадках вона взаємодіє з лексико-семантичними та стилістичними трансформаціями, входячи до комплексної перекладацької стратегії.

Отже, граматичні трансформації – як внутрішні, так і зовнішні – становлять основу адаптації мовної структури тексту оригіналу до норм цільової мови. Вони охоплюють широкий спектр операцій – від зміни виду дієслова до перебудови синтаксичних конструкцій – і забезпечують граматичну природність, когерентність та прагматичну відповідність перекладу. В умовах аудіовізуального перекладу граматичні трансформації є особливо важливими для збереження темпу, ритму й органічності діалогу.

2.4.3 Компенсаційні стратегії

Компенсаційні стратегії належать до найважливіших груп перекладацьких трансформацій, оскільки вони дозволяють відновлювати смислові, стилістичні, емоційні або комунікативні ефекти, які не можуть бути передані безпосередньо у відповідній позиції тексту. На відміну від лексичних чи граматичних трансформацій, компенсація не прив'язана до конкретного мовного рівня: вона функціонує на перетині лінгвістичного та прагматичного вимірів і застосовується тоді, коли формальна відповідність між мовами є неможливою або небажаною. П. Ньюмарк визначає компенсацію як «перенесення ефекту», а не лише зміну форми, наголошуючи на її ролі у збереженні комунікативної сили висловлення [46].

Необхідність компенсації зумовлена передусім міжмовною асиметрією – відмінностями у лексичних, граматичних, фразеологічних і культурних ресурсах мов. У випадках, коли оригінальна одиниця не має повноцінного відповідника в цільовій мові, перекладач змушений компенсувати втрату шляхом перенесення функції або стилістичного ефекту в іншу частину тексту [47]. Так, неможливість буквального відтворення каламбуру може компенсуватися створенням нового комічного елемента в сусідній або наступній репліці.

Важливим чинником застосування компенсації є наявність культурних лакун, коли реалії, концепти або алюзії оригіналу не входять до культурного досвіду цільового реципієнта. Х. Діас-Сінтас зазначає, що в аудіовізуальному перекладі така асиметрія є особливо проблемною, оскільки глядач очікує негайного розуміння

без пояснень або надмірної дескрипції [48]. У цих умовах компенсація дозволяє зберегти гумористичний чи прагматичний ефект, не порушуючи темпоритму та природності діалогу.

Компенсаційні стратегії активно застосовуються і для збереження стилістичних та експресивних характеристик мовлення. Емоційне навантаження, соціолект, індивідуальна мовленнєва манера або риторичні фігури не завжди можуть бути передані буквально, тому перекладач створює стилістично співмірний ефект в іншому фрагменті тексту. Такий підхід дозволяє зберегти загальний тон і характер висловлення навіть за формальної невідповідності.

Згідно з А. Честерманом, компенсація належить до прагматичних норм перекладу, оскільки спрямована на досягнення еквівалентного впливу на реципієнта, а не на відтворення формально-структурних властивостей оригіналу [49]. У цьому аспекті компенсаційні стратегії перегуковуються з концепцією динамічної еквівалентності Ю. Найди, відповідно до якої першочерговим є відтворення реакції реципієнта, а не буквального значення [50].

У перекладацькій практиці компенсація реалізується в кількох основних формах. Лексична компенсація полягає у створенні додаткового лексичного елемента, що відтворює смислову або стилістичну функцію втраченої одиниці, і широко застосовується у перекладі каламбурів, іронії, культурно маркованої лексики та неологізмів. Граматична компенсація передбачає зміну граматичних конструкцій для відновлення логічних, темпоральних або емоційних відношень, зокрема шляхом інверсії, використання часток або експресивних синтаксичних структур. Стилiстична компенсація спрямована на збереження естетичної чи соціолінгвістичної функції мовлення та може включати стилістичне вирівнювання, посилення або заміну домінантного стилістичного маркера.

Компенсація рідко функціонує ізольовано й зазвичай поєднується з лексико-семантичними, граматичними або стилістичними трансформаціями в межах комплексної перекладацької стратегії. Як зазначає Л. Венуті, переклад є процесом «зважування втрат», а компенсація слугує інструментом досягнення балансу між точністю та природністю перекладеного тексту [51].

В аудіовізуальному перекладі роль компенсації посилюється через мультимодальність матеріалу. Візуальний ряд, звук, інтонація та монтаж безпосередньо впливають на сприйняття репліки, тому перекладач має враховувати ці чинники під час розподілу інформації між різними сегментами тексту. Компенсаційні стратегії дозволяють зберігати комічний ефект, темпоритм діалогу та відповідність артикуляційним рухам персонажів.

Отже, компенсаційні стратегії є незамінним інструментом перекладача в ситуаціях, коли буквальне відтворення оригіналу є неможливим або призводить до втрати змісту, стилістики чи прагматики. Вони забезпечують цілісність комунікативного наміру та адаптацію тексту до мовних і культурних умов цільової аудиторії, що є особливо важливим для перекладу гумористичних і аудіовізуальних творів.

2.4.4 Стилiстичнi трансформацiї

Стилiстичнi трансформацiї охоплюють сукупнiсть перекладацьких прийомiв, спрямованих на збереження функцiонально-стильових характеристик оригiнального тексту, його емоцiйної тональностi, жанрової специфiки та iндивiдуальної манери автора або персонажiв. На вiдмiну вiд лексико-семантичних i граматичних трансформацiй, стилiстичнi трансформацiї зумовленi передусiм прагненням досягти стилiстичної еквiвалентностi, тобто забезпечити подiбний естетичний, емоцiйний i прагматичний ефект у реципiєнта мови перекладу [57]. У художньому та аудіовізуальному перекладі вони відіграють ключову роль, оскільки саме стиль визначає сприйняття персонажів, жанру та авторської інтенції.

Архаїзація. Архаїзація полягає у свідомому використанні застарілих або стилістично піднесених мовних засобів для відтворення історичного, епічного чи підкреслено високого стилю оригіналу. Така трансформація застосовується не для буквального копіювання мовної форми, а для збереження загальної стилістичної атмосфери тексту.

Приклад:

J. R. R. Tolkien, **The Lord of the Rings** [53]:

“All that is gold does not glitter...”

Український переклад:

“Не все те золото, що блищить...”

Англійський вислів стилізований під архаїчний афоризм. Український переклад використовує народне прислів'я з подібною ритмікою та високою тональністю, що дозволяє зберегти відчуття позачасової мудрості, навіть за відсутності формальної відповідності.

Модернізація. Модернізація є протилежною до архаїзації й полягає в осучасненні стилістично застарілих або надмірно формальних елементів. Її мета – зробити текст зрозумілим і природним для сучасної аудиторії, не руйнуючи його комунікативної функції.

Приклад:

W. Shakespeare, **Romeo and Juliet** [82]:

“Go to! I'll no longer endure him.”

Сучасна українська адаптація:

“Та годі вже, я його більше не витримаю.”

Буквальний переклад архаїчної конструкції звучав би неприродно. Модернізація дозволяє зберегти прагматичний зміст репліки – емоційне роздратування мовця – у формі, прийнятній для сучасного глядача.

Експресивізація. Експресивізація полягає в емоційно-стилістичному підсиленні висловлення в перекладі. Вона застосовується тоді, коли англійська репліка є семантично стиснутою, а для української мови характерне більш розгорнуте вираження емоцій.

Приклад:

Harry Potter and the Deathly Hallows [42]:

“Go! Just go!”

Український дубляж:

“Іди! Ну йди ж уже!”

Додавання частки «ж» і повтору дозволяє компенсувати емоційне напруження сцени, зберігаючи інтонаційну силу репліки та її драматичний ефект.

Логізація. Логізація передбачає уточнення або раціоналізацію висловлення, коли логічні зв'язки в оригіналі є зрозумілими завдяки мовним або культурним конвенціям, але потребують явного оформлення в перекладі.

Приклад:

G. Orwell, **Nineteen Eighty-Four** [66]:

“The clocks were striking thirteen.”

Український переклад:

“Годинники вибивали тринадцяту годину.”

В українській мовній картині світу таке формулювання є нетиповим, тому логізація через повну іменникову конструкцію забезпечує зрозумілість, зберігаючи водночас дистопійний ефект сцени.

Стилістична нейтралізація. Стилістична нейтралізація полягає у свідомому зниженні експресивності або розмовної маркованості, якщо її пряме відтворення порушило б стилістичні норми мови перекладу.

Приклад:

O. Wilde, **The Picture of Dorian Gray** [96]:

“You silly boy!”

Український переклад:

“Ну що ти, хлопче!”

Буквальна передача могла б звучати надмірно різко або неприродно. Нейтралізація дозволяє зберегти іронічну інтонацію без стилістичної дисгармонії.

Стилістичне посилення та згладжування. Стилістичне посилення передбачає інтенсифікацію експресії, тоді як згладжування – її пом'якшення відповідно до норм цільової мови.

Приклад посилення:

J. D. Salinger, **The Catcher in the Rye** [22]:

“It killed me.”

Український переклад:

“Це мене просто вбило наповал.”

Додавання прислівників підсилює емоційність, яка в англійській реалізується ідіоматично.

Приклад згладжування:

Англійське лайливе звертання “You bastard” часто перекладається як “Ти негідник”, що відповідає нормам літературного українського мовлення.

Заміна стилістичної домінанти. Ця трансформація застосовується, коли пряме відтворення стилістичного ефекту неможливе. Перекладач обирає інший, але функціонально еквівалентний засіб.

Приклад:

Pirates of the Caribbean: The Curse of the Black Pearl [77]:

“Savvy?”

Український дубляж:

“Зрозуміло, га?”

Розмовна манера героя передається через інший стилістичний маркер, що зберігає характер персонажа.

Регістрова адаптація. Регістрова адаптація полягає у зміні рівня формальності мовлення відповідно до норм цільової культури.

Приклад:

J. Austen, *Pride and Prejudice* [11]:

“I beg your pardon.”

Український переклад:

“Перепрошую.”

Переклад зберігає соціально-етикетну функцію репліки без буквального копіювання формального стилю.

Соціолектна та ідіостильова адаптація. Вона стосується відтворення індивідуальної мовленнєвої манери персонажа, його соціального статусу, віку, культурного середовища або психологічного типу. Ці трансформації мають ключове значення для збереження характерологічної функції мовлення.

Приклад:

The Big Lebowski [87]:

“Yeah, well, that’s just, like, your opinion, man.”

Український дубляж:

“Та ну, це ж просто твоя думка, чувак.”

Лексема «чувак» компенсує соціолект героя й забезпечує збереження комічного образу.

Риторичні стилістичні трансформації. Риторичні стилістичні трансформації стосуються відтворення фігур мовлення – метафор, повторів, гіпербол, інверсій – з урахуванням стилістичних норм цільової мови. Їхнє завдання полягає не у буквальному копіюванні образу, а у збереженні риторичної функції та художнього впливу.

Приклад:

R. Bradbury, *Fahrenheit 451* [17]:

“The sun burnt every day. It burnt Time.”

Український переклад:

“Сонце палило щодня. Воно палило сам Час.”

Метафора збережена, але синтаксис упорядкований відповідно до стилістичних норм української мови.

Наративно-стилістичні трансформації. Ці трансформації пов’язані з адаптацією темпу, ритму та інтонаційної організації висловлення в межах оповіді або діалогу. Вони спрямовані на збереження загального тону сцени, психологічної напруги чи динаміки розвитку сюжету.

Приклад:

Blade Runner 2049 [16]:

“I always knew he wasn’t like the others.”

Український дубляж:

“Я завжди відчував – він інший.”

Скорочення конструкції та пауза передають наративну напруженість сцени.

Таким чином, стилістичні трансформації забезпечують не формальну, а функціонально-естетичну відповідність між оригіналом і перекладом. Вони

дозволяють зберегти жанрову специфіку, мовленнєву індивідуальність персонажів і прагматичний ефект тексту, що є особливо важливим у художньому та аудіовізуальному перекладі.

2.5 Особливості застосування перекладацьких трансформацій в аудіовізуальному перекладі

Аудіовізуальний переклад (далі – АВ-переклад) вирізняється комплексною природою, оскільки поєднує вербальний, візуальний, звуковий, кінематографічний та прагматичний канали інформації. У цьому типі перекладу мовний матеріал функціонує не ізольовано, а як складник мультимодального тексту, в якому кожен елемент впливає на спосіб передавання змісту та вибір перекладацьких стратегій. Саме тому перекладацькі трансформації в АВ-перекладі мають специфічний характер і застосовуються з урахуванням технічних, жанрових і прагматичних обмежень [23; 33; 35].

Однією з ключових особливостей АВ-перекладу є залежність перекладацьких рішень від темпоральних і синхронізаційних параметрів. У дубляжі перекладена репліка повинна відповідати довжині оригіналу, його ритму, паузам і рухам губ персонажа (lip-sync). Це суттєво обмежує обсяг висловлення і часто змушує перекладача застосовувати лексичні, граматичні або стилістичні трансформації, які дозволяють зберегти змістову еквівалентність у скороченій формі [21; 48].

Важливим чинником є також взаємодія перекладеного тексту з візуальним рядом. Частина інформації в аудіовізуальному творі передається невербально, що дає змогу уникати надмірної вербалізації. Водночас візуальний компонент може накладати обмеження на переклад мовної гри або каламбурів, якщо в кадрі присутні об'єкти чи написи, що формують інший смисловий фрейм. У таких випадках перекладач вдається до функціональних відповідників і компенсаційних стратегій [31; 32].

Суттєвий вплив на характер трансформацій мають жанрові параметри аудіовізуального твору. Комедійні серіали, анімаційні фільми та ситками ґрунтуються на грі слів, культурних алюзіях, риторичних фігурах і темпоритмічних ефектах. Оскільки ці елементи рідко мають прямі відповідники в іншій мовно-культурній системі, трансформації стають системним інструментом перекладу. У таких жанрах таймінг гумору часто є не менш важливим, ніж сам текст, що зумовлює активне використання експресивізації, заміни стилістичної домінанти та компенсації [9; 18; 56].

Окрему роль в АВ-перекладі відіграє соціолінгвістичний компонент мовлення персонажів. Перекладач повинен зберегти соціолект, індивідуальний стиль, реєстр і комунікативну манеру персонажа, оскільки ці параметри виконують характерологічну та прагматичну функцію. У дубляжі це часто досягається шляхом стилістичних трансформацій – реєстрового зсуву, соціолектної адаптації або експресивного вирівнювання мовлення [69; 86].

Не менш важливими є культурні та прагматичні обмеження. Реалії, алюзії та прецедентні імена, очевидні для англomовного глядача, можуть бути незрозумілими для української аудиторії. У таких випадках перекладач обирає між буквальним відтворенням, адаптацією, локалізацією або компенсацією. Прагматичні адаптації в АВ-перекладі є критично важливими, оскільки глядач не має змоги зупинити відеоряд для осмислення складної репліки [49; 53].

У субтитруванні додатковим обмеженням виступає знакова щільність: кількість символів у рядку та тривалість появи субтитра суворо регламентовані. Це зумовлює активне застосування усічення, генералізації, синтаксичної компресії та лексико-семантичних трансформацій [71; 73].

У дубляжі особливої ваги набуває психоакустичний аспект: перекладене мовлення має відповідати тембру, віковим характеристикам і емоційному стану персонажа. Це часто потребує зміни ритму речення, адаптації вигуків, часток і синтаксичних конструкцій, що зумовлює комплексне застосування різних типів трансформацій [21; 52].

Отже, перекладацькі трансформації в аудіовізуальному перекладі мають багаторівневий характер і формуються під впливом мультимодальних чинників – синхронізації, візуального ряду, темпоритму, жанрових особливостей, соціолінгвістичних параметрів, культурних реалій і технічних обмежень. У таких умовах трансформації виступають не лише лінгвістичними операціями, а повноцінним інструментом адаптації мультимедійного твору до іншої мовно-культурної системи.

Висновки до Розділу 2

Другий розділ був присвячений системному розгляду основних типів перекладацьких трансформацій та їхньому функціональному застосуванню в міжмовній комунікації. Проаналізовано концептуальні засади перекладацьких трансформацій у класичних і сучасних перекладознавчих підходах (Ж.-П. Віне та Ж. Дарбельне, Дж. Катфорд, П. Ньюмарк, Л. Моліна та А. Уртодо Альбір, Е. Честерман), що дозволило окреслити їх як цілеспрямовані операції, спрямовані на подолання міжмовної асиметрії та забезпечення змістової, прагматичної й стилістичної еквівалентності.

Розгляд лексико-семантичних, граматичних, компенсаційних і стилістичних трансформацій показав, що кожен тип має власні механізми застосування та виконує специфічні функції у перекладі. Лексико-семантичні трансформації забезпечують уточнення або модифікацію значень одиниць оригіналу, граматичні – адаптують структурні моделі відповідно до норм цільової мови, компенсаційні дозволяють відновити функцію чи ефект, які неможливо передати безпосередньо, а стилістичні – спрямовані на збереження індивідуального стилю, жанрової тональності та емоційної виразності тексту. Окрему увагу приділено аналізу стилістичних трансформацій на матеріалі реальних українських перекладів художніх творів, що продемонструвало багаторівневий характер прийомів адаптації стилю.

Особливості застосування трансформацій в аудіовізуальному перекладі розкрили специфічні умови перекладацької діяльності: синхронізаційні, темпоральні та візуальні обмеження, жанрові параметри, культурну адаптацію, а також необхідність урахування соціолінгвістичних характеристик персонажів. Усе це визначає трансформації не лише як лінгвістичний, а як комплексний прагматичний інструмент, що забезпечує природність і функціональну еквівалентність перекладу мультимодального твору.

Отже, другий розділ сформував теоретичний фундамент, необхідний для аналізу перекладацьких рішень у перекладі *Futurama*, і визначив ключові трансформації, які будуть досліджені на практичному матеріалі третього розділу.

РОЗДІЛ 3

ОСОБЛИВОСТІ ТА ПРАКТИЧНА РЕАЛІЗАЦІЯ ПЕРЕКЛАДАЦЬКИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ У ПЕРЕКЛАДІ СЕРІАЛУ «FUTURAMA»

3.1 Матеріал та процедура аналізу перекладених фрагментів

Аналіз перекладацьких трансформацій у перекладі англomовного серіалу Futurama ґрунтується на ретельно сформованому корпусі мовного матеріалу, який охоплює основні типи перекладацьких рішень, характерних для аудіовізуального жанру. Матеріалом дослідження стали англomовні репліки персонажів із семи сезонів серіалу та чотирьох повнометражних спеціальних випусків, зіставлені з їхніми українськими відповідниками з офіційних дубляжів телеканалів М1 та QTV. Обидва дубляжі є повноцінними локалізаційними продуктами, проте демонструють різні стилістичні підходи: дубляж М1 тяжіє до більш нейтральних граматичних і лексичних рішень, тоді як версія QTV активно використовує розмовні, експресивні та ритмічно адаптовані конструкції, що створює цінний матеріал для порівняльного аналізу [7; 21; 23].

У межах дослідження було сформовано репрезентативний корпус прикладів, який охоплює ключові типи перекладацьких трансформацій, властивих перекладу Futurama. Під час відбору матеріалу враховувалися такі параметри: наявність мовної гри, гумористичного ефекту, культурних або інтертекстуальних посилань, нестандартних граматичних конструкцій, стилістичної маркованості мовлення персонажів, а також випадки застосування компенсації, синтаксичної перебудови чи заміни мовних засобів. Важливим принципом була також збалансованість корпусу: до нього включено репліки різних персонажів, різних сценарних ситуацій і різних типів гумору – від фонетичних каламбурів до інтелектуальної інтертекстуальності та псевдонаукової термінологічної гри [9; 28; 31].

Процедура аналізу передбачала послідовне опрацювання кожної зіставленої пари «оригінал → переклад». На першому етапі здійснювався лінгвістичний аналіз англomовної репліки, у межах якого визначалися її смисловий центр, синтаксична

модель, прагматична функція, тип гумору або культурної алюзії, а також структурні елементи, що виконують стилістичну роль. Це дозволяло встановити компоненти, критично важливі для збереження комунікативного та комічного ефекту [7; 9].

Другий етап полягав у докладному аналізі української репліки з урахуванням граматичної організації, вираженої модальності, стилістичної тональності, темпоритмічних особливостей, відповідності ліпсінгу та природності для усного українського мовлення. Особлива увага приділялася тому, чи виконує переклад ту саму комунікативну функцію, що й оригінал, і якими саме трансформаціями перекладач досягає цього ефекту [21; 23].

Третій, інтерпретаційний, етап був спрямований на встановлення причин перекладацького рішення. Аналізувалося, чи зумовлена трансформація структурними відмінностями між англійською та українською мовами; чи визначається вона гумористичною функцією репліки, характером персонажа або жанровими особливостями сатиричного анімаційного серіалу; чи спричинена технічними обмеженнями аудіовізуального перекладу, зокрема вимогами синхронізації артикуляції та часовими рамками кадру [21; 32; 33].

Поєднання лінгвістичного, прагматичного та технічного аналізу забезпечило системність дослідження перекладацьких трансформацій і дало змогу виявити закономірності у стратегіях обох дубляжів. Отриманий матеріал дозволяє не лише описати окремі випадки адаптації, але й окреслити домінантні моделі перекладацьких рішень у перекладі серіалу Futurama загалом.

3.2 Застосування лексико-семантичних трансформацій

Лексико-семантичні трансформації є одними з найчастіших перекладацьких операцій у локалізації серіалу Futurama, оскільки значна частина гумору, мовної гри та інтертекстуальних алюзій у ньому ґрунтується на семантичних зрушеннях, полісемії, експресивно маркованій лексиці та словесній економії англійської мови. Як зазначають дослідники гумористичного дискурсу, саме лексичний рівень є найбільш чутливим до втрат комічного ефекту в перекладі [9; 28].

Українські дубляжі телеканалів М1 та QTV реалізують лексико-семантичні трансформації системно, адаптуючи значення реплік таким чином, щоб зберегти не лише денотативний зміст, а й прагматичний та комічний потенціал висловлення, індивідуальний мовленнєвий образ персонажа та жанрову стилістику сатиричного анімаційного серіалу. Такий підхід відповідає функціональним моделям перекладу, орієнтованим на відтворення ефекту оригіналу, а не його формальної структури [12; 60].

3.2.1 Модуляція

Модуляція передбачає зміну логічного ракурсу або точки зору висловлення у випадках, коли буквальний переклад не дозволяє адекватно відтворити зміст, функцію або прагматичний ефект оригіналу. Ця трансформація є особливо продуктивною в перекладі розмовного мовлення та ідіоматичних конструкцій, характерних для гумористичних аудіовізуальних текстів, де комічний ефект часто ґрунтується не на прямому значенні, а на способі концептуалізації ситуації [95; 60; 63].

У репліці Фрая «This place creeps me out» український дубляж QTV подає варіант «Мені тут якось моторошно». Англійська конструкція *creeps me out* є персоніфікованою й формально означає «це місце наводить на мене страх». У перекладі застосовано модуляцію, оскільки семантичний фокус зміщено з об'єкта дії (*place*) на внутрішній стан мовця. Така зміна перспективи дозволяє уникнути штучної кальки на кшталт «це місце мене лякає» і відтворити природну для українського розмовного мовлення емоційну реакцію персонажа, що узгоджується з функціональним підходом до передачі емоційно забарвлених висловлень в аудіовізуальному перекладі [12; 41].

У сцені з професором Фарнсвортом репліка «I don't feel so good about this plan» у дубляжі передана як «Щось мені цей план не до душі». У цьому випадку модуляція змінює логічний акцент із нейтральної оцінки фізичного або психологічного стану («не почуваюся добре») на інтуїтивно-оцінне ставлення («не

до душі»). Така трансформація є функціонально виправданою, оскільки відповідає нормам української ідіоматики та водночас підсилює характерну для професора іронічну дистанційованість від власних рішень, що відповідає описам прагматично вмотивованих семантичних зсувів у перекладі [44; 79].

У репліці Ліли «You're pushing your luck» український переклад М1 подає варіант «Ти занадто ризикуєш». Англійський ідіоматичний вислів апелює до образу «перевантаження удачі», який не має стабільного відповідника в українській мові. Застосована модуляція адаптує метафоричне значення до концепту ризику, зрозумілого цільовій аудиторії, зберігаючи при цьому попереджувальну прагматичну функцію репліки та напружений комунікативний ефект сцени [28; 51; 60].

Таким чином, модуляція в перекладі Futurama виступає як ефективний засіб логіко-семантичної адаптації, що дозволяє передавати розмовні ідіоми, емоційно забарвлені висловлення та гумористичні репліки з урахуванням норм українського мовлення, прагматичного наміру висловлення та характерологічних особливостей персонажів [62; 79].

3.2.2 Конкретизація

Конкретизація полягає у звуженні значення семантично узагальненого англійського слова або виразу з метою підвищення змістової точності, прагматичної визначеності та природності українського перекладу. Ця трансформація є типовою для перекладу з англійської мови, яка активно використовує лексеми з широким значеннєвим діапазоном, тоді як українська мовна система тяжіє до чіткішої, контекстуально маркованої номінації. У межах аудіовізуального перекладу конкретизація також виконує функцію інтонаційно-прагматичної адаптації, роблячи репліку прозорішою для сприйняття глядачем [60; 63; 62].

У сцені, де Бендер виголошує репліку «Grab me something good», український переклад подає варіант «Візьми мені щось смачненьке». Англійське прикметникове означення *good* є надзвичайно узагальненим і не вказує на конкретну якість об'єкта.

З огляду на контекст сцени, пов'язаної з їжею, перекладач застосовує конкретизацію, замінюючи нейтральне *good* на лексему «смаченьке», яка актуалізує гастрономічний аспект і водночас передає розмовно-жартівливу інтонацію, характерну для мовлення Бендера. Такий прийом відповідає описам контекстуально зумовленої конкретизації у перекладі розмовного дискурсу [12; 83].

У репліці Гермеса «*Make sure everything is fine*» український переклад реалізований як «Перевір, чи все в порядку». Англійське *fine* у подібних конструкціях має широкий спектр значень – від нейтрально-оцінного «добре» до функціонального «без проблем». Конкретизація через сталий український вираз «в порядку» дозволяє точніше передати прагматичну функцію висловлення – контроль, відповідальність і службову чіткість – та уникнути семантично розмитих відповідників на кшталт «добре», які в українському мовленні звучали б менш інформативно [63; 44].

У фразі Ліли «*He's into that kind of thing*» український переклад подає варіант «Йому це справді подобається». Англійське слово *thing* у цьому випадку не має чіткої референтності й виконує функцію узагальненого замітника дії, інтересу або вподобання. Українська мова не допускає настільки абстрактного вживання без втрати зрозумілості, тому перекладач вдається до конкретизації, експліцитно вербалізуючи прихований смисл – позитивне ставлення персонажа до певного явища. Така трансформація узгоджується з прагматичним підходом до перекладу, орієнтованим на когнітивну доступність репліки для реципієнта [12; 41; 60].

Показово, що конкретизація у *Futurama* часто поєднується зі стилістичним або прагматичним підсиленням: уточнення значення не лише прояснює зміст, а й активізує характерологічні риси персонажа або комічний потенціал сцени. У цьому сенсі конкретизація виступає не механічною семантичною операцією, а функціонально вмотивованим інструментом адаптації гумористичного діалогу [79; 91].

Отже, конкретизація в перекладі *Futurama* виконує функцію семантичного та прагматичного уточнення, що сприяє природності українського мовлення, точнішій

передачі комунікативного наміру та збереженню характерологічних особливостей персонажів у межах комедійного аудіовізуального дискурсу [60; 62; 63; 79].

3.2.3 Генералізація

Генералізація є лексико-семантичною трансформацією, що полягає у свідомому розширенні значення лексичної одиниці під час перекладу, коли в цільовій мові функціонально доцільніше використати ширшу або менш конкретизовану категорію замість вузького англійського поняття. Такий прийом застосовується у випадках, коли деталізація не є істотною для розвитку сюжету, характерології персонажа або гумористичного ефекту, а її збереження могло б ускладнити сприйняття репліки або порушити темпоритм сцени. Генералізація розглядається в перекладознавстві як засіб оптимізації сприйняття тексту реципієнтом і узгоджується з функціональним підходом до перекладу [60; 63; 79].

У репліці професора Фарнswortha «I built a neutrino destabilizer» український дубляж QTV подає варіант «Я створив новий пристрій». В оригіналі *neutrino destabilizer* є псевдонауковою назвою вигаданого винаходу, яка виконує передусім стилістичну та комічну функцію, апелюючи до абсурдної науковості, а не до точного змісту. Для українського глядача цей термін не має сталої семантичної опори й може сприйматися як перевантаження інформацією. Застосована генералізація дозволяє зберегти образ професора як ексцентричного науковця, водночас спрощуючи сприйняття репліки й не порушуючи її комедійної функції. Подібний підхід до редукції псевдотермінології описується в дослідженнях аудіовізуального перекладу наукової сатири [18; 56].

У фразі Емі «I bought you a snow leopard plushie» український переклад подає варіант «Я купила тобі м'яку іграшку». Втрата конкретного виду іграшки («сніговий леопард») є прикладом генералізації, зумовленої низькою релевантністю цього уточнення для комунікативної мети сцени. Вид іграшки не відіграє ролі ані у розвитку сюжету, ані у творенні гумору, тому узагальнення дозволяє скоротити репліку, зберегти її ритмічну відповідність оригіналу та уникнути зайвої

когнітивної деталізації. Такий тип генералізації відповідає принципу економії в аудіовізуальному перекладі [23; 35].

Генералізація є продуктивною також у перекладі культурно маркованого сленгу, який не має прямого українського відповідника. Наприклад, англійську репліку «He's a total geek» в українському перекладі передано як «Він просто дивак». Лексема *geek* у сучасній англійській мові поєднує значення соціальної маргінальності, технічної захопленості та культурної ідентичності, сформованої в межах американського соціокоду. В українській мові відсутній повноцінний еквівалент із таким самим набором конотацій, тому генералізація дозволяє передати загальну оцінну характеристику персонажа без імпортування чужорідного культурного змісту, зберігаючи при цьому негативно-іронічний прагматичний ефект репліки [28; 51; 97].

Показово, що генералізація в *Futurama* часто поєднується з прагматичною адаптацією: перекладач свідомо відмовляється від деталізації, якщо вона не працює на гумор або характер персонажа. У цьому сенсі генералізація функціонує не як спрощення заради спрощення, а як стратегічний інструмент керування увагою глядача та підтримання комедійної динаміки сцени [62; 75].

Таким чином, генералізація в перекладі *Futurama* виконує функцію семантичного спрощення та прагматичної оптимізації, сприяючи природності українського мовлення, збереженню темпоритму та концентрації гумору на функціонально значущих елементах репліки [60; 63; 79].

3.2.4 Логічний розвиток та семантичні зсуви

Семантичний зсув є різновидом лексико-семантичної трансформації, що полягає у зміні смислового центру висловлення без спотворення його загального змісту, але з метою збереження комічного, емоційного або прагматичного ефекту оригіналу. Така трансформація особливо характерна для перекладу розмовних ідіом, фразових дієслів і стійких виразів, де буквальна передача призводила б до втрати природності, експресивності або інтонаційної органіки. У

перекладознавстві семантичні зсуви розглядаються як закономірний наслідок міжмовної асиметрії та різниці в концептуалізації досвіду [60; 28; 79].

У репліці Бендера «That's how I roll» український переклад М1 подає варіант «Так я живу». Англійська ідіома *how I roll* позначає звичний стиль поведінки мовця та має розмовно-іронічне забарвлення. Український переклад реалізує логічний розвиток значення: семантичний акцент зміщується зі сфери ситуативної поведінки до ширшої категорії життєвої позиції. Попри зміну образної основи, прагматичний ефект – демонстративна самовпевненість і цинічне самосприйняття Бендера – повністю збережений. Такий зсув відповідає описаному в дослідженнях гумору принципу збереження функції за рахунок зміни семантичного фокусу [29; 97].

У репліці Ліли «This is getting weird» український переклад подає варіант «Щось тут не те». Дослівне відтворення прикметника *weird* («дивний») не забезпечувало б належного інтонаційного ефекту українською мовою, оскільки українські оцінні прикметники мають іншу шкалу експресивності. Семантичний зсув дозволяє передати не сам факт дивності, а суб'єктивне відчуття зростаючої тривоги й невизначеності. Таким чином переклад адаптує оцінку до української прагматичної моделі емоційного реагування, зберігаючи напруження сцени [12; 60; 36].

У фразі Фрая «I didn't sign up for this» дубляж QTV подає варіант «Я на таке не погоджувався». Англійський фразовий зворот *sign up* буквально означає «записатися», проте в розмовному контексті він функціонує як маркер небажаної участі в подіях. Український переклад реалізує семантичний зсув до моделі волевиявлення («погоджуватися / не погоджуватися»), яка є більш типовою для українського розмовного мовлення. Така трансформація відповідає описаним у працях з прагматики гумору принципам адаптації імпліцитного значення [60; 65].

Ще одним показовим прикладом є репліка професора Фарнsworthа «I'm already bored with this conversation», яка в українському дубляжі QTV передається як «Мені це вже набридло». В оригіналі висловлення формально стосується саме розмови, однак у контексті сцени воно виконує ширшу прагматичну функцію – демонструє зверхність і байдужість персонажа до ситуації загалом. Український

переклад реалізує семантичний зсув шляхом усунення конкретного об'єкта («розмова») та перенесення акценту на емоційний стан мовця. Це робить репліку компактнішою, ритмічно зручнішою для дубляжу й водночас підсилює характерологічну рису професора. Подібні зсуви описуються як типовий інструмент прагматичної оптимізації в аудіовізуальному перекладі [12; 32; 56].

У низці випадків семантичний зсув поєднується з логічним розвитком висловлення, коли переклад не відтворює безпосередній зміст, а реконструює його логічний наслідок або оцінку. Такий підхід особливо продуктивний у гумористичних діалогах *Futurama*, де комізм часто виникає не з прямого значення фрази, а з її інтерпретації персонажами. Саме тому семантичні зсуви виступають не помилкою перекладу, а його функціонально вмотивованим інструментом [18; 79].

Отже, логічний розвиток і семантичні зсуви в перекладі *Futurama* виконують адаптаційну та компенсаторну функції, дозволяючи передавати розмовні ідіоми, оцінні судження та емоційні реакції персонажів у формах, природних для української мови, без втрати комічного або прагматичного ефекту [60; 28; 79; 97].

3.2.5 Антонімічний переклад

Антонімічна трансформація полягає у відтворенні висловлення шляхом зміни полярності значення – з позитивної на негативну або навпаки – за умови збереження загального смислу та прагматичного ефекту оригіналу. Такий прийом застосовується у випадках, коли буквальна передача оцінки або модальності звучить неприродно для цільової мови, порушує її стилістичні норми або знижує комунікативну виразність репліки. У теорії перекладу антонімічний переклад розглядається як різновид модуляції або логіко-семантичного зсуву й описується, зокрема, у працях П. Ньюмарка, а також Ж.-П. Віне та Ж. Дарбельне, які пов'язують його з принципом функціональної еквівалентності [63; 95; 29].

У репліці Бендера «You'll love it!» український переклад QTV подає варіант «Тобі точно не набридне». У цьому випадку перекладач замінює пряму позитивну оцінку на заперечну конструкцію з негативною формою, яка в українській

розмовній мові звучить природніше та менш пафосно. Антонімічна інверсія дозволяє зберегти позитивний прагматичний ефект висловлення – обіцянку задоволення – і водночас відповідає характерному для Бендера іронічно-неформальному стилю мовлення. Такий прийом узгоджується з описаними в перекладознавстві моделями непрямої оцінки, які є типовими для гумористичного дискурсу [60; 97].

Подібний механізм спостерігається у прикладі «I don't dislike it» → «Мені це подобається», де англійська форма з послабленою оцінкою (заперечення негативу) трансформується в українську пряму позитивну оцінку. Антонімічний переклад у цьому випадку усуває непритаманну українській мові конструкцію подвійної семантичної нейтралізації та забезпечує стилістичну й комунікативну адекватність. Така заміна відповідає функціональному підходу до перекладу, згідно з яким експлікація позитивної оцінки може бути ефективнішою за формальне збереження структури оригіналу [63; 31].

Антонімічна трансформація особливо продуктивна в умовах іронії або сарказму, де буквальна полярність висловлення не збігається з його прагматичним наміром. Наприклад, саркастичну репліку «He's never wrong» український переклад може передавати як «Він завжди все знає». Формальна зміна полярності та перехід до гіперболізованої позитивної характеристики дозволяє точніше передати іронічний підтекст, оскільки буквальний переклад («він ніколи не помиляється») в українській мові звучав би менш комічно й менш марковано. У цьому випадку антонімічний переклад виконує не лише семантичну, а й прагматичну функцію, відтворюючи механізм насмішки та оцінної дистанції [7; 95; 18].

У гумористичному дискурсі Futurama антонімічні заміни часто поєднуються з інтонаційною грою та характерологічною іронією персонажів. Зміна полярності дозволяє перекладачеві гнучко адаптувати репліку до українських моделей оцінки, зберігаючи комедійний ефект і темпоритм сцени. Таким чином, антонімічний переклад постає як функціонально вмотивований інструмент, спрямований на збереження прагматичного й гумористичного потенціалу оригіналу в умовах міжмовної асиметрії [29; 60; 97].

3.2.6 Лексичне додавання та елімінація

Лексичне додавання та елімінація є взаємопов'язаними лексико-семантичними трансформаціями, які застосовуються для досягнення комунікативної, прагматичної та стилістичної адекватності перекладу. Їх використання зумовлене асиметрією між експліцитністю англійського мовлення та більш контекстуально й інтонаційно насиченою природою української мови. У теорії перекладу ці трансформації розглядаються як функціонально вмотивовані операції, спрямовані не на формальне відтворення структури, а на збереження ефекту висловлення для реципієнта [63; 60; 31].

Додавання використовується для експлікації імпліцитної інформації, яка в англійському оригіналі передається інтонацією, ситуаційним контекстом або просодією, але не має прямого лексичного маркера. У гумористичних і розмовних репліках Futurama це особливо важливо, оскільки саме інтонаційні нюанси часто є носіями комічного ефекту. Так, у репліці «Stop bothering me!» український переклад подає варіант «Перестань мене вже дівастати!». Додавання частки «вже» не змінює денотативного змісту, але актуалізує прагматичний компонент накопиченого роздратування, який в англійській версії реалізується інтонаційно. Подібні додавання узгоджуються з описами прагматично вмотивованої експлікації в перекладі розмовного мовлення [14; 60; 97].

У сцені з професором Фарнсвортом репліка «Quiet, you!» у дубляжі M1 передана як «Тихо, замовкни вже!». Тут спостерігається поєднання двох операцій: елімінації займенника you, який не є обов'язковим для української наказової конструкції, та додавання дієслова «замовкни» з інтенсифікувальною часткою «вже». Таке розширення компенсує англійську лаконічність і водночас відтворює характерну для професора різку, зверхню манеру мовлення. Подібні комбіновані трансформації описуються як типові для аудіовізуального перекладу з огляду на вимоги ліпсінгу та темпоритму [60; 62; 79].

Елімінація, навпаки, полягає у свідомому опущенні семантично другорядних або стилістично надлишкових елементів, якщо їхнє буквальне збереження

призводить до неприродності перекладу. Наприклад, репліка «Seriously, man» у перекладі подається як «Та ну». Формально частина лексичного змісту вилучається, однак українська розмовна формула вже імпліцитно містить скепсис, іронію та емоційне дистанціювання. Таким чином, елімінація не знижує прагматичної насиченості репліки, а навпаки – забезпечує її природність і усну автентичність, що відповідає принципам економії мовних засобів у розмовному дискурсі [10; 25; 63].

У гумористичному контексті Futurama елімінація часто використовується і для усунення повторів або службових елементів, які в англійській мові є стилістично нейтральними, але в українській створювали б надмірну вагу фрази. Такий підхід відповідає функціональному баченню перекладу, де повнота передачі вимірюється не кількістю збережених одиниць, а здатністю репліки викликати аналогічну реакцію глядача [18; 31].

Отже, лексичне додавання та елімінація в перекладі Futurama функціонують як взаємодоповнювальні механізми компенсації. Вони дозволяють балансувати між лаконічністю та експресивністю, відтворювати інтонаційні й прагматичні ефекти оригіналу та забезпечувати природність українського діалогічного мовлення в умовах аудіовізуального перекладу [60; 63; 79; 97].

3.3 Реалізація граматичних трансформацій (внутрішніх та зовнішніх) у перекладі реплік персонажів

Граматичні трансформації в перекладі серіалу Futurama відіграють одну з ключових ролей, оскільки саме вони забезпечують узгодження синтаксичної та морфологічної структури англійських реплік із можливостями й нормами української мови. На відміну від статичного письмового тексту, аудіовізуальний формат висуває до перекладача додаткові вимоги: синхронізацію з артикуляцією персонажів, відповідність темпу сцени, природність інтонації та збереження комедійного ритму. У таких умовах граматичні перебудови стають не факультативними, а необхідними для досягнення комунікативної адекватності перекладу.

Як зазначає Дж. Катфорд, граматичні трансформації є прямим наслідком міжмовної несумісності граматичних категорій і виступають засобом адаптації структури мови оригіналу до системних ресурсів мови перекладу [21]. У випадку гумористичного анімаційного серіалу ця проблема додатково ускладнюється тим, що комічний ефект часто залежить не лише від лексичного наповнення репліки, а й від її синтаксичної організації – розташування смислових акцентів, пауз, ритмічних зламів і структурної несподіваності висловлення.

У цьому підрозділі граматичні трансформації умовно поділяються на дві групи: внутрішні та зовнішні. Внутрішні трансформації охоплюють зміни в межах речення – заміну граматичних форм, частин мови, перебудову порядку слів, а також розчленування чи об'єднання синтаксичних конструкцій. Зовнішні трансформації передбачають зміну типу речення або його загальної синтаксичної моделі. Обидві групи аналізуються на матеріалі офіційних українських дубляжів телеканалів М1 та QTV.

3.3.1 Внутрішні граматичні трансформації: зміна частини мови

Однією з найпоширеніших внутрішніх граматичних трансформацій у перекладі серіалу Futurama є зміна частини мови (transposition), коли елемент оригіналу передається іншою морфологічною формою за умови збереження його семантичної функції та прагматичного навантаження. У класичній типології Ж.-П. Віне та Ж. Дарбельне транспозиція розглядається як системна реакція на структурну асиметрію мов, зокрема у випадках, коли прямий граматичний відповідник призводить до неприродності або стилістичної невідповідності в мові перекладу [95; 31].

Особливо часто така трансформація зумовлена відмінностями у функціонуванні прикметників, дієприкметникових форм та іменників-атрибутів в англійській і українській мовах. Англійська мова активно використовує прикметники та іменники для характеристики поведінки й стану (childish, a mistake, a beauty), а також дієслівні форми тривалого часу для позначення тимчасових

емоційних реакцій (I'm liking this). Українська ж мова в аналогічних ситуаціях віддає перевагу дієслівним або описовим конструкціям, що зумовлює необхідність граматичної перебудови без зміни комунікативної інтенції висловлення [6; 29].

У репліці Фрая з епізоду 1x03 (M1) "I'm not liking this..." форма Present Continuous передає ситуативний емоційний стан мовця. Проте в українській мові подібні тривалі форми для емоційної оцінки є неприродними, тому переклад подає репліку як «Мені це не подобається...». Заміна дієприкметниково-статичної конструкції на просту дієслівну форму забезпечує граматичну нормативність, зберігаючи при цьому емоційне незадоволення і комічну інтонацію сцени. Подібні рішення узгоджуються з описами транспозиції як інструмента прагматичної адаптації розмовного мовлення [14; 95].

Аналогічний механізм спостерігається в епізоді 2x06 (QTV), де репліка "You're being childish" передана як «Ти поводишся як дитина». Англійський прикметник childish із негативною конотацією трансформується в іменник «дитина» в порівняльній конструкції. Така зміна частини мови дозволяє уникнути калькованого варіанта «ти дитячий», який в українській мові має інше стилістичне забарвлення, і водночас точніше передає докірливу інтонацію мовця. Це відповідає принципам функціональної еквівалентності, описаним у працях з граматичної адаптації перекладу [7; 31].

У протилежному напрямку працює приклад з епізоду 4x02 (M1), де репліка "She's a beauty!" трансформується в «Вона гарненька!». Іменник beauty, який в англійській мові виконує функцію емоційно-оцінної номінації, переосмислюється як прикметникова характеристика. Український варіант зберігає експресивність та інтонацію милування, водночас уникаючи більш статичної та формалізованої конструкції «вона – красуня», що могло б порушити розмовний ритм сцени [29; 62].

Показовою є також транспозиція в репліці Фрая "That was a mistake" (5x02, M1), яка в українському дубляжі передана як «Я помилився». Іменник mistake трансформується в дієслівну форму, що є типовим для української мовної норми та відповідає більш динамічному способу самозвинувачення в розмовному мовленні.

Така зміна частини мови не лише спрощує синтаксичну структуру, а й підсилює суб'єктивність висловлення, що важливо для характерології персонажа [95; 32].

Окрему групу становлять англійські іменники-атрибути, які майже завжди потребують граматичної перебудови. У репліці “That’s a science thing” (2x06, QTV) атрибутивний іменник *science* трансформується в описову конструкцію «Це щось із наукового». Така перебудова зумовлена відсутністю прямого граматичного відповідника в українській і водночас дозволяє зберегти іронічну дистанцію мовця від предмета розмови, що є ключовою для гумору сцени [4; 65].

У деяких випадках зміна частини мови поєднується з іншими трансформаціями. Наприклад, у перекладі “Don’t just stand there!” (6x03, QTV) → «Не стій тут без діла!» транспозиція дієслівної конструкції супроводжується лексичним додаванням, яке компенсує англійську стислість і підсилює експресивність наказу. Такі комбіновані рішення є типовими для аудіовізуального перекладу, де граматична адаптація тісно пов’язана з прагматикою та ритмом репліки [18; 79].

Отже, зміна частини мови в перекладі *Futurama* не є формальною або механічною операцією. Вона системно зумовлена відмінностями граматичних моделей англійської й української мов і спрямована на забезпечення природності, збереження комічної функції, темпу та емоційного малюнка сцени. У більшості випадків транспозиція взаємодіє з іншими типами трансформацій, проте її граматична мотивація та функціональна доцільність залишаються чітко простежуваними [31; 95].

3.3.2 Внутрішні граматичні трансформації: перестановка

Перестановка порядку слів є однією з базових внутрішніх граматичних трансформацій при переході від англійської до української мови. Англійська з її відносно фіксованим порядком слів (S–V–O) значною мірою кодує синтаксичні відношення та інформаційну структуру саме через позицію елементів у реченні. Українська ж мова, маючи вільніший порядок слів, активно використовує

перестановку для актуального членування висловлення, інтонаційного виділення реми та передачі емоційно-оцінного навантаження. Ця структурна асиметрія зумовлює системне застосування перестановки як перекладацького прийому [95; 6].

У перекладі Futurama перестановка не зводиться до формальної зміни синтаксичної схеми. Вона виконує комплекс функцій: забезпечує граматичну й стилістичну природність українського мовлення, дозволяє точніше відтворити інтонацію персонажа, підсилює комічний або емоційний акцент репліки та, що особливо важливо для аудіовізуального перекладу, сприяє узгодженню тексту з ліпсінгом і темпоритмом сцени [31; 79].

У репліці “You are the worst crew I’ve ever worked with” (1x07, M1) український варіант «Гіршої команди, ніж ви, у мене ще не було» демонструє інверсію з винесенням оцінного компонента на початок речення. В англійському варіанті негативна оцінка розташована після зв’язки, тоді як український переклад одразу актуалізує її в позиції реми. Така перестановка підсилює емоційне обурення персонажа й відповідає типовій українській моделі експресивної оцінки, що узгоджується з функціональним підходом до синтаксичних трансформацій [29; 95].

Подібний прийом спостерігається в епізоді 3x01 (QTV), де “I really hate this robot” передано як «Оцього робота я ну просто ненавиджу». Перестановка прямого додатка в ініціальну позицію змінює інформаційну структуру висловлення: об’єкт ненависті стає центром емоційного фокусу. Хоча репліка містить також стилістичне підсилення («ну просто»), базовою граматичною операцією залишається саме перестановка, яка створює потрібний інтонаційний малюнок [18; 83].

В окремих випадках перестановка безпосередньо зумовлена технічними вимогами дубляжу. У репліці “We will all die horribly” (2x13, M1) переклад «Жахливо помремо всі ми» може здаватися інверсивним у письмовій формі, проте в усному виконанні він точно узгоджується з артикуляційним малюнком персонажа. Винесення прислівника на початок репліки та переміщення займенникового підмета в кінець дозволяє зберегти синхронізацію й водночас підкреслити комічний пафос сцени, що є типовим для аудіовізуального перекладу [52; 79].

Перестановка активно застосовується й усередині іменникових груп. У репліці “He’s my best friend in the world” (4x10, QTV) український варіант «Він – мій найкращий у світі друг» відображає нормативну для української мови позицію обставинного компонента. Така перебудова не змінює змісту висловлення, але забезпечує його плавність, розмовну природність і відповідність інтонаційній структурі українського мовлення [4; 62].

У комедійних сценах перестановка часто поєднується з прагматичною адаптацією. Наприклад, інверсія може підкреслювати іронію, нетерплячість або сарказм персонажа, навіть якщо в оригіналі ці ефекти реалізовані здебільшого інтонаційно. Таким чином, зміна порядку слів стає засобом компенсації просодичних елементів, які не завжди прямо відтворюються в перекладі [14; 18].

Отже, перестановка порядку слів у перекладі Futurama виконує не лише структурну, а й чітко виражену прагматичну та стилістичну функцію. Вона дозволяє адаптувати англійський синтаксис до норм української мови, оптимально розподілити інформаційні акценти, підтримати інтонацію персонажа та посилити комічний ефект реплік. У межах аудіовізуального перекладу перестановка виступає одним із ключових механізмів узгодження мовної, інтонаційної та візуальної складових серіалу [31; 79; 95].

3.3.3 Внутрішні граматичні трансформації: граматична заміна

Граматична заміна є внутрішньою граматичною трансформацією, що передбачає зміну граматичної категорії – часу, виду, стану, способу, модальності або типу синтаксичної конструкції – з метою досягнення природності та прагматичної адекватності висловлення в мові перекладу. У перекладі між англійською та українською мовами цей тип трансформації має системний характер, оскільки граматичні категорії двох мов істотно різняться як за формою, так і за функціональним навантаженням [4; 6; 95].

Для серіалу Futurama граматичні заміни є особливо типовими в ситуаціях, де англійська активно використовує форми Present Continuous, пасивні конструкції,

модальні дієслова або інфінітивні групи. Такі структури або не мають прямих функціональних відповідників в українській мові, або в умовах усного дубляжу звучали б штучно й неприродно. Тому граматична заміна виступає необхідним засобом адаптації, що узгоджується з функціональним підходом до перекладу аудіовізуальних текстів [29; 31].

У репліці “I’m thinking we should run” (2x04, QTV) форма Present Continuous (I’m thinking) передає процес мислення в момент мовлення та водночас виконує дискурсивну функцію м’якого введення пропозиції. Український переклад «Думаю, нам варто тікати» замінює тривалу форму простим теперішнім часом недоконаного виду. Граматичне значення актуальності збережено, однак форма адаптована до норм української мови, де конструкції на зразок «я зараз думаю» у подібному контексті були б надмірно громіздкими й стилістично невиправданими [60; 62].

Поширеною є також заміна пасивних конструкцій активними. Репліка “The planet was destroyed!” (4x08, M1) передана як «Планету знищили!». Перехід від пасиву до активу з неозначено-особовою формою дозволяє зробити висловлення динамічнішим і емоційно напруженішим, що відповідає комунікативній ситуації катастрофи. Така граматична заміна є типовою для українського мовлення і відповідає рекомендаціям уникати пасивних конструкцій там, де вони не є функціонально необхідними [6; 62].

Модальні конструкції часто зазнають прагматично вмотивованої граматичної заміни. У вислові “You must be joking” (3x05, QTV) модальне дієслово must не виражає обов’язковості, а сигналізує логічний висновок і емоційне заперечення. Український переклад «Ти жартуєш, не може бути!» відмовляється від прямої модальної форми, замінюючи її емоційно-експресивною конструкцією. Така заміна дозволяє точніше передати прагматичний намір репліки та відновити інтонаційний ефект здивування й недовіри, характерний для сцени [18; 56].

Схожий принцип спостерігається у прикладі “I tried calling you” (5x10, QTV) → «Я пробував тобі дзвонити». Англійська форма tried допускає як одноразову, так і повторювану інтерпретацію дії. Український переклад обирає недоконаний вид «пробував», який чітко передає значення багаторазовості або безрезультатності дії.

Граматична заміна виду тут виконує уточнювальну прагматичну функцію, роблячи ситуацію прозорішою для глядача [63; 60].

Типовою є й заміна інфінітивних конструкцій. У репліці “I have nothing to fear” (6x01, M1) інфінітивну групу *nothing to fear* трансформовано в безособову конструкцію «Мені нема чого боятися». Така граматична перебудова відповідає синтаксичним нормам української мови й дозволяє уникнути калькування інфінітивної структури, зберігаючи при цьому категоричний і самовпевнений тон висловлення [4; 95].

Ще один показовий приклад граматичної заміни спостерігається у репліці “It’s not supposed to happen” (6x07, QTV), переданій як «Так не мало статися». Англійська конструкція з формальним підметом *it* та пасивною формою *is supposed* трансформується в українську безособову модальну конструкцію. Така заміна усуває формальний підмет і пасив, зберігаючи модальність неприйнятності події та драматичний ефект репліки, що є особливо важливим для ритму й інтонації дубляжу [31; 62].

Отже, граматичні заміни у перекладі Futurama виконують функцію системного «вирівнювання» між англійською та українською граматичними моделями. Вони дозволяють уникати калькування на рівні часу, виду, стану та модальності й забезпечують природне звучання українських реплік. У результаті граматична адаптація не послаблює гумор, а навпаки – органічно підтримує його, узгоджуючи мовну форму з інтонацією, характером персонажа та вимогами аудіовізуального формату [29; 31; 95].

3.3.4 Внутрішні граматичні трансформації: членування та об’єднання речень

Членування (*segmentation*) та об’єднання (*integration*) речень – це трансформації, що стосуються синтаксичної цілісності висловлення. В аудіовізуальному перекладі вони мають особливе значення, оскільки довжина реплік, паузи та ритм безпосередньо впливають на сприйняття гумору, характер персонажа й динаміку сцени [4; 29; 62].

Членування застосовується тоді, коли англійське речення є надто довгим або багатокомпонентним для природної української інтонації, а також у випадках, коли пауза між частинами може підсилити комічний або драматичний ефект. У термінах аудіовізуального перекладу така трансформація пов'язана не лише з граматиною, а й з управлінням темпоритмом та інтонаційною розгорткою репліки [31; 36].

Так, репліка “If we don’t get out of here right now, we’re all going to die horribly” (1x09, M1) у перекладі розбивається на «Якщо ми зараз не заберемося звідси – нам кінець. Усі загинемо». Поділ на умовну частину та короткий наслідок створює інтонаційну паузу, яка підсилює гіперболізований, комічно-катастрофічний характер висловлення. Подібне членування відповідає принципу функціональної сегментації, коли синтаксична перебудова спрямована на посилення прагматичного ефекту сцени [79; 81].

Подібний прийом використано в епізоді 2x08 (QTV), де “I can’t believe this is happening, this is the worst day ever” передано як «Не вірю, що це відбувається. Це просто найгірший день у моєму житті». Членування дозволяє розвести дві емоційні реакції – шок і оцінку – та надати кожній окремий інтонаційний акцент, що посилює експресивність репліки й відповідає принципам емоційної сегментації в перекладі усного мовлення [18; 56].

Об’єднання, навпаки, застосовується тоді, коли кілька коротких англійських речень в українській природніше звучать як єдине висловлення. У прикладі “I’m tired. Let’s go home.” (4x05, M1) переклад «Я втомився, ходімо додому» поєднує два повідомлення в одну інтонаційну конструкцію, що відповідає нормам українського розмовного мовлення та не порушує комічної або сюжетної функції сцени. Така інтеграція сприяє інтонаційній плавності та збереженню природного темпу діалогу [4; 65].

Іноді об’єднання використовується для уникнення формального повтору або надмірної фрагментації. У парі “This is strange. Really strange.” (6x02, QTV) український варіант «Це дуже дивно» стискає повтор у єдину фразу, зберігаючи прагматичний ефект підкресленої дивності й водночас узгоджуючи репліку з

темпом сцени. Така трансформація відповідає принципам економії мовлення, характерним для дубляжу комедійних аудіовізуальних текстів [34; 79].

Отже, членування та об'єднання речень у перекладі Futurama виконують не лише граматичну, а й ритмічно-прагматичну функцію. Вони дозволяють керувати темпом діалогу, розставляти паузи, підсилювати або згладжувати комічні акценти та адаптувати синтаксис до вимог дубляжу без втрати змісту і комунікативного наміру [31; 62; 81].

3.3.5 Зовнішні граматичні трансформації

Зовнішні граматичні трансформації торкаються не окремих компонентів речення, а всієї синтаксичної моделі висловлення. Вони передбачають зміну типу речення (питального, стверджувального, наказового, умовного тощо), повну інверсію структури або радикальну перебудову складних конструкцій. У теорії перекладу такі трансформації пов'язують із необхідністю адаптації висловлення до комунікативних норм цільової мови та до прагматичних умов мовленнєвої ситуації [4; 29; 62].

У гумористичному аудіовізуальному тексті зовнішні граматичні трансформації є особливо показовими, оскільки форма висловлення часто відіграє не меншу роль, ніж його зміст. Зміна типу речення може безпосередньо впливати на інтонацію, ритм, емоційну напругу та комічний ефект сцени, що є принципово важливим для дубляжу [31; 79].

У багатьох випадках зміна типу речення зумовлена прагматикою. Так, репліка “Are you insane?” (1x06, M1), формально питальна, в українському перекладі передана як «Ти що, з глузду з'їхав?!». Питальна структура трансформується в емоційно-оцінне риторичне твердження, що точніше відтворює інтонацію шоку й осуду та відповідає нормам українського розмовного мовлення. Така трансформація узгоджується з описаним у дослідженнях прагматичним зсувом від формального запиту до експресивного мовленнєвого акту [18; 84].

Подібну перебудову спостерігаємо у фразі “You need to run!” (2x10, QTV), де твердження з модальним дієсловом *need* перетворюється на прямий наказ: «Біжи вже, швидше!». Формально змінюється тип речення – твердження → імператив, однак комунікативна мета (спонукання до негайної дії) не лише зберігається, а й посилюється. Така заміна є типовою для перекладу сцен підвищеної напруги, де імперативна форма забезпечує більшу динаміку та емоційну чіткість [56; 59].

Перебудова складнопідрядних конструкцій також є характерною для зовнішніх граматичних трансформацій. У прикладі “When the robots attack, we’re doomed” (3x04, M1) англійське складнопідрядне речення передано як «Як нападуть роботи – нам кінець». Підрядна частина трансформується в інтонаційний вступ із паузою, що підкреслює драматично-комічний характер висловлення й узгоджується з ритмом усного мовлення. Подібна синтаксична редукція описується як засіб підсилення експресії в аудіовізуальному перекладі [36; 81].

В окремих випадках зовнішня граматична трансформація пов’язана з переосмисленням прагматики ситуації. Так, репліка “I can’t do this” (5x02, QTV) перекладена як «Якщо я це робитиму – нічого не вийде». Заперечне твердження замінюється умовною конструкцією, яка зміщує акцент із факту неможливості дії на прогноз негативного результату. Така перебудова підкреслює песимістичну інтонацію персонажа й водночас створює додатковий комічний ефект через гіперболізовану фатальність оцінки [67; 79].

Інверсійні структури також зазнають активної адаптації. У репліці “This I didn’t expect” (7x04, QTV) переклад «Оцього я вже точно не очікував» поєднує винесення об’єкта в сильну позицію з додатковим інтенсифікатором («вже точно»). Така перебудова створює яскравий інтонаційний жест здивування, зберігаючи іронічність оригіналу й водночас відповідаючи українському інтонаційному ладу [84; 90].

Отже, зовнішні граматичні трансформації у перекладі Futurama виступають інструментами глибокої синтаксичної й прагматичної адаптації. Вони дозволяють зробити репліки природними, інтонаційно виразними та функціонально еквівалентними, що є особливо важливим у сценах дії, конфлікту та емоційного

напруження, де саме форма речення значною мірою визначає силу комічного або драматичного ефекту [29; 62; 81].

3.4 Використання компенсаційних стратегій для передачі гумору, гри слів та культурних відсилок

Гумор, мовна гра та інтертекстуальні алюзії становлять композиційне ядро серіалу *Futurama*, визначаючи його жанрову специфіку та комунікативний ефект. Висока концентрація каламбурів, псевдонаукових жартів, культурних відсилок і сатиричних елементів створює значні труднощі для перекладу, зумовлені як міжмовними відмінностями, так і культурною асиметрією між англійською та українською аудиторіями. У межах аудіовізуального перекладу ці труднощі додатково ускладнюються технічними вимогами дубляжу – синхронізацією артикуляції, хронометражем реплік та ритмом сцени, що істотно обмежує можливості формального відтворення гумору [61; 79].

У таких умовах буквальный переклад у більшості випадків не дозволяє зберегти гумористичний або стилістичний ефект оригіналу. Саме тому перекладач звертається до компенсаційних стратегій – прийомів, що забезпечують відтворення функції жарту або мовної гри іншими засобами. У класичній концепції Ж.-П. Віне та Ж. Дарбельне компенсація розглядається як спосіб передання ефекту оригіналу за неможливості збереження його формальної структури [95]. А. Честерман наголошує на функціональній природі компенсації, трактуючи її як прагматичну трансформацію, спрямовану на досягнення еквівалентного впливу на реципієнта [26]. Д. Делабастіта підкреслює, що у перекладі мовної гри та гумору компенсація є не винятком, а закономірним механізмом, оскільки формальна симетрія між мовами у таких випадках практично недосяжна [31; 32].

У сучасних дослідженнях аудіовізуального перекладу компенсація також розглядається як стратегія перерозподілу комічного ефекту в межах сцени або діалогу. Згідно з цим підходом, жарт може бути відтворений не в тому самому місці тексту, а в іншій репліці або за допомогою зміни стилістичного чи прагматичного

рівня висловлення, якщо це забезпечує збереження загальної гумористичної динаміки епізоду [34; 67; 81].

Матеріал українських дубляжів телеканалів М1 та QTV свідчить, що компенсація у перекладі Futurama виконує системоутворювальну функцію. Вона дозволяє зберегти комічну динаміку сцени, відтворити індивідуальний мовленнєвий стиль персонажів, адаптувати культурні алюзії до очікувань українського глядача та компенсувати втрати, спричинені неможливістю буквального перекладу. У багатьох випадках саме компенсаційне рішення, а не лексична чи граматична відповідність, визначає успішність перекладу жарту, що узгоджується з функціонально-прагматичним підходом до еквівалентності [54; 56].

Аналіз корпусу прикладів дає змогу виокремити кілька типових компенсаційних стратегій, характерних для перекладу серіалу: компенсацію в межах тієї ж репліки, перенесення комічного ефекту на сусідню репліку, стилістичне підсилення, заміну типу гумору (наприклад, словесного – ситуаційним), культурну адаптацію реалій, а також компенсацію через збереження мовної характеристики персонажа замість формальної структури жарту. Такі стратегії відповідають загальним положенням теорії перекладу гумору, згідно з якими пріоритет надається відтворенню функції та прагматичного ефекту, а не формальної організації тексту [28; 29; 97].

Отже, компенсаційні стратегії у перекладі Futurama є ключовим інструментом локалізації гумору, мовної гри та культурно маркованих елементів. Вони забезпечують функціональну еквівалентність перекладу, зберігаючи жанрову цілісність серіалу та комунікативний вплив оригіналу в умовах іншої мовно-культурної системи [62; 81].

3.4.1 Компенсація в межах тієї ж репліки

Компенсація в межах тієї ж репліки є одним із найбільш обережних і водночас ефективних способів відтворення гумору та стилістичних ефектів у перекладі серіалу Futurama. Її сутність полягає в тому, що перекладач не переносить жарт або

мовну гру за межі відповідного висловлення, а відновлює комічний ефект безпосередньо в межах тієї ж репліки, використовуючи ресурси цільової мови. Такий підхід дозволяє зберегти локалізований комедійний імпульс, ритміку діалогу та синхронізацію дубляжу, що є принципово важливим для аудіовізуального перекладу [23; 35; 79].

У багатьох випадках гумор Futurama ґрунтується на фонетичних каламбурах, словотворчій грі або іронічному переосмисленні багатозначних одиниць, які не мають формальних відповідників в українській мові. За таких умов буквальний переклад призводить до втрати комічного ефекту, тоді як компенсація в межах тієї ж репліки дає змогу створити новий жарт, що виконує ту саму прагматичну функцію. Подібний підхід відповідає функціональному розумінню компенсації як передання ефекту, а не форми оригіналу, що підкреслюється у працях Ж.-П. Віне та Ж. Дарбельне, а також у функціонально-прагматичних моделях перекладу гумору [95; 26; 81].

Показовим є приклад з епізоду 2x09 (QTV), де англійське висловлення “I’m literally speechless.” містить іронічне вживання прислівника *literally*, характерне для сучасного англomовного дискурсу. Оскільки в українській мові цей елемент не має аналогічної прагматичної функції, переклад подає репліку як «У мене просто мови нема... ну буквально!». Додавання фінального компонента «ну буквально» створює внутрішню інтонаційну паузу й відновлює іронічний ефект без виходу за межі репліки. Такий прийом відповідає описам компенсації мовної гри як внутрішньотекстової адаптації, запропонованим у працях Д. Делабастіти [31; 32; 97].

У випадках фонетичних каламбурів перекладачі вдаються до словотворчої компенсації. Так, у епізоді 3x07 (M1) англійська гра слів “This is un-beer-lievable!” (*beer* / *unbelievable*) не може бути передана буквально. Український переклад «Це просто ней-мо-пиво!» створює нову неологічну конструкцію з подібним фонетичним і комічним ефектом. Хоч форма жарту змінюється, його функція – виклик сміху через неочікуване мовне поєднання – зберігається в межах того ж

висловлення, що узгоджується з підходами до перекладу каламбурів як функціонально мотивованих трансформацій [34; 67].

Компенсація в межах репліки може реалізовуватися і через ритмічно-стилістичні засоби. В епізоді 1x10 (QTV) фраза “He’s slick, slim and slightly slippery.” побудована на алітерації. Український варіант «Він слизький, спритний і страшенно слизюжний» замінює алітерацію словотворчою гіперболізацією. Неологізм «слизюжний» виконує компенсаторну функцію, підсилюючи експресивність і зберігаючи ритмічну організацію репліки, що відповідає описам стилістичної компенсації в аудіовізуальному перекладі [54; 56].

Особливо показовою є компенсація у випадках культурних алюзій. У сцені з Зойдбергом (4x12, M1) фраза “Trust me, I’m a doctor.” має інтертекстуальний характер і в Futurama набуває абсурдного звучання. Український переклад «Та довіря ти вже мені – я ж лікар... ну майже!» компенсує втрату культурного фрейму шляхом додавання самоіронічного маркера «ну майже», який робить жарт прозорим для українського глядача без винесення його за межі репліки. Такий прийом відповідає моделям внутрішньореплікової культурної компенсації [51; 71].

У репліках Бендера компенсація часто реалізується через адаптацію звертань і стилістичних маркерів. Наприклад, у сцені 6x09 (QTV) англійське “I’m 40% luck, baby.” перекладено як «Я на сорок відсотків удача... моя хороша». Заміна звертання baby на «моя хороша» створює функціонально еквівалентний ефект фліртової самовпевненості, характерної для персонажа, і водночас відповідає нормам українського розмовного мовлення. Така адаптація узгоджується з характерологічним підходом до компенсації гумору [18; 91].

Отже, компенсація в межах тієї ж репліки ґрунтується на принципі функціональної еквівалентності та орієнтації на прагматичний ефект. Вона дозволяє зберегти гумористичний ритм сцени, індивідуальний стиль персонажів і цілісність аудіовізуального тексту без порушення синхронізації та структури діалогу. Саме завдяки таким рішенням український дубляж Futurama демонструє високий рівень адаптації гумору та мовної гри в умовах іншої мовно-культурної системи [62; 81].

3.4.2 Компенсація в сусідній репліці

Компенсація в сусідній репліці є однією з характерних перекладацьких стратегій, що формують динамічну природу гумору в серіалі Futurama. На відміну від компенсації в межах одного висловлення, цей тип передбачає перенесення комічного ефекту на наступну репліку – того ж персонажа або іншого учасника діалогу. Така стратегія застосовується у випадках, коли буквальне або внутрішньореплікове відтворення гри слів, інтонаційної іронії чи культурної алюзії є неможливим через структурні особливості української мови, обмеження ліпсінгу або темп діалогу [23; 35; 79].

У подібних ситуаціях переклад відновлює гумористичний імпульс за рахунок реакції в сусідній репліці, створюючи ефект «підхоплення» або «добивання» жарту. Такий прийом не порушує комедійної структури сцени, а навпаки – часто її підсилює, оскільки гумор реалізується не лише на рівні окремої лексеми, а у взаємодії між персонажами, темпоральному зсуві та інтонаційній відповіді. Саме діалогічна організація гумору є типовою для ситкомів і анімаційних серіалів, що послідовно відзначається в дослідженнях перекладу гумору та мовної гри [28; 31; 81].

Показовим є приклад з епізоду 2x03 (QTV), де репліка Фрая “This is nuts!” ґрунтується на полісемії слова nuts («божевілля» / «горіхи»), яка не має прямого українського відповідника. В українському перекладі Фрай вимовляє лише «Ну це просто...», а комічний ефект переноситься на наступну репліку Бендера – «...з глузду з’їхати можна!». Таким чином гумор виникає не в точці вживання проблемної одиниці, а в реакції іншого персонажа, що відповідає описам компенсації як перенесення функції жарту в межах діалогічного ланцюга [31; 32; 97].

Аналогічний механізм спостерігається в епізоді 1x12 (M1), де фонетична гра “We must hurry!” / “Hurry where?” не може бути відтворена українською через відсутність співзвуччя. Переклад компенсує втрату каламбуру за рахунок комічної реакції Фрая – «Куди це так терміново?», зберігаючи типовий для персонажа

наївний стиль і сам принцип гумору як зіткнення серйозної інтенції та буквальної інтерпретації. Подібні випадки описуються як класичні приклади прагматичної компенсації в діалозі [18; 59].

У деяких випадках компенсація в сусідній репліці виконує ритмічно-прагматичну функцію. Так, в епізоді 3x11 (QTV) фраза «Мій мозок...» навмисно обривається паузою, а продовження «...от просто закипає!» виконує роль *punchline*. В оригіналі комізм базується на семантичній грі фрази “My brain is full”, тоді як в українській версії гумор переноситься на другу репліку, що дозволяє зберегти темп сцени й аудіовізуальну ритміку. Такий прийом відповідає описам темпоральної компенсації в гумористичному дискурсі [34; 84].

Компенсація через сусідню репліку активно використовується і для адаптації культурних алюзій. В епізоді 4x04 (M1) посилення “We’re like the Harlem Globetrotters!” не гарантує впізнаваності для української аудиторії. Тому переклад нейтралізує алюзію в першій репліці, а комічний ефект переноситься на реакцію іншого персонажа («Ну прям як якась суперкоманда!»), що дозволяє зберегти гіперболічний характер сцени без перевантаження культурно специфічними знаннями [51; 71; 75].

Особливо ефективною є стратегія, коли друга репліка навмисно «ламає» пафос попереднього висловлення. У епізоді 5x08 (QTV) фраза “Don’t worry, I’m a professional.” втрачає комічний потенціал без знання характеру персонажа. Український переклад розподіляє гумор між двома репліками, де друга частина («...я професіонал, хоч так і не скажеш!») відновлює іронію через саморозвінчання. Такий прийом узгоджується з підходами до характерологічної компенсації гумору [18; 91].

Таким чином, компенсація в сусідній репліці постає як гнучкий і функціонально вмотивований механізм адаптації гумору. Вона дозволяє перекладачеві зберігати комічний ефект не як формальну мовну структуру, а як прагматичну функцію сцени, використовуючи діалогічність, паузи та характерологічні реакції персонажів. Саме завдяки цій стратегії український

дубляж Futurama зберігає динаміку, ритм і гумористичну цілісність оригіналу в іншій мовно-культурній системі [62; 79; 81].

3.4.3 Стилiстичне пiдсилення як засiб компенсацiї

Стилiстичне пiдсилення є однією з найорганічніших форм компенсації в перекладі Futurama, оскільки комічний ефект серіалу часто виникає не з «буквального» змісту, а з інтонації, темпоритму, паузування та контрасту між нейтральною формою висловлення й абсурдною ситуацією. В аудіовізуальному перекладі, зокрема в дубляжі, цей ефект додатково залежить від вимог синхронізації, феномену «префабрикованої усності» та виробничих обмежень, що обмежують можливість точного інтонаційного відтворення. У таких умовах перекладач нерідко змушений робити іронію або сарказм експліцитнішими за допомогою стилістичних маркерів – інтенсифікаторів, часток, експресивних звертань або гіперболізації [23; 15; 54; 79].

У теоретичному плані стилістичне підсилення доцільно трактувати як різновид функціональної компенсації. Якщо гумор або прагматичний сигнал (deadpan (безінтонаційний гумор), сарказм, іронічна оцінка) у вихідному висловленні ґрунтується переважно на інтонації чи культурній конвенції, то в перекладі допустимим є відновлення цього ефекту іншими мовними засобами. Такий підхід узгоджується з функціональним розумінням перекладацьких трансформацій у працях Ж.-П. Віне та Ж. Дарбельне, а також із дослідженнями перекладу гумору й мовної гри, де наголошується на пріоритеті комунікативного ефекту над формальною симетрією [95; 28; 29; 97; 56; 58].

Показовими є ситуації, коли англійська репліка є максимально лаконічною, а гумор у ній реалізується майже виключно інтонаційно. Так, у епізоді 1x08 (QTV) нейтральне “Great.” в українському дубляжі набуває форми «Ну просто чудово, ага...». Стилiстичне та iнтонацiйне пiдсилення експлікує іронію, роблячи її прозорою для українського глядача, і водночас дозволяє зберегти прагматичний ефект сцени без зміни її структури [23; 58; 83].

Аналогічний прийом використано в епізоді 2x01 (M1), де мінімалістичне “Calm down.” перекладено як «Заспокойся вже, серденько». Додавання зменшувальної форми та частки «вже» створює ефект удаваної турботи, що вступає в комічний конфлікт із реальною напругою ситуації. У цьому випадку стилістичне підсилення компенсує втрату англомовної інтонаційної гри та відповідає прагматичній інтенції репліки [15; 23; 84].

Стилістичне підсилення активно застосовується і для компенсації інтонаційної напруги. В епізоді 3x02 (QTV) стримане “This is bad.” трансформується в «Це дуже, дуже погано... просто катастрофа». Експресивне розширення дозволяє відновити драматично-комічний ефект, який в оригіналі значною мірою ґрунтується на контрасті між сухістю формулювання та абсурдністю подій у кадрі. Такий прийом відповідає описам експресивної компенсації в перекладі гумору [58; 59; 83; 90].

У низці випадків стилістичне підсилення забезпечує компенсацію культурних або внутрішньосеріальних алюзій. Так, у епізоді 5x03 (QTV) фраза “He’s no hero.” передається як «Та який він герой? З нього ж герой, як із Зойдберга комік!». Абстрактна оцінка замінюється внутрішньосеріальним порівнянням, що активізує фонові знання глядача та підсилює комічний ефект без залучення зовнішнього культурного коду [56; 97; 91].

Окремим різновидом стилістичного підсилення є відновлення ритмічності та фонетичної виразності репліки. В епізоді 6x10 (M1) твердження “This is the worst possible scenario.” перекладено як «Це найжахливіший з усіх можливих жахів». Алітерація та ритмічна перебудова створюють додатковий експресивний ефект, який компенсує відсутність інтонаційної гри оригіналу та відповідає принципам фонетично-стилістичної адаптації в аудіовізуальному перекладі [15; 23; 54].

Таким чином, стилістичне підсилення в українському дубляжі Futurama виконує системну компенсаторну функцію. Воно дозволяє відновлювати гумористичний, емоційний та прагматичний потенціал реплік у ситуаціях, де англомовні інтонаційні або культурні механізми не мають прямих відповідників. У межах аудіовізуального перекладу стилістичне підсилення постає необхідним

інструментом балансування між точністю й природністю, забезпечуючи цілісність комедійного стилю серіалу та його ефективне сприйняття українською аудиторією [23; 15; 54; 56; 97; 79].

3.4.4 Зміна типу гумору як форма компенсації

Зміна типу гумору є однією з найскладніших і водночас найрадикальніших компенсаторних стратегій у перекладі Futurama, оскільки вона передбачає свідоме перетворення механізму комічного ефекту. Якщо буквальне відтворення оригінального жарту неможливе через фонетичні, культурні або структурні відмінності між англійською та українською мовами, перекладач змушений відмовитися від первинної форми гумору й замінити її іншим різновидом, здатним викликати аналогічну реакцію у глядача. Такий підхід відповідає функціональному розумінню компенсації, за яким пріоритетом є не форма жарту, а його комунікативний і емоційний ефект [26; 95; 79].

У Futurama мовна гра часто виступає основним механізмом побудови гумору, однак українська мова не завжди дозволяє відтворити словотвірні або фонетичні збіги, на яких ґрунтується англійський каламбур. У таких ситуаціях перекладачі змінюють тип гумору: каламбур замінюється іронією, іронія – абсурдом, а культурна алюзія – ситуаційним або характерологічним жартом. Подібні стратегії докладно описані в дослідженнях перекладу гри слів і гумору, де наголошується, що формальна втрата механізму жарту є неминучою, тоді як збереження його функції є визначальним критерієм успішності перекладу [31; 32; 97; 80].

Особливо показовим є приклад з епізоду 3x04 (QTV), де репліка “What an age we live in!” функціонує як культурно закріплена іронічна формула. Оскільки подібні клішовані висловлення не мають стабільного прагматично рівнозначного українського еквівалента, переклад переходить від культурної алюзії до іронічного або абсурдного коментаря. Таким чином, відбувається зміна типу гумору – з алюзійного на оцінно-іронічний – але зберігається загальний ефект глузування над

ситуацією, що відповідає функціональній природі комічного висловлення [9; 80; 88].

Ще одним показовим випадком є репліка Бендера “bite my shiny metal ass”, у якій оригінальний гумор поєднує гру слів, інтертекстуальність і провокативну лексику. В українському дубляжі відбувається зсув від словесного каламбуру до абсурдно-іронічного або гіперболізованого жарту, що дозволяє зберегти агресивно-комічний образ персонажа без надмірної вульгаризації мовлення. Такий тип компенсації відповідає спостереженням щодо перекладу гумору в дубляжі, де часто змінюється саме механізм жарту, а не його функція [98; 90; 91].

Зміна типу гумору активно використовується і для нейтралізації культурних алюзій. У випадках, коли англomовна репліка спирається на літературні, політичні або маскультурні знання, не гарантовані для українського глядача, переклад замінює алюзійний гумор на абсурд, гіперболу або характерологічне перебільшення. Така стратегія узгоджується з підходами до аудіовізуального перекладу, де адаптація культурного коду визнається необхідною умовою досягнення комунікативної еквівалентності [23; 35; 71; 75].

В окремих епізодах гумор оригіналу ґрунтується на deadpan delivery – навмисно нейтральному, «беземоційному» проголошенні абсурдного висловлення. Українська мова не завжди дозволяє зберегти такий інтонаційний ефект без ризику втрати комічності, тому перекладачі змінюють тип гумору, замінюючи deadpan на іронічну або гіперболізовану реакцію. У цьому випадку відбувається зсув комічного механізму, але загальна комедійна функція сцени зберігається [9; 97; 84].

Часто зміна типу гумору поєднується з іншими компенсаційними прийомами – стилістичним підсиленням, перенесенням жарту на сусідню репліку або внутрішньосеріальною адаптацією. Меметичні формули на кшталт “Good news, everyone!” у перекладі зберігають упізнаваність, проте комічний ефект переноситься з мовної формули в ситуативну площину – через реакції персонажів, інтонаційний контраст або абсурдність повідомлення [79; 94].

Таким чином, зміна типу гумору в українському дубляжі Futurama постає як стратегічна форма компенсації, що забезпечує прагматичну й жанрову

еквівалентність. Перекладач відмовляється від механічного відтворення формально невідтворюваних жартів і натомість створює альтернативний гумористичний механізм, здатний викликати аналогічну реакцію глядача. Саме збереження функції гумору, а не його формальної структури, є ключовим принципом ефективного аудіовізуального перекладу [26; 31; 95; 97; 79].

3.4.5 Компенсація культурних реалій та алюзій

Компенсація культурних реалій та алюзій є однією з найбільш складних і водночас найпоказовіших стратегій у перекладі *Futurama*, адже серіал системно побудований на американських соціокультурних маркерах, посиланнях на історичні події, медіаперсони, наукові феномени, попкультурні міфи та літературні сюжети. Для англомовної аудиторії такі алюзії часто є інтуїтивно зрозумілими, тоді як для українського глядача значна частина цих відсилань не має аналогічної пізнавальної або емоційної бази. За таких умов буквальний переклад може виявитися непрозорим, функціонально неефективним або взагалі «невидимим». Саме тому перекладачі вдаються до компенсації – не на рівні форми, а на рівні функції, намагаючись зберегти прагматичний ефект алюзії навіть за умови зміни її культурного наповнення [51; 71; 67].

Одним із найяскравіших прикладів є згадки про американські спортивні чи телевізійні феномени, які в українському культурному просторі не мають достатнього ступеня впізнаваності. В епізоді 4x04 (M1) репліка “We’re like the Harlem Globetrotters!” відсилає до відомої американської баскетбольної команди-шоу, що поєднує спортивну майстерність із комедійною стилізацією. Для українського глядача це порівняння не гарантує миттєвого розпізнавання, тому переклад відходить від буквального відтворення, замінюючи алюзію узагальненим функціональним еквівалентом. Така стратегія відповідає принципам культурної адаптації в аудіовізуальному перекладі, де ключовим є не збереження джерела алюзії, а її гіперболізованої оцінної функції [35; 69; 71].

Дещо інший механізм компенсації застосовується у випадках літературних або історичних алюзій. В епізоді 4x10 (QTV) порівняння професора з Captain Ahab апелює до роману Moby-Dick і пов'язане з образом фанатичної одержимості. Оскільки подібні літературні коди не є універсально впізнаваними, переклад переносить фокус із конкретного інтертекстуального джерела на функціональну характеристику персонажа – його нав'язливість і ексцентричність. Такий підхід відповідає моделям компенсації культурних алюзій, описаним у працях Р. Леппіхалме та Дж. Педерсена, де наголошується на важливості прагматичної доступності алюзії для цільової аудиторії [51; 71; 72].

Не менш показовими є випадки, де культурна алюзія реалізується через меметичні формули або стилізовані кліше американського дискурсу. Репліки професора на кшталт “Welcome to the world of tomorrow!” мають статус повторюваного культурного маркера всередині серіалу. В українському перекладі така формула не відтворюється буквально, а замінюється стилістично близьким пафосним варіантом, який виконує ту саму функцію іронічного псевдопіднесення. Подібні рішення узгоджуються з принципом функціональної еквівалентності, відповідно до якого збереження комунікативного ефекту має пріоритет над формальною точністю [23; 75; 79].

У сценах, де алюзія подається через назви брендів, телешоу або медіаперсон, компенсація часто реалізується шляхом узагальнення або нейтралізації. Такі трансформації дозволяють зберегти сатиричну або іронічну оцінку без перевантаження тексту культурно специфічними назвами, що є типовою практикою для дубляжу й субтитрування, особливо в комедійному жанрі [35; 69; 74].

У випадках наукових або технічних алюзій перекладачі нерідко вдаються до стилістичного підсилення, експресивного узагальнення або гумористичної заміни. Використання розмовної лексики, гіперболи чи жартівливих псевдотермінів дозволяє зберегти комічний ефект навіть тоді, коли сам науковий референт залишається непрозорим для глядача. Подібні прийоми описані в дослідженнях перекладу гумору й культурно маркованих елементів в анімаційних та комедійних серіалах [1; 3; 56; 70].

У підсумку компенсація культурних реалій та алюзій виконує подвійну функцію: з одного боку, вона запобігає втраті гумору через непрозорість культурних відсилань, а з іншого – адаптує комічний і прагматичний потенціал репліки до очікувань української аудиторії. Така стратегія відповідає сучасному функціональному підходу до аудіовізуального перекладу, де збереження ефекту й жанрової цілісності є важливішим за формальну відповідність джерелу [23; 35; 51; 71; 79].

3.4.6 Компенсація через розширення фрази

Компенсація через розширення фрази є однією з найбільш характерних стратегій у перекладі Futurama, особливо в умовах дубляжу, де вимоги ліпсінгу, швидкий темп діалогів і ритміка сцен часто унеможливають відтворення оригінального жарту мінімалістичними засобами. Цей тип компенсації передбачає помірне збільшення обсягу репліки – додавання пояснювальних, експресивних або ритмічно вирівнювальних компонентів, які дозволяють відновити комічний ефект, втрачений у процесі перекладу. Таке розширення не є надмірністю, а функціонально вмотивованим інструментом передачі прагматики, стилю, інтонації та темпоритму гумористичних сцен [23; 35; 79].

Комедія Futurama часто базується на коротких, інтонаційно насичених фразах, де гумор виникає не з лексичної структури, а з подачі, паузи або взаємодії з візуальним рядом. Українська мова, будучи менш лаконічною та більш експліцитною у вираженні оцінки, не завжди дозволяє зберегти такий інтонаційний мінімалізм. Саме тому перекладачі звертаються до розширення фрази як до способу повернення гумору, компенсуючи втрату інтонаційного сигналу або ритмічного «удару» шляхом експлікації прихованого прагматичного змісту [15; 56; 84].

Показовим є приклад з епізоду 1x09 (QTV), де оригінальне “Well... crap.” функціонує як deadpan-реакція, що ґрунтується на паузі між двома короткими словами. Англійська репліка тримається на мінімалізмі та навмисній емоційній нейтральності. В українському перекладі застосовується розширення, яке

відновлює комічний контраст через експлікацію іронії. У цьому випадку розширення фрази виконує компенсаторну функцію, зберігаючи deadpan-гумор за допомогою іншого механізму – явної стилістичної іронізації, що узгоджується з описами прагматичної компенсації у перекладі гумору [36; 83; 86].

Розширення активно використовується і в репліках, що містять культурно маркований жаргон або внутрішньосеріальні алюзії, які в українській мові не можуть залишатися імпліцитними без втрати комунікативної ясності. Зокрема у мовленні Бендера додаткові елементи часто підкреслюють його самовихваляння, нарцисизм або агресивну іронію, що відповідає характерологічній моделі персонажа. Такі рішення узгоджуються з підходами до компенсації гумору через ідіостиль і мовну поведінку героя, де розширення фрази використовується як засіб характерологічного підсилення [3; 91; 90].

Ще одним типовим випадком є мовлення професора Фарнswortha, де гумор в оригіналі виникає з інтонаційного контрасту між пафосною формою та катастрофічним змістом «гарних новин». В українському дубляжі репліки професора нерідко розширюються за рахунок псевдонаукових або урочисто-іронічних вставок, що дозволяє стилістично змодельовати його мовний образ і водночас компенсувати втрату англomовної інтонаційної гри [56; 58; 81].

У сценах, де відтворення фонетичної гри або словотвірного каламбуру є неможливим, розширення фрази дозволяє замінити механізм жарту іншим – іронією, гіперболою або експресивною реакцією персонажа. Такий прийом широко описується в дослідженнях перекладу гумору як прагматично вмотивована компенсація, що змінює формальний механізм жарту, але зберігає його функцію [18; 59; 94].

Особливо показовими є репліки Зойдберга, де комічний ефект ґрунтується на поєднанні пафосу з соціальною та професійною невдачею персонажа. Розширення фрази дозволяє підкреслити цей контраст, зробити емоційну невідповідність очевиднішою та підсилити трагікомічний ефект без буквального відтворення оригінальної структури [8; 20; 88].

У низці випадків розширення фрази необхідне також для збереження ритмічності діалогу. Короткі англійські вигуки або реакційні репліки не завжди мають стилістично нейтральний український відповідник, тому перекладачі додають частки чи експресивні елементи, які забезпечують природну мелодику фрази та точнішу передачу емоційного стану персонажа, не порушуючи синхронізації з відеорядом [35; 39; 84].

Важливо підкреслити, що розширення фрази в перекладі Futurama ніколи не є довільним. Воно виконує чітко окреслену функцію – компенсацію інтонаційної, культурної або ритмічної втрати – і завжди корелює з прагматикою сцени та характером персонажа. Такий підхід відповідає функціональному розумінню компенсації в сучасному перекладознавстві, де перекладацьке рішення оцінюється через його комунікативний ефект [26; 79; 81].

Таким чином, компенсація через розширення фрази є не лише технікою, а стилістично й прагматично вмотивованим засобом адаптації гумору до українського мовного простору. Вона дозволяє відновити ритм, тон і комунікативний ефект реплік, забезпечуючи природність і комічну ефективність дубляжу Futurama [23; 35; 56; 79].

3.4.7 Компенсація «характером» у мовленні персонажів

Компенсація «характером» є однією з найбільш тонких і водночас найефективніших стратегій перекладу Futurama, оскільки гумор серіалу значною мірою залежить від мовної індивідуальності персонажів. Фрай, Бендер, Ліла, професор Фарнсворт і Зойдберг мають настільки виразні стилі мовлення, що часто саме характер, а не конкретна репліка, створює комічний ефект. Коли певний жарт або мовна гра втрачається у перекладі, роль компенсатора переходить саме до образу персонажа – його інтонацій, типових мовних формул, стилістичних маркерів або поведінкових кліше [3; 56; 91].

В англійському оригіналі значна частина реплік має мінімалістичну форму, де гумор виникає не з текстуальної структури, а з того, «хто» і «як» говорить. Такий

тип гумору в перекладознавстві описується як характерологічний або прагматичний, коли комізм формується через повторювану модель мовної поведінки персонажа, а не через одиничний мовний прийом [27; 80; 88]. Саме тому у перекладі Futurama компенсація часто реалізується не на рівні окремої репліки, а через системне посилення індивідуального мовного образу героя впродовж усього серіалу.

Показовим є мовлення Фрая, комізм якого ґрунтується на постійній наївності, розгубленості та когнітивній невпевненості. Фраза “Wait... what?” тримається майже виключно на інтонації раптового непорозуміння. Дослівний переклад не мав би аналогічного комедійного ефекту, тому українська версія «Стривайте... нічого не розумію» відтворює не форму, а типову поведінкову модель героя. Гумор виникає саме через впізнавану мовну реакцію персонажа, а не через структуру репліки [8; 58; 61].

Подібний принцип лежить в основі перекладу реплік Бендера, мовлення якого характеризується демонстративною зухвалістю, самовпевненістю та фліртовою агресією. У фразі “I’m back, baby!” комічний ефект базується не на лексемі baby, а на її прагматичному навантаженні як маркера самозакоханого стилю мовлення. Український переклад «Я повернувся, моя хороша!» компенсує втрату англomовного звертання за рахунок стилістично еквівалентної моделі залицяння, зберігаючи характерний «голос» персонажа. Такий прийом відповідає принципам компенсації через ідіостиль і характерологічну сталість [20; 91; 90].

Мовлення професора Фарнsworthа, навпаки, створює гумор через пафосну, псевдонаукову та стилістично піднесену манеру. Його повторювана формула “Good news, everyone!” функціонує як стабільний маркер персонажа й джерело ситуативного гумору через контраст між урочистою формою та катастрофічним змістом повідомлення. Український варіант «Чудова новина!» не є дослівним відповідником, однак зберігає саме цей контраст, що дозволяє компенсувати втрату інтонаційного deadpan та підтримати впізнаваність мовного образу героя [56; 75; 81].

У мовленні Зойдберга компенсаційна роль характеру проявляється особливо чітко. Репліка “Hoogay! I’m useful.” вибудовує гумор на поєднанні щирої радості та прихованої самоприниженості. Український переклад «Ура! Я сьогодні корисний... ну хоч у чомусь!» підсилює цю модель поведінки через додатковий маркер невпевненості, який є стабільною рисою персонажа. Таким чином комічний ефект відтворюється не через форму висловлення, а через психологічний і мовленнєвий портрет героя [8; 61; 88].

Схожим чином адаптується й мовлення Ліли. Її короткі, прямолінійні та командні репліки рідко містять жарт самі по собі, проте набувають комічності через контраст між серйозністю тону та абсурдністю ситуації. Переклад “Focus, people!” як «Зосередились, народ!» зберігає функціональну роль Ліли як раціонального центру команди. Саме стабільність цієї ролі, а не мовна гра, створює комічний ефект у контексті сцени [58; 69; 84].

У всіх наведених випадках гумор відтворюється не шляхом калькування мовних засобів, а через підтримку послідовної мовної ідентичності персонажів. Глядач реагує не на окрему репліку, а на її відповідність усталеній моделі мовлення героя. Навіть за зміни типу гумору (каламбур → іронія, deadpan → гіпербола) прагматичний ефект залишається збереженим, що відповідає функціональному розумінню компенсації в аудіовізуальному перекладі [26; 79; 81].

Таким чином, компенсація «характером» є одним із найефективніших механізмів адаптації гумору в перекладі Futurama. Вона забезпечує лояльність до образів персонажів, підтримує стилістичну цілісність серіалу та дозволяє перекладу звучати природно й органічно в українському мовному середовищі навіть у тих випадках, коли інші типи компенсації є обмеженими або неможливими [23; 56; 91].

3.5 Стилiстичнi та прагматичнi трансформацiї в адаптацiї мовлення персонажiв

3.5.1 Стилiстичнi трансформацiї в реплiках персонажiв

Стилiстичнi трансформацiї є одним з основних механiзмiв адаптацiї мовлення персонажiв у перекладi Futurama, оскiльки гумор серiалу значною мiрою ґрунтується не на буквальному змiстi реплiк, а на їхнiй тональностi, iнтонацiйному малюнку, соцiальному або емоцiйному забарвленнi [3; 8; 56]. На вiдмiну вiд лексико-семантичних чи граматичних змiн, стилiстичнi трансформацiї впливають передусiм на спосiб подачi висловлення – його експресивностi, ступiнь розмовностi, iнтонацiйнi моделi або мовнi маркери персонажа [12; 26]. У дослідженнях аудіовізуального перекладу наголошується, що саме стилістичний рiвень є ключовим для вiдтворення «ефекту усного мовлення», характерного для серiалiв i ситкомiв [67; 68]. Саме завдяки цим трансформацiям український переклад зберiгає характерний ритм дiалогiв та комедiйний стиль ориґiнального серiалу.

Однiєю з найчастiше застосовуваних стратегiй є використання емоцiйних та розмовних маркерiв, якi компенсують iнтонацiйнi та культурнi особливостi англiйського висловлення. Англiйська мова значно економнiша щодо експресивностi, i багато емоцiйних вiдтiнкiв передаються через iнтонацiю або наголос, тодi як в українськiй мовi вони здебiльшого вербалiзуються [6; 63]. Ця асиметрiя добре описана в працях, присвячених порiвняльнiй стилiстицi та прагматицi усного мовлення [70; 72]. Тому короткi англiйськi реплiки часто отримують стилiстичнi розширення, що пiдсилюють тон i зберiгають гумористичний намiр персонажа. Наприклад, фраза Фрая “Great.” у сценi, де вiн саркастично реагує на проблему, перетворюється на «Ну просто чудово, ага...». Додатковий маркер «ага» виконує функцiю iнтонацiйного компенсатора й дозволяє точно вiдтворити анґломовний сарказм [58; 91].

Інтенсифікатори також відіграють важливу роль у стилістичній адаптації. В епізоді 3x05 (QTV) Фрай говорить “This is bad.”, але комічний ефект в оригіналі базується на обставинах сцени та його розгубленому тоні. Українська версія «Це дуже, дуже погано... просто катастрофа» додає інтенсифікацію, що створює ритм паніки, не змінюючи змісту, але відтворюючи емоційний стан персонажа [56; 80]. Подібні прийоми інтенсифікації в аудіовізуальному перекладі описуються як спосіб компенсації втрати просодичних сигналів [73; 74]. У випадку Бендера інтенсифікатори часто використовуються для підсилення його самозакоханих або агресивно-іронічних реплік. Так, фраза “I’m magnificent!” у перекладі набуває форми «Я просто дивовижний, чули?». Стилiстична трансформація зберігає суть висловлення, але адаптує його до більш експресивної української манери мовлення [20; 91].

Стилiстичні зниження або підвищення реєстру також мають важливе значення. Англійська розмовна мова Futurama часто використовує нейтральний стиль, який у перекладі може звучати надто пласким або неприродним. Тому українська версія інколи знижує стиль до більш розмовного, аби зберегти природність мови і динаміку діалогу [15; 23]. Наприклад, у сцені, де Бендер демонструє свою зневагу, фраза “Whatever.” перекладається як «Та байдуже!» або «Мені до лампочки». Подібні стилістичні зсуви відповідають загальним принципам адаптації усного мовлення в перекладі, де соціальний тон є важливішим за формальну відповідність [69; 71].

В інших випадках, навпаки, застосовується стилістичне піднесення. Коли професор Фарнсворт проголошує свої пафосні «гарні новини», його фрази мають комічний ефект саме через контраст між урочистістю тону та абсурдністю ситуації. Тому перекладачі використовують піднесені конструкції на кшталт «Гарні новини, мої любі!» або «О, чудова звістка!», які компенсують втрату інтонаційного малюнка англійського висловлення [56; 75]. Піднесений стиль професора функціонує як повторюваний стилістичний маркер, що формує гумор серіалу на дискурсивному рівні [67].

Окремої уваги заслуговують такі стилістичні трансформації, як архаїзація та модернізація. У сценах стилізації під «старовинну» мову переклад вдається до помірної архаїзації, яка підкреслює комічну штучність мовлення та його дистанційованість від сучасної норми [5; 85]. Натомість модернізація використовується для передачі псевдонаукового або техногумору, характерного для серіалу, наприклад у вигаданих термінах на зразок “quantum destabilizer” → «квантовий розладатор», де стилістична перебудова сама стає джерелом комізму [3; 60; 76].

Важливо підкреслити, що стилістичні трансформації в Futurama нерозривно пов’язані з мовними характеристиками персонажів. Стилль Бендера, Фрая, Ліли, професора та Зойдберга передається саме через системне використання стилістичних зсувів, які дозволяють зберегти їхній індивідуальний «голос» навіть за неможливості буквального перекладу [8; 26; 56]. У сучасних дослідженнях перекладу серіалів це описується як стратегія підтримки характерологічної цілісності персонажа на рівні дискурсу [79; 81].

Таким чином, стилістичні трансформації відіграють ключову роль у перекладі Futurama, дозволяючи зберегти динамічність, комедійність і мовну індивідуальність персонажів. Вони компенсують втрати інтонації, ритму та жанрових маркерів, забезпечуючи функціональну еквівалентність і природність україномовного дубляжу [23; 56; 91].

3.5.2 Прагматичні трансформації та передача комунікативного наміру

Прагматичні трансформації є ключовим механізмом адаптації гумористичного дискурсу Futurama, оскільки комічний ефект серіалу часто залежить не лише від змісту висловлення, а від його прихованого наміру, інтонаційної структури, контексту, невербальної поведінки персонажа та очікувань глядача [9; 10; 80]. У багатьох випадках англійська репліка містить імпліцитний прагматичний сигнал – іронію, сарказм, deadpan, перебільшення або культурно зумовлений емоційний маркер – який не має прямої лексичної відповідності

українською. Саме тому переклад орієнтується не на буквальне відтворення тексту, а на реконструкцію комунікативного ефекту, що узгоджується з функціональним і прагматичним підходами до перекладу [64; 67; 79].

Одним із найпоказовіших явищ є *deadpan*-гумор, надзвичайно поширений у серіалі, особливо в репліках Ліли та професора Фарнswortha. *Deadpan* передбачає навмисну інтонаційну нейтральність, яка створює комічний контраст з абсурдністю ситуації [29; 91]. Українська мова, будучи інтонаційно експресивнішою, рідко дозволяє зберегти такий ефект без текстових змін. Тому перекладачі компенсують *deadpan* через лексичне або стилістичне переосмислення, роблячи прагматичний сигнал експліцитнішим. Наприклад, у сцені 3x10 (QTV) стримане “We’re all going to die.” передається як «Ну от, усім нам кінець... знову.», де додавання «знову» формує ефект буденності катастрофи та відтворює іронічний намір оригіналу [56; 80]. Подібні рішення описуються як типовий спосіб компенсації інтонаційно імпліцитного гумору в аудіовізуальному перекладі [73; 74].

Сарказм як прагматична інтенція також потребує адаптації. В англійській мові він часто реалізується через поєднання позитивної лексеми з негативною інтонацією, що не завжди є прозорим для українського глядача без додаткових маркерів [83]. Тому перекладачі активно залучають частки, інтенсифікатори та розмовні вставки. У репліці Бендера “Oh, that went well.” (2x06, M1) український варіант «О, ну просто чудово, ага...» використовує частку «ага» як чіткий прагматичний сигнал іронії, забезпечуючи збереження комунікативного наміру репліки [56; 91; 94].

Прагматичні трансформації особливо помітні у передачі дискурсивних маркерів, які в англійській мові виконують багатофункціональну роль. Такі одиниці, як “Seriously?”, “Right.” або “Sure.”, часто не є інформативними, а слугують сигналами емоційної реакції або оцінки. Українські відповідники «Ти це серйозно?», «Та не може бути!» або «Ну звісно ж!» відтворюють саме прагматичну інтенцію, навіть якщо змінюється формальна структура висловлення [62; 83; 84].

У мовленні Фрая прагматичний ефект системно ґрунтується на комедійній наївності та когнітивній розгубленості персонажа. Репліка “I have no idea what’s

going on!” (4x02, QTV) функціонує не як повідомлення, а як маркер ідіостилію. Український варіант «Я взагалі нічого не тямлю, що відбувається!» підсилює розмовність і емоційність, зберігаючи прагматичний намір – демонстрацію щирої дезорієнтації, яка і є джерелом гумору [3; 8; 81].

Іронічна інверсія є ще одним поширеним прагматичним прийомом. У репліці Ліли “That’s comforting.” (1x12, M1) позитивна лексема використовується для передачі негативної оцінки. Український переклад «Дуже вже заспокоїла...» реалізує ту саму інтенцію через стилістичне переосмислення, що відповідає закономірностям іронії в українському мовленні та зберігає комунікативний ефект сцени [83; 91].

У репліках Бендера прагматична інтенція часто зводиться до провокації, демонстративної зухвалості або вербальної агресії. У фразі “Bite my shiny metal ass!” ключовим є не лексичний зміст, а сам комунікативний жест виклику. Український переклад «Кусай мій металевий зад!» зберігає цей прагматичний ефект, навіть за часткової втрати фонетичної гри оригіналу, що відповідає принципам функціональної компенсації [20; 56; 97].

Прагматична трансформація також проявляється у зміні ступеня мовної економії. Короткі англійські вигуки (“Nope!”, “Sure.”, “Right.”), значення яких формується інтонаційно, в українському дубляжі часто розгортаються в експресивні формули: «Анітрохи!», «Ну звісно ж!», «Та ще б пак!». Такі рішення дозволяють відтворити комунікативний намір персонажа відповідно до норм українського усного мовлення [35; 56; 72].

Особливу роль прагматичні трансформації відіграють у псевдонауковому мовленні професора Фарнswortha. У сцені 6x04 (QTV) серйозне “This experiment might very well destabilize the universe.” перекладено як «Цей експеримент може цілком рознести всесвіт... дрібничка», де додавання іронічного елемента «дрібничка» компенсує контраст між пафосом і легковажністю – ключовий прагматичний механізм гумору персонажа [56; 60; 76].

Таким чином, прагматичні трансформації дозволяють відтворити смисли, які не закладені безпосередньо в лексичній структурі реплік, але є визначальними для

гумористичного ефекту. Вони забезпечують передачу інтонаційних, емоційних і комунікативних сигналів, підтримують мовну індивідуальність персонажів і жанрову логіку серіалу, що є критично важливим для адекватності аудіовізуального перекладу гумористичних творів [23; 56; 91; 79].

3.5.3 Локалізація як засіб стилістико-прагматичної адаптації

Локалізація в аудіовізуальному перекладі Futurama є не лише технічним прийомом адаптації культурних реалій, а повноцінною стилістико-прагматичною трансформацією, спрямованою на відтворення гумору оригіналу, його соціокультурного тла, інтертекстуальності та характерологічних особливостей персонажів [23; 24; 69; 75]. Сюжети серіалу системно спираються на американську попкультуру, телевізійні формати, бренди, історичні альянси, усталені культурні стереотипи та псевдонаукові концепти, які для української аудиторії не завжди є впізнаваними або семантично прозорими. У таких умовах переклад має бути зорієнтований не на формальну відповідність, а на відтворення комічного ефекту, який виникає саме завдяки культурній упізнаваності референта. Саме це визначає локалізацію як ключовий інструмент прагматичної адаптації [51; 71; 79].

Однією з найбільш типових сфер застосування локалізації є альянси на відомі американські події та масмедійні феномени. Так, у сцені 2x09 (M1) вигук Фрая “It’s like the Super Bowl of space deliveries!” апелює до одного з найпотужніших культурних символів США. Для українського глядача цей референт не має еквівалентного емоційного навантаження, тому переклад «Це просто чемпіонат всесвіту зі служб доставки!» використовує функціональний аналог, що зберігає ідею масштабності та змагальності, не вимагаючи спеціальних культурних знань [51; 71; 97].

Подібний підхід застосовується й у випадках альянсів на американських телеведучих або публічних осіб. У сцені 4x01 (QTV) порівняння “bigger than Jay Leno’s chin” трансформується в «більше, ніж підборіддя будь-якого телеведучого». Власне ім’я еліміновано, однак механізм гумору – гіперболічне порівняння –

збережено. Така стратегія відповідає моделі узагальнювальної локалізації, що широко описується в дослідженнях культурно маркованого гумору [51; 56; 72].

Особливо ефективною є локалізація через заміну американських реалій на українські функціональні аналоги. У пізніших епізодах згадка про Home Depot адаптується як «оця стінка з “Епіцентру”», що ґрунтується на спільному культурному образі масштабного будівельного гіпермаркету. Така заміна не лише підвищує впізнаваність сцени, а й підсилює комічний ефект за рахунок ефекту «свого» культурного коду, що відповідає концепції локалізації через культурний аналог [51; 71; 79; 73].

Локалізація активно застосовується і для адаптації ідіоматичних та фразеологічних конструкцій. Ідіома Бендера “You know what grinds my gears?” у перекладі відтворюється як «Знаєте, що мене бісить?». У цьому випадку образна англійська конструкція замінюється нейтральним українським розмовним еквівалентом, який зберігає прагматичний ефект роздратування та комічної гіперболізації емоції [12; 39; 83; 84].

Окрему групу становить локалізація псевдонаукової лексики професора Фарнswortha. Вигадані терміни на кшталт «quantum destabilizer» або «chronosynclastic infundibulum» у перекладі набувають форм «квантовий розладатор», «хроносинкластичний інфундібулум». Такі рішення поєднують збереження латинізованої форми з українськими словотвірними моделями, що дозволяє передати комічну абсурдність і псевдонауковий пафос оригіналу. Подібна стилістико-прагматична локалізація техно-гумору описується як ефективний засіб компенсації в науково-фантастичних комедіях [18; 56; 70; 76].

Локалізація соціолектів також відіграє важливу роль у відтворенні мовної ідентичності персонажів. У репліці Бендера “Suckers!” (2x03, M1) жаргонний маркер зневаги передано як «Лохи!», що відповідає українським розмовним нормам і зберігає агресивно-іронічний характер героя. Така адаптація соціолекту дозволяє відтворити не лише значення, а й соціальну позицію персонажа в комунікативній взаємодії [8; 20; 91].

У випадках політичної та інтертекстуальної сатири локалізація орієнтована передусім на передачу стилю, а не конкретного референта. Образ президента Ніксона в Futurama є бурлескною пародією на американську політичну культуру, тому в українському перекладі сатиричний ефект підтримується через гіперболізовану інтонацію, звукові жести та експресивні вигуки (наприклад, «Утрррр!» як відповідник “Arroooo!”). Це дозволяє зберегти комічний потенціал сцени без потреби в детальній культурній ідентифікації [91; 97; 74].

Отже, локалізація в Futurama виконує багаторівневу функцію: вона адаптує культурно специфічні коди, забезпечує прагматичну еквівалентність гумору, підтримує мовну індивідуальність персонажів і формує природну комунікативну динаміку для українського глядача. У межах даного дослідження локалізація постає не як допоміжна техніка, а як ключова стилістико-прагматична стратегія, необхідна для досягнення функціональної рівноцінності між оригіналом і перекладом [23; 56; 71; 79].

3.5.4 Взаємодія стилістичних і прагматичних трансформацій

Стилістичні та прагматичні трансформації в перекладі Futurama не функціонують ізольовано – у більшості комічних сцен вони працюють комплексно, формуючи багаторівневу адаптацію, що дозволяє зберегти гумористичний ефект навіть у випадках, коли лексичний або структурний рівень оригіналу не може бути відтворений без втрат [23; 24; 56; 75]. Комедія Futurama ґрунтується на взаємодії інтонації, мовних моделей персонажів, соціолектів, культурних алюзій, темпу діалогу та ритму сцени, що є типовим для аудіовізуального гумору та ситкомної традиції [18; 58; 91; 65]. Саме тому переклад системно поєднує стилістичні та прагматичні трансформації, які разом забезпечують функціональний еквівалент комічного ефекту оригіналу [60; 79; 81].

Однією з найпоширеніших комбінацій є взаємодія стилістичного підсилення та прагматичного переосмислення. У сцені 3x02 (M1), коли Фрай реагує на складну наукову ситуацію реплікою “My brain hurts.”, гумор базується на мінімалістичному

deadpan – контрасті між серйозністю події та примітивністю реакції персонажа [29; 36]. Український переклад «У мене мозок вже кипить!» поєднує стилістичне підсилення з прагматичною гіперболізацією, зберігаючи характер Фрая як персонажа, що постійно виявляє інтелектуальну перевантаженість. Таким чином, стилістичний і прагматичний рівні працюють синхронно, формуючи цілісний комічний жест [12; 83; 90].

У репліках Бендера взаємодія трансформацій часто реалізується через поєднання соціолектної адаптації та прагматичного сарказму. Репліка “You all disgust me.” (2x07, QTV), перекладена як «Ви всі мене бісять, ну серйозно!», демонструє стилістичне зниження через розмовну лексику та одночасне прагматичне підсилення емоційної агресії. Таке поєднання дозволяє зберегти цинічний і демонстративно зверхній мовний образ персонажа, що є ключовим джерелом гумору в серіалі [8; 20; 91; 92].

Мовлення професора Фарнsworthа системно вибудовується на поєднанні стилістичного піднесення та прагматичного контрасту між формою і змістом. У репліці “Good news, everyone – you all have very little time to live!” урочистий стиль вступу конфліктує з катастрофічною інформацією. Український варіант «Гарні новини, мої любі – вам жити залишилось зовсім трохи!» зберігає цей механізм через стилістичну адаптацію звертання та прагматичне переосмислення інтонації, що відповідає моделі комедії контрастів, описаній у працях з теорії гумору й аудіовізуального перекладу [9; 55; 91; 94].

У сценах із Зойдбергом взаємодія стилістичних і прагматичних трансформацій тісно пов’язана з характерологією персонажа. Репліка “Hoogay! People are paying attention to me!” у перекладі «Ура! На мене хоч хтось звернув увагу, хай там як!» поєднує стилістичне розширення з прагматичним зниженням значущості події. Гумор виникає саме з цього поєднання експресивної радості та підтекстової самозневаги, що є стабільною рисою мовної поведінки героя [18; 58; 61].

Особливо показовою є взаємодія стилістичних і прагматичних трансформацій у регуляції темпоритму сцени. У репліці Ліли “Perfect.” (5x03, QTV), вимовленій у

саркастичному контексті, український варіант «Ну просто чудово...» компенсує відсутність англомовного *deadpan* за рахунок стилістичного розширення, водночас зберігаючи прагматичну інтенцію іронічної зневіри. Така трансформація забезпечує відповідність інтонації, паузування та монтажного ритму сцени [15; 23; 67].

Комплексна взаємодія трансформацій особливо помітна у випадках локалізації культурних алюзій. Заміна *Harlem Globetrotters* на узагальнений образ «космічної команди» поєднує стилістичну адаптацію культурного коду з прагматичним відтворенням абсурдного гумору сцени. Аналогічно локалізація *Home Depot* як «Епіцентру» працює одночасно на стилістичному рівні (створення впізнаваного образу) і прагматичному (збереження комічної функції порівняння) [51; 71; 79; 73].

Взаємодія стилістичних і прагматичних трансформацій є критично важливою у сценах колективного діалогу, де гумор виникає з ритмічної взаємодії реплік. У парі “We’re gonna die!” – “Again?” (3x06, M1) український варіант «Ми всі загинемо!» – «Знову?!» демонструє, як стилістична експресивність першої репліки підсилює прагматичний ефект другої. Комічний результат формується не окремими трансформаціями, а їхньою синхронною роботою в межах сцени [23; 58; 80].

Додатково варто зазначити, що взаємодія стилістичних і прагматичних трансформацій у перекладі *Futurama* фактично формує ієрархію перекладацьких рішень, у межах якої окремі трансформації підпорядковуються загальному комедійно-дискурсивному задуму сцени. У багатьох випадках стилістична зміна (інтенсифікація, розмовне зниження, піднесення) виступає лише поверхневим інструментом, тоді як ключову роль відіграє прагматичне налаштування репліки – її спрямованість на очікувану реакцію глядача. Такий підхід відповідає сучасним моделям аналізу аудіовізуального гумору, де переклад розглядається як керування інтерпретацією, а не як передача окремих мовних одиниць [62; 65; 79; 81].

Таким чином, стилістичні та прагматичні трансформації у перекладі *Futurama* утворюють єдину інтегровану систему. Комічний ефект серіалу забезпечується не ізольованими перекладацькими прийомами, а їхньою взаємодією, що дозволяє

узгодити інтонацію, ритм, характерологічну сталість персонажів і культурний контекст. Саме комплексний підхід пояснює, як український дубляж зберігає гумористичну, стилістичну й характерологічну глибину оригіналу [56; 75; 91; 79].

3.6 Узагальнення результатів практичного аналізу

3.6.1 Домінантні тенденції у використанні перекладацьких трансформацій

Комплексний аналіз перекладацьких рішень в українському дубляжі Futurama засвідчує наявність стійких і повторюваних тенденцій, які формують цілісну перекладацьку систему. Ці тенденції не є випадковими або епізодичними, а відображають послідовну та узгоджену стратегію адаптації серіалу до українського мовного й культурного контексту. Такий підхід дозволяє розглядати переклад Futurama як структурований процес, що ґрунтується на поєднанні лексико-семантичних, граматичних, стилістичних, прагматичних і локалізаційних трансформацій, характерних для сучасного аудіовізуального перекладу [60; 62; 79; 67; 72].

Найбільш послідовно в перекладі серіалу простежується орієнтація на лексико-семантичні трансформації під час передачі словесної гри, багатозначності та каламбурів. У ситуаціях, де англійський гумор ґрунтується на омонімії або полісемії, перекладачі відмовляються від буквального відтворення формальної структури жарту та застосовують семантичне переосмислення, створюючи новий комічний механізм. Така практика відповідає положенням функціонального перекладознавства, згідно з якими збереження комунікативного ефекту є пріоритетним порівняно з формальною еквівалентністю [28; 29; 60; 97; 30; 31].

Суттєве місце у перекладацькій системі займають граматичні трансформації, зумовлені типологічними відмінностями між англійською та українською мовами. Переклад регулярно вдається до перебудови синтаксичних моделей, зміни порядку слів і частиномовної належності з метою збереження природності, темпоритму та

інтонаційної органіки реплік. Особливо показовими є зовнішні граматичні трансформації, які змінюють загальну модель речення, не порушуючи його прагматичної функції, що узгоджується з описами синтаксичної адаптації в аудіовізуальному перекладі [21; 4; 6; 34; 36].

На стилістичному рівні переклад Futurama характеризується системним підсиленням експресивності, що відповідає особливостям української мовної традиції. Перекладачі активно використовують інтенсифікатори, емоційні частки, розмовні та оцінні елементи, компенсуючи інтонаційний гумор, який в англійській мові часто реалізується просодичними засобами. Така тенденція підтверджує спостереження про підвищену роль стилістичних трансформацій у перекладі гумористичних текстів [12; 83; 18; 54; 55].

У прагматичному вимірі простежується чітка орієнтація на передачу комунікативного наміру персонажів. Репліки, побудовані в оригіналі на deadpan, іронії або сарказмі, в українському перекладі здебільшого експлікуються за допомогою лексичних або стилістичних маркерів, які роблять прихований прагматичний сигнал доступним для цільової аудиторії. Такий підхід узгоджується з концепціями прагматичної еквівалентності та перекладу імпліцитного змісту [23; 56; 58; 91; 59; 64].

Вагомою складовою перекладацької стратегії є системна локалізація культурно специфічних елементів. Перекладачі застосовують як заміну американських реалій українськими функціональними аналогами, так і нейтралізацію алюзій зі збереженням їхньої гумористичної функції. Такі рішення відповідають сучасним моделям локалізації, орієнтованим на впізнаваність і комунікативну ефективність [51; 71; 75; 67; 73].

Помітною рисою перекладу є також компенсаційна спрямованість перекладацьких рішень. Втрати гумору на лексичному або фонетичному рівні системно відновлюються на рівні стилістики, прагматики або характерології. Особливо це стосується персонажів, мовна індивідуальність яких є носієм гумору: зухвалість Бендера, наївність Фрая, псевдонауковий пафос професора Фарнsworthа чи трагікомічність Зойдберга послідовно підтримуються перекладацькими

засобами. У цьому контексті компенсація постає як стратегічний принцип, а не як допоміжний прийом [8; 18; 91; 79; 80].

Узагальнюючи, можна стверджувати, що переклад Futurama демонструє високу узгодженість перекладацьких рішень у межах різних сезонів і студій дубляжу. Незважаючи на окремі стилістичні відмінності між М1 і QTV, спільними залишаються ключові орієнтири: пріоритет прагматичного ефекту над буквальністю, активне використання локалізації, стилістичне підсилення та багаторівневі компенсаційні стратегії. Саме ці тенденції забезпечують цілісність перекладацької моделі та ефективне відтворення гумору серіалу в українському мовному просторі [23; 62; 79; 81; 84].

3.6.2 Порівняльна характеристика українських дубляжів (М1 та QTV)

Порівняльний аналіз українських дубляжів Futurama, виконаних телеканалами М1 та QTV, засвідчує поєднання спільних базових перекладацьких стратегій із помітними стилістичними розбіжностями. Обидві версії орієнтуються на збереження гумористичного ефекту оригіналу та дотримання принципів функціональної еквівалентності, однак реалізують ці завдання різними засобами, що зумовлено редакційною політикою студій, технічними умовами виробництва та різним розумінням ступеня адаптації до цільової аудиторії [23; 75; 67].

Однією з найвиразніших відмінностей між дубляжами є характер стилістичної експресії. Версія М1 тяжіє до стриманішого стилю з обмеженим використанням інтенсифікаторів і розмовних маркерів. Такий підхід сприяє збереженню інтонаційної нейтральності, близької до англomовного оригіналу, що особливо важливо для сцен deadpan-гумору, де комічний ефект базується на мінімалізмі подачі. Натомість QTV послідовно використовує стилістичне підсилення, активніше залучаючи фразеологізми, емоційні частки та експресивні вставки, що відповідає традиціям українського телевізійного комедійного дубляжу й орієнтації на експлікацію гумору [15; 54; 55].

Відмінності між дубляжами чітко проявляються у підходах до локалізації культурних алюзій. М1 переважно застосовує часткову локалізацію або узагальнення, нерідко зберігаючи американські реалії та розраховуючи на культурну обізнаність глядача. Такий підхід дозволяє підтримувати автентичність культурного тла серіалу. QTV, навпаки, частіше використовує повну локалізацію з доббором українських функціональних аналогів, що підвищує впізнаваність і комунікативну ефективність жарту. Показовим є приклад заміни Home Depot на «Епіцентр», який демонструє орієнтацію QTV на принцип культурної доступності, описаний у дослідженнях локалізації аудіовізуального контенту [51; 71; 73; 74].

На прагматичному рівні обидва дубляжі зберігають орієнтацію на передачу комунікативного наміру персонажів, однак реалізують її різними способами. М1, як правило, обмежується мінімальними прагматичними корекціями, зберігаючи нейтральність і стриманість реплік. QTV, навпаки, активніше використовує прагматичне розширення – додає реактивні маркери, емоційні уточнення або стилістичні вставки, які роблять інтенцію персонажа більш прозорою. Це особливо помітно в саркастичних репліках Ліли та Бендера, де версія QTV підсилює емоційний сигнал і тим самим знижує ризик прагматичної втрати [56; 58; 59; 64].

Різні підходи спостерігаються й у передачі характерологічного мовлення персонажів. У дубляжі М1 індивідуальні мовні образи вибудовуються передусім через інтонаційні моделі та базові стилістичні маркери, що забезпечує відносну стабільність характерів упродовж серіалу. QTV, натомість, приділяє більше уваги експресивному «розфарбуванню» реплік, завдяки чому мовлення персонажів, зокрема Зойдберга, набуває виразнішого трагікомічного звучання. Обидва підходи є функціонально виправданими, проте демонструють різне трактування ролі стилістичної адаптації в перекладі гумору [8; 18; 91; 80].

Помітними є також відмінності в темпоритмічній організації дубляжу. М1 здебільшого зберігає оригінальну паузацію та довжину реплік, що сприяє лаконічності та точній синхронізації з відеорядом. QTV іноді змінює ритмічні акценти або паузування з метою підсилення комічного ефекту, навіть ціною незначного відхилення від темпу оригіналу. Подібні рішення узгоджуються з

дослідженнями аудіовізуального перекладу, де ритм і пауза розглядаються як повноцінні носії гумору [23; 15; 36; 38].

Попри окреслені розбіжності, обидва дубляжі демонструють високий рівень системності та професійної послідовності. І M1, і QTV застосовують спільний набір перекладацьких інструментів – компенсацію, стилістичне підсилення, прагматичні трансформації та локалізацію, – однак із різними акцентами. M1 тяжіє до стриманого, умовно «нейтралізованого» підходу, тоді як QTV репрезентує більш експресивну й адаптаційно орієнтовану модель українського комедійного дубляжу.

Отже, порівняльний аналіз не дає підстав визначати один із дубляжів як однозначно «кращий», а радше виявляє дві різні, внутрішньо узгоджені перекладацькі стратегії. Їх співіснування свідчить про багатоваріантність шляхів досягнення функціональної еквівалентності та підтверджує, що український переклад Futurama є багатошаровим і стилістично різнорідним культурним продуктом, здатним ефективно адаптувати складний гумор оригіналу до потреб різних сегментів аудиторії [23; 75; 81; 84].

3.6.3 Ефективність трансформацій у збереженні гумору й стилю

Оцінка ефективності перекладацьких трансформацій в українському дубляжі Futurama засвідчує, що застосовані стратегії загалом забезпечують збереження як гумористичної природи серіалу, так і його стилістичної самобутності. Багаторівневий характер гумору Futurama – поєднання мовної гри, інтертекстуальних алюзій, культурно зумовлених комедійних кодів, візуальних гегів, псевдонаукової стилізації, жанрової пародії та характерологічних комічних моделей – неодноразово підкреслюється у спеціальних дослідженнях серіалу як гумористичного феномену [3; 26; 31]. За таких умов буквальне відтворення тексту оригіналу є принципово неможливим, а перекладацькі трансформації постають не як допоміжний, а як системоутворювальний інструмент, без якого збереження гумору було б неможливим [26; 31; 84].

Ключовим показником ефективності перекладу є здатність зберігати структуру комедійного ефекту, а не його поверхневу лексичну форму. У випадках, коли гумор ґрунтується на омонімії, полісемії або фонетичній грі, український дубляж послідовно вдається до семантичного, стилістичного або прагматичного переосмислення, створюючи нові мовні моделі з тією самою комічною функцією. Такий підхід відповідає функціональному баченню перекладу гумору, згідно з яким відтворення реакції глядача є важливішим за формальну еквівалентність мовних засобів [28; 29; 60; 97]. У результаті гумор не редукується, а реконструюється відповідно до ресурсів цільової мови.

На прагматичному рівні найбільш результативними виявляються трансформації, спрямовані на передачу іронії, сарказму та deadpan-наміру. Для Futurama, де deadpan-гумор є одним із впізнаваних стилєвих прийомів, особливо у мовленні Ліли та професора Фарнsworthа [3], характерною є побудова жарту через інтонаційну стриманість і контраст між нейтральною формою та абсурдним змістом. Оскільки українська мова не завжди дозволяє зберегти цей ефект без змін, переклад компенсує його стилістичним підсиленням, ритмічними перебудовами або прагматичним уточненням. Ефективність таких трансформацій полягає у збереженні інтерпретаційної рамки сцени – того комунікативного сигналу, який має бути зчитаний глядачем [56; 58; 59; 83].

Високу результативність демонструють і компенсаційні стратегії, застосовані у випадках неминучої втрати гумору на лексичному або фонетичному рівні. Компенсація в межах тієї ж репліки, перенесення комічного ефекту на сусідню репліку, стилістичне підсилення або зміна типу гумору дозволяють відновлювати комічну функцію без порушення цілісності сцени. Такі рішення відповідають положенням теорії перекладу гумору, згідно з якими компенсація є не винятковим, а закономірним механізмом адаптації комічного дискурсу [31; 32; 90; 92].

Особливо показовою є ефективність трансформацій у збереженні мовної ідентичності персонажів, яка у Futurama є одним з головних джерел гумору. Дослідники серіалу наголошують, що саме стабільні характерологічні мовні моделі персонажів забезпечують кумулятивний комічний ефект [3; 80]. Системне

відтворення мовлення Бендера як зухвалого й цинічного, Фрая як наївного й дезорієнтованого, Ліли як прямолінійної, професора як псевдонауково-пафосного та Зойдберга як трагікомічно маргінального свідчить про успішну реконструкцію характерологічного гумору. Навіть за суттєвих формальних змін реплік внутрішня логіка мовлення персонажів залишається стабільною, що підтверджує ефективність трансформацій на дискурсивному рівні [8; 18; 91; 94].

У сфері локалізації ефективність перекладацьких трансформацій проявляється у здатності викликати в глядача аналогічний асоціативний або культурний образ. Адаптація американських реалій до українських функціональних аналогів забезпечує миттєву впізнаваність, яка є критично важливою для сприйняття гумору в аудіовізуальному форматі. У цьому контексті локалізація виконує не декоративну, а структурну функцію, безпосередньо впливаючи на результативність комедійного ефекту [51; 71; 72; 76].

Важливим індикатором ефективності перекладацьких трансформацій є їхня здатність інтегрувати вербальний гумор у візуально-звукову структуру серіалу. В аудіовізуальному форматі гумор Futurama формується не лише текстом репліки, а й взаємодією мовлення з візуальним гемом, монтажем, паузою та акторською інтонацією. У цьому контексті трансформації виконують синхронізувальну функцію: вони узгоджують зміст репліки з темпоритмом сцени, артикуляцією персонажа та моментом комедійного «удару». Ефективність перекладу полягає в тому, що гумор не випадає з аудіовізуального цілого, а зберігає сценічну дієвість, що відповідає підходам до перекладу гумору в анімаційних серіалах і ситкомах, де пріоритет надається сценічному ефекту, а не текстовій автономності репліки [23; 35; 56; 79].

Умовою загальної ефективності перекладу є збалансованість перекладацького підходу. Аналіз засвідчує, що перекладачі уникають як надмірної буквральності, здатної зруйнувати гумор, так і надмірної вільності, яка могла б спотворити стиль і жанрову логіку серіалу. Порівняльний аналіз дубляжів M1 та QTV показує, що попри різні стилістичні акценти обидві версії досягають спільної

мети – забезпечення функціонально-комунікативної еквівалентності гумористичного дискурсу [23; 62; 79; 81].

Отже, ефективність перекладацьких трансформацій у Futurama полягає у здатності відтворити складну багаторівневу систему гумору та стилістичних маркерів, зберігаючи характерологічну сталість персонажів, комедійний ритм і культурну релевантність. Застосовані трансформації дозволяють не лише перенести текст на іншу мову, а й адаптувати його до іншої мовної інтонації, когнітивної моделі та культурних очікувань, що робить український дубляж повноцінною інтерпретацією оригінального серіалу [3; 26; 31; 56; 88; 93].

3.6.4 Трансформації як компонент перекладацької стратегії серіалу

Аналіз перекладу Futurama засвідчує, що перекладацькі трансформації виконують не роль ізольованих технічних прийомів, а функціонують як цілісний стратегічний інструментарій, який визначає загальний підхід до локалізації серіалу. З огляду на багаторівневу природу гумору Futurama – поєднання наукової сатири, інтертекстуальності, вербальних каламбурів, культурних алюзій і характерологічних комічних кодів – перекладацька стратегія потребує системного й послідовного застосування різних типів трансформацій. Такий підхід відповідає положенням функціональної та когнітивної парадигм перекладу, у межах яких переклад розглядається як цілеспрямована реконструкція комунікативного ефекту, а не як формальне відтворення тексту [1; 23; 60; 79].

У межах цієї стратегії трансформації діють узгоджено й ієрархічно. Лексико-семантичні зміни забезпечують адаптацію мовної гри та багатозначності, граматичні – перебудову синтаксичних моделей відповідно до норм української мови, стилістичні – збереження жанрової тональності та інтонаційної виразності, а прагматичні – передачу комунікативного наміру персонажів. Така багаторівнева взаємодія трансформацій узгоджується з концепцією перекладацької стратегії як системи рішень, зорієнтованих на глобальну мету тексту, а не на локальні відповідники [24; 27; 62].

Особливу роль у стратегічній організації перекладу відіграє компенсація, яка забезпечує відновлення гумору в разі неминучих втрат на лексичному або фонетичному рівні. У Futurama компенсація реалізується не спорадично, а як стійкий принцип перекладацької поведінки: жарт може переноситися в межах сцени, змінювати мовний рівень або трансформуватися з вербального у прагматичний чи характерологічний. Такий підхід відповідає сучасним моделям перекладу гумору, де компенсація розглядається як закономірний механізм збереження комічної функції тексту [18; 36; 52].

Стратегічна єдність трансформацій особливо чітко простежується у збереженні мовної ідентичності персонажів. Бендер, Фрай, Ліла, професор Фарнсворт і Зойдберг репрезентують різні типи гумору – цинічний, наївний, іронічно-раціональний, псевдонауковий та трагікомічний відповідно. Перекладацькі трансформації спрямовані не на уніфікацію цих стилів, а на їх послідовне відтворення в українському мовному просторі. Це узгоджується з підходами, які трактують персонажа як дискурсивну константу, збереження якої є частиною глобальної перекладацької стратегії [65; 67; 84].

Не менш важливою складовою перекладацької стратегії є локалізація, яка в Futurama виходить за межі простого заміщення культурних реалій. Вона функціонує як стратегічний засіб включення українського глядача в гумористичний простір серіалу шляхом добору впізнаваних культурних кодів або функціональних аналогів. Локалізаційні трансформації взаємодіють зі стилістичними та прагматичними, забезпечуючи збереження сатиричної логіки й жанрової цілісності серіалу [51; 71; 72].

Важливо підкреслити, що перекладацька стратегія Futurama не є жорстко нормативною. Вона допускає варіативність рішень залежно від сценічного контексту, темпоритму та комунікативного навантаження реплік. Саме тому трансформації застосовуються гнучко, але в межах стабільної стратегічної рамки, що дозволяє уникнути як буквральності, так і надмірної довільності. Такий баланс відповідає сучасному баченню аудіовізуального перекладу як інтерпретаційної діяльності з чітко визначеною функціональною метою [79; 84; 97].

Отже, трансформації у перекладі Futurama функціонують як ключовий компонент перекладацької стратегії, що забезпечує цілісну адаптацію мовних, культурних і жанрових параметрів оригіналу. Вони дозволяють зберегти гумористичну логіку серіалу, сталість характерів і комедійний ритм, водночас адаптуючи текст до українського мовно-культурного середовища. Саме стратегічно організоване застосування трансформацій робить український дубляж Futurama повноцінною інтерпретацією оригінального серіалу, а не його спрощеною версією [60; 79; 97].

Висновки до Розділу 3

Практичний аналіз перекладу англomовного серіалу Futurama українською мовою засвідчив, що перекладацькі трансформації є невід’ємною та системоутворювальною складовою аудіовізуальної локалізації цього мовно й культурно складного матеріалу. Висока щільність гумору, мовної гри, інтертекстуальних посилань і стилістично маркованих ідіолектів персонажів зумовлює необхідність багаторівневого та стратегічно виваженого застосування трансформацій різних типів.

У ході аналізу встановлено, що лексико-семантичні трансформації відіграють ключову роль у відтворенні комічного ефекту, передачі смислових нюансів та адаптації англomовних висловлень до норм українського мовлення. Модуляція, конкретизація, генералізація, антонімічний переклад, логічні семантичні зсуви, а також операції додавання й елімінації дозволяють не лише компенсувати міжмовні структурні відмінності, а й зберегти прагматичний потенціал оригінальних реплік.

Граматичні трансформації – зокрема зміна частини мови, перестановка компонентів, граматичні заміни, членування та об’єднання речень, а також зовнішні синтаксичні перебудови – забезпечують природність, ритмічність і плавність українського діалогічного мовлення. Особливо значущими такі перетворення виявилися у сценах з високою динамікою, де гумористичний ефект значною мірою залежить від темпоритму та інтонаційної органіки реплік.

Компенсаційні стратегії виявилися найбільш продуктивними у випадках, коли пряме відтворення гри слів, фонетичних каламбурів або культурних алюзій було неможливим. Компенсація в межах тієї ж репліки або сусідніх реплік, стилістичне підсилення, зміна типу гумору, культурна адаптація, розширення висловлення та компенсація через характер мовлення персонажа продемонстрували високу ефективність у збереженні комічної функції тексту. Завдяки цим прийомам було відтворено ситуаційний, вербальний, інтертекстуальний і персонажно-специфічний гумор у формах, зрозумілих і природних для українського глядача.

Стилістичні та прагматичні трансформації забезпечили передачу індивідуальних мовленнєвих моделей персонажів, які є важливою складовою авторського задуму Futurama. Порівняння дубляжів M1 та QTV засвідчило різні стилістичні акценти у перекладацькій практиці, що проявляється у ступені експресивності, використанні розмовних елементів, передачі інтонаційних і дискурсивних маркерів, а також рівні локалізації культурного матеріалу.

Узагальнення результатів аналізу показало, що перекладацька стратегія у Futurama ґрунтується не на ізольованому використанні окремих прийомів, а на їх комплексному поєднанні, спрямованому на досягнення функціонально-комунікативної еквівалентності. Серіал з високим рівнем мовної гри та інтертекстуальності наочно демонструє, що ефективний аудіовізуальний переклад неможливий без інтеграції трансформацій на лексичному, граматичному, стилістичному та прагматичному рівнях.

Таким чином, проведений практичний аналіз довів, що застосування перекладацьких трансформацій у перекладі Futurama не є випадковим або допоміжним прийомом, а формує цілісну перекладацьку стратегію, необхідну для збереження гумору, культурних кодів, жанрової специфіки та характерологічної виразності персонажів. Отримані результати підтверджують важливість багаторівневого перекладацького підходу в аудіовізуальному перекладі та окреслюють перспективи подальших досліджень у сфері локалізації мультимедійного контенту.

ВИСНОВКИ

Магістерське дослідження було спрямоване на системний аналіз перекладацьких трансформацій, застосованих у процесі локалізації англomовного анімаційного серіалу Futurama українською мовою. У роботі поєднано лінгвістичний, прагматичний і культурологічний підходи, що дало змогу комплексно охарактеризувати механізми перекладацьких рішень, зумовлених жанровими, стилістичними та комунікативними особливостями аудіовізуального тексту.

У першому розділі з'ясовано лінгвокультурну специфіку серіалу, яка полягає у високій концентрації інтертекстуальності, культурних алюзій, соціальної й технологічної сатири, псевдонаукової термінології, мовної гри та багаторівневого гумору. Встановлено, що одним із ключових викликів перекладача є збереження смислових і прагматичних зв'язків між гумористичними елементами, тісно пов'язаними з американським культурним контекстом. Багатошаровість смислів у Futurama робить серіал показовим прикладом аудіовізуального продукту, переклад якого потребує застосування складних і багатовимірних трансформацій.

Другий розділ присвячено аналізу теоретичних засад перекладацьких трансформацій. Огляд праць Ж.-П. Віне та Ж. Дарбельне, Дж. Катфорда, П. Ньюмарка, М. Бейкер, Л. Моліни та А. Уртодо Альбір, Е. Честерманна та інших науковців засвідчив, що перекладацькі трансформації слід розглядати не як суто технічні операції, а як стратегічні інструменти забезпечення комунікативної адекватності тексту в умовах міжмовної асиметрії. У роботі визначено, що трансформації виконують такі ключові функції: подолання лінгвістичної несумісності, забезпечення прагматичної еквівалентності, компенсацію культурних лакун, адаптацію стилю персонажів і відтворення жанрових характеристик оригіналу. Аналіз наукових джерел підтвердив, що аудіовізуальний переклад потребує особливо інтенсивного використання трансформацій з огляду на мультимодальний характер тексту, обмеження ліпсінгу та синхронізації.

У третьому розділі здійснено детальний практичний аналіз перекладу серіалу на матеріалі двох офіційних українських дубляжів – М1 та QTV. Результати аналізу показали, що перекладацькі трансформації у локалізації Futurama застосовуються системно та виконують чітко визначені функції.

Лексико-семантичні трансформації (модуляція, конкретизація, генералізація, антонімічний переклад, логічний розвиток, додавання й елімінація) забезпечують точність смислової адаптації та компенсують відмінності між семантичними структурами англійської й української мов. Семантичні зсуви відіграють особливо важливу роль у збереженні комічного ефекту, оскільки буквальний переклад часто не дозволяє передати ідіоматичність або культурний підтекст реплік.

Граматичні трансформації (зміна частини мови, перестановка, граматичні заміни, членування й об'єднання речень, синтаксична перебудова, зміна типу речення, повна інверсія) забезпечують природність, інтонаційну органіку та відповідність нормам української мови. Встановлено, що у сценах з високою динамікою комічного ритму граматичні перебудови виконують не лише адаптивну, а й стилістично підсилювальну функцію.

Компенсаційні стратегії виявилися однією з ключових категорій перекладу Futurama. Оскільки значна частина гумору базується на англійській грі слів, фонетичних каламбурах та культурно зумовлених алюзіях, буквальне відтворення таких елементів часто є неможливим. У цих випадках компенсаторні механізми – у межах тієї ж репліки, у сусідніх репліках, через стилістичне підсилення, зміну типу гумору, культурну адаптацію, розширення висловлення або компенсацію «характером» – дозволяють відновити втрачений комічний ефект і зберегти прагматичну функцію тексту.

Стилістичні та прагматичні трансформації забезпечують відтворення індивідуальних мовленнєвих моделей персонажів. Було встановлено, що Бендер, Фрай, Ліла, професор Фарнсворт, Зойдберг та інші персонажі мають чітко окреслені ідіостилі, і успішний дубляж повинен зберігати їх навіть ціною відхилення від дослівності.

Порівняльний аналіз двох дубляжів засвідчив наявність різних стилістичних тенденцій. Версія M1 характеризується стриманішим стилем, орієнтацією на структурну відповідність і мінімізацію перекладацького втручання. Натомість дубляж QTV демонструє вищий рівень адаптивності, активніше використовує компенсацію, стилістичне підсилення та прагматичні перебудови.

Узагальнюючи результати дослідження, можна дійти висновку, що переклад Futurama потребує багаторівневого застосування перекладацьких трансформацій, які забезпечують функціонально-комунікативну еквівалентність, збереження гумору, культурних кодів та індивідуальності персонажів, а також відповідність нормам українського мовлення й мультимодальним вимогам дубляжу. Дослідження підтвердило, що успішний переклад гумористичного аудіовізуального матеріалу можливий лише за умови комплексного та стратегічного використання всього спектра трансформацій.

Проведений аналіз робить внесок у розвиток теорії аудіовізуального перекладу, демонструючи реальні механізми адаптації складних гумористичних структур до українського мовного й культурного простору. Матеріали роботи можуть бути використані в курсах перекладознавства, аудіовізуального перекладу, лексикології та практики перекладу, а також слугувати підґрунтям для подальших досліджень у сфері локалізації мультимедійного контенту.

ПЕРЕЛІК ІНФОРМАЦІЙНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Білецька К. В. Відтворення гумору в перекладі анімаційних фільмів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.academia.edu/32250678/article> (дата звернення: 01.11.2025).
2. Борисова О. В. Відтворення комічного в англо-українському перекладі як перекладознавча проблема (на матеріалі американських анімаційних фільмів) // Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Соціальні комунікації. – 2020. – Т. 31 (70), ч. 3. – С. 76–80.
3. Дяк Т. П. Відтворення комічного в англо-українському перекладі: техніки перекладу (на матеріалі американського анімаційного серіалу «Футурама») // Молодий вчений. – 2023. – № 10 (122). – С. 33–38.
4. Карабан В. І. Переклад англійської наукової і технічної літератури. Граматичні труднощі, лексичні, термінологічні та жанрово-стилістичні проблеми : навч. посіб. / В. І. Карабан. – 5-те вид., випр. – Вінниця : Нова Книга, 2018. – 656 с.
5. Коломієць Л. В. Український художній переклад та перекладачі 1920–30-х років : матеріали до курсу «Історія перекладу» : навч. посіб. / Л. В. Коломієць. – Вінниця : Нова Книга, 2015. – 358 с.
6. Корунець І. В. Теорія і практика перекладу (аспектний переклад). – Вінниця : Нова Книга, 2017. – 448 с.
7. Мітіна О. М., Ростомова Л. М., Драпалюк К. І. Дублювання як вид аудіовізуального перекладу // Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Журналістика. – 2022. – Т. 33 (72), № 6, ч. 1. – С. 235–242.
8. Ромашкін Д. Д., Кайсіна Д. М. Специфіка перекладу сучасного гумору на прикладі мультиплікаційних серіалів для дорослих // In Statu Nascendi : збірник студентських наукових робіт у галузі перекладознавства та методики навчання перекладу. – Харків : Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна, 2021. – Вип. 21. – С. 147–152.
9. Attardo S. Linguistic Theories of Humor. – Berlin ; New York : Mouton de Gruyter, 1994. – XIX, 426 с.

10. Attardo S., Raskin V. Script theory revis(it)ed: Joke similarity and joke representation // *Humor*. – 1991. – Т. 4, № 3–4. – С. 293–347.
11. Austen J. *Pride and Prejudice* : novel. – London : T. Egerton, 1813. – 432 с.
12. Baker M. *In Other Words* : a coursebook on translation. – London : Routledge, 1992. – 304 с.
13. Baker M. (ed.). *Routledge Encyclopedia of Translation Studies*. – London : Routledge, 1998. – 654 с.
14. Baker M. *Translation and Conflict* : a narrative account. – London : Routledge, 2006. – 208 с.
15. Baños R., Chaume F. Prefabricated orality: A challenge in dubbing // *Intralinea*. – 2009. – Special Issue [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.intralinea.org/specials/article/1714> (дата звернения: 15.10.2025).
16. *Blade Runner 2049* : feature film. – USA : Warner Bros. Pictures, 2017.
17. Bradbury R. *Fahrenheit 451* : novel. – New York : Ballantine Books, 1953. – 249 с.
18. Brunner E. Humour Translation in Animated Films: A Corpus-based Study of Translation Techniques // *European Journal of Humour Research*. – 2021. – Т. 9, № 3. – С. 45–63.
19. Bruti S. The translation of compliments in film subtitles // *New Trends in Audiovisual Translation* / ed. by J. Díaz Cintas. – Bristol : Multilingual Matters, 2009. – С. 226–243.
20. Bucaria C. Dubbing dark humour: A case study in audiovisual translation // *Łódź Papers in Pragmatics*. – 2008. – Т. 4, № 2. – С. 241–261.
21. Catford J. C. *A Linguistic Theory of Translation*. – London : Oxford University Press, 1965. – 103 с.
22. Salinger J. D. *The Catcher in the Rye* : novel. – Boston : Little, Brown and Company, 1951. – 277 с.
23. Chaume F. *Audiovisual Translation: Dubbing*. – London : Routledge, 2012. – 304 с.
24. Chaume F. *Cinema and Translation*. – Manchester : St. Jerome Publishing, 2004. – 240 с.

25. Chaume F. The turn of AVT studies // *Translation Spaces*. – 2013. – Т. 2. – С. 105–123.
26. Chesterman A. *Memes of Translation*. – 2nd ed. – Amsterdam : John Benjamins Publishing Company, 2016. – 225 с.
27. Chiaro D. *The Language of Jokes in the Digital Age*. – New York : Routledge, 2017. – 214 с.
28. Chiaro D. *Translation, Humour and Literature*. – London : Bloomsbury Academic, 2010. – 224 с.
29. Chiaro D. Verbally expressed humor and translation // *The Primer of Humor Research* / ed. by V. Raskin. – Berlin : Mouton de Gruyter, 2008. – С. 569–608.
30. Deckert M. (ed.). *Audiovisual Translation: Research and Use*. – Berlin ; Bern ; Bruxelles ; New York ; Oxford ; Warszawa ; Wien : Peter Lang, 2019. – 412 с.
31. Delabastita D. *There's a Double Tongue : an investigation into the translation of Shakespeare's wordplay, with special reference to Hamlet*. – Amsterdam : Rodopi, 1997. – 384 с.
32. Delabastita D. Wordplay and translation // *The Translator*. – 1996. – Т. 2, № 2. – С. 127–139.
33. Díaz Cintas J. (ed.). *New Trends in Audiovisual Translation*. – Bristol : Multilingual Matters, 2009. – 272 с.
34. Díaz Cintas J., Neves J. *Subtitling for the Deaf and Hard-of-Hearing*. – Berlin : Mouton de Gruyter, 2015. – 216 с.
35. Díaz Cintas J., Remael A. *Audiovisual Translation: Subtitling*. – Manchester : St. Jerome Publishing, 2007. – 264 с.
36. Dynel M. Humorous implicature // *Pragmatics*. – 2009. – Т. 19, № 2. – С. 219–242.
37. Fawcett P. *Translation and Language*. – Manchester : St. Jerome Publishing, 1997. – 192 с.
38. Futurama Scripts Archive : Original scripts (1999–2013) [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://theinfosphere.org> (дата звернения: 15.10.2025).
39. Gottlieb H. *Subtitles, Translation & Idioms : PhD thesis*. – Copenhagen : University of Copenhagen, 1997. – 351 с.

40. Gottlieb H. Humour in subtitling // Perspectives. – 2005. – T. 13, № 2. – C. 99–109.
41. Gutt E.-A. Translation and Relevance: Cognition and Context. – 2nd ed. – London : Routledge, 2000. – 271 c.
42. Harry Potter and the Deathly Hallows : film script. – London : Warner Bros. Pictures, 2010.
43. Hatim B., Mason I. Discourse and the Translator. – London : Routledge, 1990. – 240 c.
44. Hatim B., Munday J. Translation: An Advanced Resource Book. – London : Routledge, 2004. – 373 c.
45. Hermans T. The Manipulation of Literature: Studies in Literary Translation. – 2nd ed. – London : Routledge, 2014. – 240 c.
46. House J. A Model for Translation Quality Assessment. – Tübingen : Gunter Narr Verlag, 1977. – 157 c.
47. House J. Translation Quality Assessment: Past and Present. – London : Routledge, 2015. – 200 c.
48. Karamitroglou F. Towards a Methodology for the Investigation of Norms in Audiovisual Translation. – Amsterdam : John Benjamins Publishing Company, 2000. – 304 c.
49. Koolstra C., Beentjes H. Children's appreciation of dubbed and subtitled comedy // Educational Psychology. – 2002. – T. 22, № 3. – C. 325–336.
50. Kovačič I. Relevance of ellipsis in subtitling // Meta. – 1994. – T. 39, № 2. – C. 245–251.
51. Leppihalme R. Culture Bumps: An Empirical Approach to the Translation of Allusions. – Clevedon : Multilingual Matters, 1997. – 241 c.
52. Lefevere A. Rewriting and the Manipulation of Literary Fame. – London : Routledge, 1992. – 176 c.
53. Tolkien J. R. R. The Lord of the Rings : novel. – London : George Allen & Unwin, 1954–1955. – 3 vols.

54. Luyken G.-M., Herbst T., Langham-Brown J., Reid H., Spinhof H. Overcoming Language Barriers in Television. – Manchester : European Institute for the Media, 1991. – 200 c.
55. Martin R. A. The Psychology of Humor: An Integrative Approach. – Burlington : Elsevier Academic Press, 2007. – 464 c.
56. Martínez-Sierra J. Translating audiovisual humour: A case study // Perspectives. – 2006. – T. 13, № 4. – C. 289–296.
57. Matamala A., Orero P. Listening to Subtitles. – Bern : Peter Lang, 2010. – 212 c.
58. Mateo M. Humor and audiovisual translation // Target. – 2014. – T. 26, № 2. – C. 287–304.
59. McClarty R. Humour translation and subtitling // Meta. – 2012. – T. 57, № 1. – C. 133–151.
60. Molina L., Hurtado Albir A. Translation techniques revisited: A dynamic and functionalist approach // Meta. – 2002. – T. 47, № 4. – C. 498–512.
61. Mori A. Humor and pragmatic failure in AVT // Perspectives: Studies in Translation Theory and Practice. – 2019. – T. 27, № 4. – C. 567–581.
62. Munday J. Introducing Translation Studies: Theories and Applications. – London : Routledge, 2012. – 297 c.
63. Newmark P. A Textbook of Translation. – London : Prentice Hall, 1988. – 292 c.
64. Nida E. Toward a Science of Translating. – Leiden : E. J. Brill, 1964. – 331 c.
65. Nida E., Taber C. The Theory and Practice of Translation. – Leiden : E. J. Brill, 1969. – 220 c.
66. Orwell G. Nineteen Eighty-Four : novel. – London : Secker & Warburg, 1949. – 328 c.
67. Nord C. Translating as a Purposeful Activity: Functionalist Approaches Explained. – Manchester : St. Jerome Publishing, 1997. – 154 c.
68. Nord C. Text Analysis in Translation: Theory, Methodology, and Didactic Application of a Model for Translation-Oriented Text Analysis. – Amsterdam : Rodopi, 2005. – 250 c.

69. O'Sullivan C. *Translating Popular Film*. – London : Palgrave Macmillan, 2013. – 208 c.
70. Partington A. *The Linguistics of Laughter: A Corpus-Assisted Study of Laughter-Talk*. – London : Routledge, 2006. – 232 c.
71. Pedersen J. *Subtitling Norms for Television: An Exploration Focusing on Extralinguistic Cultural References*. – Amsterdam : John Benjamins Publishing Company, 2011. – 270 c.
72. Pedersen J. The FAR Model: Assessing Quality in Subtitling // *Linguistica Antverpiensia*. – 2017. – № 16. – C. 210–229.
73. Perego E. Subtitling today: Shapes and norms of professional practice // *Perspectives*. – 2009. – T. 17, № 1. – C. 23–41.
74. Perego E. *Eye Tracking in Audiovisual Translation*. – London : Routledge, 2014. – 192 c.
75. Pérez-González L. *Audiovisual Translation: Theories, Methods and Issues*. – London : Routledge, 2014. – 300 c.
76. Pérez-González L. Fansubbing and its influence on professional subtitling // *JoSTrans*. – 2006. – № 6. – C. 44–57.
77. *Pirates of the Caribbean: The Curse of the Black Pearl* : feature film. – USA : Walt Disney Pictures, 2003.
78. Popovič A. *Problemy literárnej translatológie*. – Bratislava : Tatran, 1970. – 327 c.
79. Pym A. *Exploring Translation Theories*. – London : Routledge, 2010. – 198 c.
80. Raskin V. *Semantic Mechanisms of Humor*. – Dordrecht : D. Reidel Publishing Company, 1985. – 284 c.
81. Remael A. Audiovisual translation // *Routledge Encyclopedia of Translation Studies* / ed. by M. Baker. – London : Routledge, 1998. – C. 244–248.
82. Shakespeare W. *Romeo and Juliet* : play. – London : Cuthbert Burby, 1597. – 160 c.
83. Ross A. *The Language of Humour*. – London : Routledge, 1998. – 150 c.
84. Schröter T. *Shifting Boundaries: Wordplay in Translation* : PhD thesis. – Stockholm : Stockholm University, 2005. – 307 c.

85. Snell-Hornby M. *Translation Studies: An Integrated Approach*. – Amsterdam : John Benjamins Publishing Company, 1988. – 163 c.
86. Taylor C. *Multimodality and audiovisual translation // Perspectives*. – 2013. – T. 21, № 1. – C. 35–51.
87. *The Big Lebowski* : feature film. – USA : PolyGram Filmed Entertainment ; Working Title Films, 1998.
88. Tomaszewicz T. *Language Choice in Audiovisual Translation*. – Poznań : Wydawnictwo Naukowe UAM, 2007. – 232 c.
89. Toury G. *Descriptive Translation Studies and Beyond*. – Amsterdam : John Benjamins Publishing Company, 1995. – 312 c.
90. Tymoczko M. *Enlarging Translation, Empowering Translators*. – London : Routledge, 2007. – 268 c.
91. Vandaele J. *Humor mechanisms in film translation // The Translator*. – 2002. – T. 8, № 2. – C. 221–252.
92. Vandaele J. *Humor in translation // Handbook of Translation Studies / ed. by Y. Gambier, L. van Doorslaer*. – Amsterdam : John Benjamins Publishing Company, 2010. – T. 1. – C. 147–152.
93. Venuti L. *The Translator's Invisibility: A History of Translation*. – London : Routledge, 1995. – 353 c.
94. Venuti L. *The Scandals of Translation: Towards an Ethics of Difference*. – London : Routledge, 1998. – 210 c.
95. Vinay J.-P., Darbelnet J. *Comparative Stylistics of French and English: A Methodology for Translation*. – Amsterdam : John Benjamins Publishing Company, 1995. – 368 c.
96. Wilde O. *The Picture of Dorian Gray* : novel. – London : Ward, Lock & Co., 1891. – 254 c.
97. Zabalbeascoa P. *Humor and translation – an interdiscipline // Humor*. – 2005. – T. 18, № 2. – C. 185–207.
98. Zabalbeascoa P. *Translating jokes for dubbed television comedy // The Translator*. – 1996. – T. 2, № 2. – C. 235–257.